

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Anita Windischová

**Rizika užívání Facebooku a pedagogické možnosti
jejich prevence**

The Dangers of Using Facebook and the Pedagogical
Ways to Prevent It

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Hana Krykorková, CSc.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce PhDr. Haně Krykorkové, CSc. za užitečné rady, vstřícný přístup a čas, který mi věnovala. Děkuji také RNDr. Janě Strakové, Ph.D. za pomoc při statistickém ověřování hypotéz i za cenné rady týkající se zpracování výzkumu. Mé poděkování patří i ředitelům, kteří mi umožnili uskutečnit výzkum na jejich školách. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat také žákům, kteří dotazníky vyplnili a bez nichž by nebylo možné výzkum realizovat.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 13. června 2013

.....
Anita Windischová

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá riziky, která s sebou může přinést užívání internetové sociální sítě Facebook zejména pro děti a dospívající, a navrhuje možná opatření, jak by se tato rizika mohla snížit. Na začátku práce jsou představeny principy fungování Facebooku a základní psychologické charakteristiky internetového prostředí platné také pro Facebook. Z toho vyplývají i negativa a rizika spojená s používáním Facebooku, která jsou popsána v dalších částech práce. Pozornost je věnována především vybraným rizikovým jevům, jimiž jsou kybergrooming, kyberstalking a kyberšikana, jejich prevenci a řešení. Práce dále pojednává obecně o možnostech prevence před riziky internetové komunikace se zaměřením na Facebook a představuje projekty zabývající se prevencí v této oblasti. Empirická část práce zkoumá prostřednictvím dotazníkového šetření vztah mezi rizikovým chováním a informovaností o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku u žáků 2. stupně základní školy v Kadani. Zkoumá také souvislost rizikového chování s tím, jak často se žáci setkávají na Facebooku s některými nežádoucími jevy popisovanými v teoretické části práce a zjišťuje rozdíly mezi chlapci a dívkami u výše zmiňovaných proměnných.

Klíčová slova

Facebook, internetová sociální síť, riziko, kybergrooming, kyberstalking, kyberšikana, prevence, rizikové chování, informovanost

Abstract

The thesis deals with dangers connected with using of internet social network Facebook concerning mainly children and teenagers and it suggests possible ways to reduce these dangers. At the beginning Facebook principles and the basic psychological characteristics of the Internet, which are relevant also for Facebook, are presented. It implies some negatives and risks connected with using Facebook which are described in the next parts of the thesis. There is a focus on dangerous phenomena which include cybergrooming, cyberstalking and cyberbullying. The text deals with their prevention and possible resolution. The thesis discusses possible ways of prevention of risks of internet communication with the focus on Facebook and it presents projects dealing with the prevention in this area. Empirical part of the thesis examines relation between risk behaviour and awareness of dangers and safer using of Facebook. The questionnaire survey was made and it concerns pupils of the second grade of primary school from Kadaň. It also examines connection between risk behaviour and the frequency of meeting some undesirable situations described in the theoretical part and it deals with differences between boys and girls in this field.

Key words

Facebook, internet social network, risk, cybergrooming, cyberstalking, cyberbullying, prevention, risk behaviour, awareness

Obsah

Úvod.....	8
1 Charakteristika Facebooku jako sociální sítě.....	11
1.1 Počátky Facebooku	12
1.2 Facebook dnes	15
1.2.1 Zásady a podmínky používání Facebooku	17
1.2.2 Funkce a aplikace Facebooku	19
2 Specifika virtuálního prostředí a negativní působení Facebooku	24
2.1 Základní psychologické charakteristiky internetového prostředí	24
2.1.1 Disinhibice.....	24
2.1.2 Agrese	29
2.1.3 Virtuální identita.....	30
2.1.4 Navazování vztahů ve virtuálním prostředí	31
2.2 Nadměrné trávení času na internetu, závislost	33
2.3 Problematika soukromí na Facebooku	35
2.4 Tlak facebookových uživatelů	38
3 Rizika spojená s užíváním Facebooku.....	40
3.1 Kybergrooming	40
3.1.1 Oběti a útočníci	40
3.1.2 Průběh manipulace	42
3.1.3 Jak se chránit před kybergroomingem	46
3.2 Stalking a kyberstalking	48
3.2.1 Typologie stalkerů	49
3.2.2 Oběti stalkingu a kyberstalkingu	50
3.2.3 Jak se bránit stalkingu a kyberstalkingu.....	50
3.3 Kyberšikana	52
3.3.1 Formy kyberšikany.....	55
3.3.2 Agresor a oběť	57
3.3.3 Role rodičů a školy při řešení kyberšikany	60
3.3.4 Prevence kyberšikany	62
4 Možnosti prevence před rizikovými jevy na internetu, zejména na Facebooku.....	66
4.1 Preventivní opatření pro děti a dospívající	66
4.2 Role rodičů	71
4.2.1 Nástroje rodičovské kontroly	75
5 Projekty a výzkumy zaměřené na rizika internetové komunikace	79
5.1 Národní centrum bezpečnějšího internetu.....	79
5.1.1 Safer Internet	79
5.1.2 SocialWeb - SocialWork.....	82
5.2 Centrum prevence rizikové virtuální komunikace	83
5.2.1 E-Synergie	84
5.2.2 E-bezpečí	84

5.2.3 E-nebezpečí.....	85
5.3 Jiné projekty.....	86
5.3.1 Nebud' obět'!.....	86
5.3.2 Minimalizace šikany.....	86
5.3.3 Kyberšikana.eu.....	87
5.4 Závěry z výzkumů o rizicích internetové komunikace.....	87
5.4.1 EU Kids Online II.....	87
5.4.2 Nebezpečí internetové komunikace III.....	91
6 Metodika výzkumu.....	95
6.1 Cíle výzkumu.....	95
6.2 Výzkumný problém.....	95
6.3 Vymezení výzkumného pole.....	96
6.4 Výzkumný soubor.....	97
6.5 Metoda výzkumu.....	98
6.6 Sběr dat.....	99
6.7 Metody analýzy dat.....	100
7 Výsledky výzkumu.....	101
7.1 Index rizikového chování.....	103
7.2 Index informovanosti.....	113
7.3 Index nežádoucích jevů.....	119
7.4 Vztah mezi indexem rizikového chování a indexem informovanosti a statistické ověření hypotézy.....	122
7.5 Vztah mezi indexem rizikového chování a indexem nežádoucích jevů a statistické ověření hypotézy.....	122
8 Závěry výzkumu.....	123
Závěr.....	125
Seznam použitých zdrojů.....	127
Přílohy.....	135

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku internetové komunikace, konkrétně na rizika spojená s nejvíce používanou sociální sítí Facebook. Zaměření na rizika Facebooku bylo zvoleno zejména z toho důvodu, že většina mladých uživatelů Facebooku vidí především jeho klady, ale často si neuvědomují jeho negativní stránky a nepřipouští si možná rizika, takže ani nepocítují potřebu zodpovědnějšího přístupu k používání této sociální sítě a mohou se dostat do ohrožení.

Teoretická část práce si klade za cíl popsat rizika spojená s užíváním sociální sítě Facebook týkající se zejména dětí a dospívajících, a navrhnout možná opatření, jak nežádoucím jevům předejít nebo jak postupovat, pokud se jedinec již dostal do rizikové situace. Práce nejdříve vysvětluje principy, na kterých Facebook funguje a popisuje základní psychologické charakteristiky internetového prostředí, které v zásadě platí i pro Facebook, aby mohlo být navázáno na úskalí, se kterými se mohou setkat jeho uživatelé.

Jedna z kapitol shrnuje dosavadní poznatky o vybraných sociálně-patologických jevech, jakými je kybergrooming, kyberstalking a kyberšikana, a aplikuje získané poznatky na prostředí Facebooku. Kapitola se věnuje také prevenci těchto jevů a ukazuje možné způsoby řešení, pokud se s takovým jevem uživatel Facebooku setká. Práce dále pojednává o tom, jak lze využívat internet bezpečněji s důrazem na zodpovědnější používání Facebooku. Předkládá čtenáři základní informace o probíhajících projektech a nejnovějších výzkumech zabývajících se riziky internetové komunikace a jejich prevencí, takže nabízí další možné zdroje informací o této problematice.

Druhou část práce tvoří výzkum, který se zabývá rizikovým chováním a informovaností o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku u žáků 2. stupně základní školy v Kadani. Výzkum zároveň zjišťuje, zda se tito žáci setkali na Facebooku s nežádoucími jevy jako je kybergrooming, kyberstalking a kyberšikana. Cílem výzkumu je zjistit, jestli větší informovanost souvisí s méně rizikovým chováním a jestli větší míra rizikového chování souvisí s častějším setkáním s nežádoucími jevy. U uvedených proměnných je zkoumána také závislost na pohlaví.

Výzkum se týká žáků 2. stupně ZŠ, protože se tato věková kategorie jeví jako nejvíce ohrožená nežádoucími jevy vyskytujícími se na Facebooku. Výzkum se zabývá tím, do jaké míry se žáci chovají rizikově, jelikož by to mělo souviset i s mírou jejich možného ohrožení. Míra rizikového chování by zase měla souviset s tím, jak jsou děti a dospívající o možných rizicích a preventivních opatřeních poučeni. Proto se výzkum věnuje těmto hlavním proměnným a zkoumá vztahy mezi nimi, aby bylo možné říci, jestli spolu skutečně souvisí tak, jak se předpokládá. Výsledná zjištění by měla přinést jiný pohled na danou problematiku a mohou být užitečná v rámci prevence rizikových jevů na Facebooku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Charakteristika Facebooku jako sociální sítě

Pod pojmem sociální síť si v dnešní době většina lidí pravděpodobně vybaví Facebook, protože právě on se stal jejím největším reprezentantem. Proto je v první řadě nutné vymezit, co znamená pojem sociální síť. Sociální sítě jsou v současnosti spojovány s internetem. Člověk může jejich prostřednictvím sdílet své názory, myšlenky, pocity, informace nejrůznějšího charakteru, fotografie, videa a především se tak může stát součástí určité komunity. Sociální sítě ovšem existovaly v podstatě už od počátku lidské společnosti, kdy se vytvářely vazby mezi lidmi. Podle Velkého sociologického slovníku je sociální síť charakterizována jako „množina sociálních subjektů propojených směnnými vztahy.“¹ Jiný sociologický slovník ji definuje jako „soubor vztahů mezi souborem aktérů“, přičemž soubor může být organizovaný nebo ne. Síť přátel je tak neorganizovanou sociální sítí, ale důležité je, že mezi jednotlivými prvky sítě existuje nějaký vztah.² Lze říci, že internetová sociální síť je založena na stejných principech, jde zde také o vztahy, pouze s tím rozdílem, že je síť vztahů vytvářena především prostřednictvím virtuálního prostředí.

V textu budeme pracovat s užším pojetím sociální sítě, čili se sociální sítí v internetovém prostředí. Podle Wang&Cheng je internetová sociální síť vymezena jako „virtuální komunita vyznačující se určitými specifickými charakteristikami“ - mezi ně patří například „užívání společného jazyka a psané komunikace, veřejný prostor, společné zájmy, hodnoty a cíle, ...užívání informačních technologií za účelem interakce, nefyzický svět, překonávání časových a prostorových bariér, užívání digitalizovaných identit jako náhrady za fyzickou osobu.“³ Kirkpatrick uvádí charakteristiku virtuální komunity, kterou popsal ve své eseji Howard Rheingold, uživatel elektronické nástěnky The Whole Earth „Lectronic Link“ (vznik roku 1985). Virtuální komunitu chápe jako skupinu lidí, kteří se mohou (ale nemusí) setkávat tváří v tvář a své myšlenky si vyměňují prostřednictvím počítačových sítí.⁴

¹ Linhart, J. - Petrušek, M. - Vodáková, A. (et al.) *Velký sociologický slovník*. Sv. 2., P – Ž. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 986

² Boudon, Raymond. (et al.). *Sociologický slovník*. Přeložil Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 183

³ Wang & Cheng, 2004. In Vašutová, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. s. 43

⁴ Kirkpatrick, David. *Pod vlivem Facebooku: Příběh z nitra společnosti, která spojuje svět*. 1. vyd. Computer Press, a.s., 2011. s. 59 - 60

Moderní sociální sítě začaly vznikat na počátku roku 1997. První z nich byla Sixdegrees, později se stal oblíbeným Friendster. V současnosti patří mezi nejznámější sociální sítě Twitter, YouTube, MyLife, Myspace, Google+ či Facebook. Staly se nedílnou, pravděpodobně dokonce nejoblíbenější součástí internetu. Jak bylo zmíněno již na začátku, nejpoužívanější a nejrozšířenější z nich je nyní Facebook, a proto se zaměříme právě na něj.

1.1 Počátky Facebooku

Zakladatelem Facebooku je bývalý student Harvardské univerzity Mark Zuckerberg. Mark je velmi vynalézavý programátor, který se vždy zajímal především o programy zaměřené na sociální využití. Kirkpatrick ve své knize uvádí, že Mark během studia vymyslel například program Course Match, což byl projekt monitorující, na kterých seminářích jsou spolu zapsáni jednotliví studenti. Jiným projektem byl Facemash, jehož účelem bylo zjistit, kdo je v kampusu nejpřitažlivější a to na základě porovnání fotografií dvou různých obličejů stejného pohlaví. Jednalo se o fotografie studentů Harvardské univerzity, které byly pořízeny při jejich příjezdu a zařazeny do alb (tzv. facebooků) harvardských kolegů. Mark zkopíroval fotografie z webových stránek bez souhlasu univerzity a program spustil v listopadu 2003. Následně byl předvolán před disciplinární komisi Harvardské univerzity pro porušování univerzitních pravidel.⁵ I když ne zvolil zrovna nejlepší cestu, ukázalo se, že má nadání vytvořit program, který má u lidí velký úspěch.

Dle Kirkpatricka spolupracoval Mark nějakou dobu se třemi studenty, kteří chtěli založit stránky Harvard Connection za účelem seznamování studentů a poskytování informací týkajících se studentského života. S nápadem přišli dvojčata Cameron a Tyler Winkelvossovy a jejich kamarád Divya Narendr. Oslovili Marka po tom, co se dočetli v univerzitních novinách o jeho službě Facemash a nabídli mu spolupráci na jejich projektu, protože ani jeden z nich nebyl programátor.⁶ Později ho ovšem obvinili z toho, že jim ukradl nápady z jejich projektu. V září na něj dokonce podali žalobu u federálního soudu s tím, že jim Thefacebook ukradl.⁷ Zuckerberg přitom o vytvoření sociální sítě na internetu začal uvažovat ještě dříve, než se s nimi seznámil. Jejich obvinění nebylo oprávněné zejména proto, že na projektu

⁵ Kirkpatrick, 2011, s. 19 - 24

⁶ Tamtéž, s. 25

⁷ Tamtéž, s. 57

Harvard Connection a Thefacebook nejsou jiné společné prvky, než jaké byly již dříve použity u jiných služeb. Sociální sítě čerpají především z Friendsteru.⁸

V lednu 2004 si Mark zaregistroval webovou adresu Thefacebook.com. Nápady pro tento projekt čerpal z jeho předchozích programů Course Match, Facemash i ze služby Friendster, kterou využíval. Šlo o sociální síť, kde si člověk mohl vytvořit vlastní profil, vyplnit údaje o svých zájmech apod. Hlavním cílem bylo seznámit se s jinými lidmi - lidé si zde propojovali profily s přáteli a vytvářeli tak sociální síť. Impulsem k vytvoření Thefacebooku mohlo být i to, že Harvard již delší dobu sliboval, že vytvoří internetovou službu, kde bude možné vyhledat studenty jednotlivých kolejí. V prosinci také vyšel v univerzitních novinách článek o tom, jak by se taková služba dala založit a navíc zde bylo zmíněno, jak by se dalo vyhnout problémům, které se objevily u stránek Facemash. Zuckerberg později uvedl, že článek ho dovedl k nápadu takovou službu založit.⁹

Portál Thefacebook.com spustil 4. února 2004 ze svého pokoje na koleji. Původně byl přístupný jen pro studenty Harvardu. Základem Thefacebooku bylo, že vycházel ze skutečných údajů o studentech. Primárním cílem nebylo seznámení, ale větší komunikace mezi studenty. Služba se šířila velmi rychle – podle Kirkpatricka bylo už čtvrtý den zaregistrováno více než 650 studentů a Thefacebook se stal hlavním tématem jejich konverzace. Během tří týdnů měl Thefacebook přes 6000 uživatelů. Služba byla postavena na tom, že obsah vkládali samotní uživatelé. Soukromí bylo ohlídáno tak, že se mohli připojit pouze lidé s e-mailovou adresou na Harvard.edu a museli uvést své skutečné jméno. Bylo tak možné ověřit identitu uživatele a tím se služba výrazně lišila od těch dosavadních.¹⁰

Jak uvádí Kirkpatrick, o službu byl obrovský zájem - již druhý týden chodily Zuckerbergovi e-maily s žádostí o připojení od studentů jiných škol. Mark tak musel najmout nějaké zaměstnance, aby mu pomohli se správou serveru a dalšími záležitostmi ohledně fungování služby. Obrátil se na ty, co znal nejlépe, své spolubydlící z koleje.¹¹

⁸ Kirkpatrick, 2011, s. 74

⁹ Tamtéž, s. 25 - 27

¹⁰ Tamtéž, s. 28 - 31

¹¹ Tamtéž, s. 31

Thefacebook se tedy na žádost studentů začal šířit i do ostatních univerzit v USA. Když se ke službě připojily nové školy, studenti se registrovali ve velkém. Dle Kirkpatricka se Facebook stal tak úspěšným především díky tomu, že začal fungovat na univerzitě, kde jsou nejtěsnější sociální sítě a lidé se do nich zapojují s nadšením.¹² Navíc vznikl na velmi prestižní univerzitě, což také pomohlo jeho popularitě.

Kirkpatrick uvádí, že Mark chtěl, aby byla služba zábavná, nešlo mu o to, aby vydělávala.¹³ Přesto postupem času na Thefacebook pronikla reklama, protože společnost potřebovala pro své fungování nějaké finance.

V září 2005 byla společnost přejmenována na Facebook a změnila se také adresa na Facebook.com.¹⁴ V tomto roce se služba rozšířila i mezi středoškolské studenty, což byl krok k úplnému zpřístupnění pro všechny. Narazilo se zde na problém kontroly skutečné identity, která byla u vysokoškolských studentů zajištěna univerzitní e-mailovou adresou. Školní e-maily nebyly na středních školách obvyklé, a tak nového uživatele ověřovali lidé, kteří se k němu přihlásili jako k příteli. Facebook vyzval studenty z nižších ročníků vysokých škol, aby k připojení zvali své přátele ze střední školy a ti dále přizvali své spolužáky. Zpočátku služby fungovaly odděleně, žáci středních škol nemohli vidět profily vysokoškolských studentů, ale v únoru roku 2006 došlo ke sjednocení a uživatelé tak mohli navazovat vztahy s kýmkoliv.¹⁵ Facebook se otevřel pro všechny 26. srpna 2006 – profil si zde mohl založit každý, komu bylo více než 13 let a měl platnou e-mailovou adresu (tyto podmínky platí dodnes).

Původní verze služby byla neustále rozšiřována a vylepšována. Postupně přibyla například tzv. zeď, kam mohli uživatelé psát komentáře, své myšlenky atd. - do té doby bylo možné jen upravovat svůj vlastní profil a prohlížet si profily jiných uživatelů. Velký úspěch přinesla možnost nahrávání fotografií na profil (uživatelé z nich mohli vytvářet online alba, přidávat popisky a označovat, kdo je na fotografii). Dle Kirkpatricka se nová služba stala nejoblíbenější na Facebooku a v oblasti sdílení fotografií vedla dokonce na celém internetu. Po měsíci od spuštění služby bylo nejméně jedenkrát na fotografii označeno 85% uživatelů.

¹² Kirkpatrick, 2011, s. 34 - 35

¹³ Tamtéž, s. 30

¹⁴ Tamtéž, s. 127

¹⁵ Tamtéž, s. 131 - 132

Uživatelé se na stránky vraceli ještě častěji, protože tam bylo více novinek. Měli tak o sobě více údajů a větší pocit sounáležitosti.¹⁶

Další funkcí byly tzv. nejnovější příspěvky. Upozorňují na novinky u přátel a aktualizují seznam událostí. Kirkpatrick uvádí, že tato funkce ovšem u uživatelů nesklidila úspěch, jak se očekávalo. Naopak přicházely stížnosti, že nová funkce o nich zveřejňuje příliš mnoho informací a Facebook se tak dostal do krize. Bylo třeba funkce vylepšit a zajistit větší soukromí, takže uživatelům bylo umožněno ovlivnit, jaké informace o nich budou v příspěvcích zveřejněny. Díky tomu protesty utichly.¹⁷ Funkce ovšem poukázala na nedůslednost v jednání uživatelů. Už před zprovozněním příspěvků se o nich ostatní uživatelé mohli dozvědět vše, co o sobě zveřejnili, jen to nebylo tak přehledně uspořádané. Nyní se jim objevilo přímo před očima, kolik toho o sobě prozrazují. Facebook měl být prostředkem pro komunikaci se známými lidmi, ale místo toho zde uživatelé soupeřili o to, kdo bude mít víc tzv. přátel. Potom ovšem neměli soukromí, protože informace se zobrazily mnoha lidem.

Na Facebooku stále přibývá mnoho nových funkcí a aplikací. Lidé přišli i na nové způsoby, jak mohou službu využít. O tom, jak Facebook funguje dnes, pojednává následující část textu.

1.2 Facebook dnes

Facebook má v současnosti mnoho využití, neslouží jen ke komunikaci a sdílení různých informací či obrazových materiálů mezi lidmi. Stal se organizačním a politickým nástrojem, jak jsme mohli vidět například při povstání proti výsledkům íránských voleb v roce 2009 nebo při volbě prezidenta USA v roce 2008, kdy byl zvolen Barack Obama. Jako jeden z prvních politiků pochopil, jaký vliv mohou mít sociální sítě i na voliče. Facebook zasahuje i do showbyznysu, marketingu a dalších oblastí života.

Kirkpatrick v této souvislosti píše o Facebook efektu – jedná se o nový mezilidský a společenský efekt, k němuž dochází v případě spojení lidí prostřednictvím internetové sítě na základě společného problému, zájmu, zkušenosti.¹⁸

¹⁶ Kirkpatrick, 2011, s. 137

¹⁷ Tamtéž, s. 165 - 167

¹⁸ Tamtéž, s. 10

Záměr tvůrce Facebooku byl posílit styk s lidmi, které uživatel zná, nemá jít o náhražku osobní komunikace. Facebook může komunikaci zefektivnit, sblížit lidi, kteří se znají v reálném životě. Podle Kirkpatricka je Facebook založený na skutečné identitě, která může být zpětně ověřena přáteli daného uživatele.¹⁹ Okruh přátel je důležitý právě pro bezpečí a ochranu soukromí na Facebooku, ale mnoho uživatelů si nepřidává do seznamu svých přátel jen ty, které zná skutečně a mnozí si navíc ani nevytváří profily podle své skutečné identity. Bohužel tedy nemůžeme říci, že by takto Facebook dnes opravdu fungoval. Jeho využívání se v mnoha případech původnímu záměru poněkud vzdálilo, přinesl pozitiva i negativa.

Jak ilustrují výše zmíněné příklady, lidé dokážou využít tuto službu velmi efektivně a užitečně, ale na druhou stranu se zde otevírá prostor pro antisociální jednání, a tak se Facebook stal potenciálně ohrožujícím prostředím. Tomu, jak dnes skutečně tato sociální síť funguje, se práce věnuje níže a z toho dále vyplynou i jednotlivá rizika, kterými se budeme zabývat v dalších kapitolách.

Facebook by se nestal tak mocným nástrojem, kdyby se v tak velké míře nerozšířil do celého světa. Proto se nejdříve podívejme na statistické údaje mapující počty uživatelů ve světě i v ČR. K 20. květnu 2013 má podle webu [checkfacebook.com](http://www.checkfacebook.com) na Facebooku vytvořeno svůj účet 982 562 720 lidí.²⁰ Přitom ještě před půl rokem v listopadu 2012 bylo uživatelů této sociální sítě o 20 milionů méně²¹ a v dubnu roku 2011 mělo Facebook podle článku „Internet v životě dívek“ 650 milionů lidí²², což dokládá, jak rychle se Facebook šíří. V České republice je v současnosti podle výše zmíněného webu 3 941 200 facebookových uživatelů. Muži a ženy jsou na Facebooku v ČR přibližně stejně zastoupeni a největší skupinu uživatelů tvoří lidé ve věku 25 – 34 let.²³ Údaje o věku uživatelů jsou ovšem pořízeny na základě uváděného věku na jejich profilech, takže skutečný věk uživatelů se může lišit od věku, který je uveden na Facebooku.

¹⁹ Kirkpatrick, 2011, s. 14

²⁰ *Checkfacebook* [online]. c2012, poslední revize 20. května 2013 [cit. 2013-05-20, 18:58]. Dostupné z: <<http://www.checkfacebook.com/>>.

²¹ *Checkfacebook* [online]. c2012, poslední revize 21. listopadu 2012 [cit. 2012-11-21, 17:43]. Dostupné z: <<http://www.checkfacebook.com/>>.

²² Šafařová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3, s. 169

²³ *Checkfacebook* [online]. c2012, poslední revize 20. května 2013 [cit. 2013-05-20, 19:53]. Dostupné z: <<http://www.checkfacebook.com/>>.

1.2.1 Zásady a podmínky používání Facebooku

Služba Facebook vychází ze Zásad Facebooku, které říkají, že je tato služba založena na principu otevřenosti a upřímnosti a má sloužit ke zlepšení porozumění i mezilidských vztahů. Proto byly stanoveny principy tvořící základ práv a povinností všech uživatelů Facebooku. Mezi tyto principy patří svoboda sdílení a navazování kontaktů, volný tok informací, všeobecná rovnost, transparentní postupy, dostupnost komukoliv na světě a další.²⁴ Z těchto zásad pak vycházejí podmínky použití Facebooku obsažené v dokumentu Prohlášení o právech a povinnostech. Pro uživatele jsou důležité zejména části 2 – 5, proto se zmíníme o některých bodech v nich obsažených.

Část 2 se zabývá sdílením uživatelského obsahu a informací. O sdílení informací s ostatními uživateli rozhoduje pomocí nastavení soukromí a aplikací (o tom, jak postupovat, se uživatel může dozvědět například v Centru nápovědy služby Facebook²⁵). Podmínky použití uvádějí, že společnost Facebook má právo použít obsah podléhající duševnímu vlastnictví (např. fotografie, videa) zveřejněný uživatelem na Facebooku v souladu s jeho nastavením soukromí a aplikací. Pokud uživatel tento obsah odstraní, nebude dostupný ostatním, ale může existovat v záložních kopiích. Jestliže uživatel publikuje nějaký obsah nebo informace jako Veřejné, povoluje tím všem osobám (i těm mimo Facebook) přístup k těmto informacím a jejich použití.

Další část (3) se věnuje bezpečnosti. Zde je uvedeno, že se služba Facebook snaží svým uživatelům zajistit bezpečnost, ale nemůže ji zaručit, a proto by uživatelé měli dodržovat určitá pravidla. Mezi ně patří například zákaz šikanování, zastrašování nebo obtěžování jiného uživatele, zákaz vyhrožování, podněcování k násilí, zveřejňování nenávistných projevů, pornografických materiálů nebo materiálů obsahujících nahotu či násilí. Uživatel se nesmí pokusit zjistit přihlašovací údaje ani získat přístup k účtu někoho jiného. Facebook se nesmí používat k činnostem nezákonným, klamavým, škodlivým nebo diskriminačním.

Zásady týkající se bezpečnosti registrace a účtu jsou obsaženy v části 4. Je zde zdůrazněno, že uživatelé služby Facebook používají svá skutečná jména a informace, a proto i nově registrovaní uživatelé nesmějí na Facebooku poskytovat falešné osobní informace nebo vytvořit účet pro někoho jiného bez jeho povolení. Uživatel má také udržovat přesné

²⁴ Facebook [online]. c2013 [cit. 2013-03-19, 18:16]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/principles.php>>.

²⁵ Centrum nápovědy služby Facebook [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/>>.

a aktuální kontaktní informace. Uživatel nesmí vytvářet více než jeden osobní účet a pokud společnost Facebook účet deaktivuje, nesmí daný uživatel vytvořit jiný účet bez jejího svolení. Službu nesmí používat osoby mladší 13 let. Pro zajištění bezpečnosti uživatel nesmí sdělovat nikomu své heslo ani nikomu umožnit přístup k jeho účtu nebo udělat něco, co by bezpečnost účtu ohrozilo.

Poslední část, kterou zmíníme, popisuje ochranu práv ostatních uživatelů (část 5). Uživatel má respektovat práva ostatních uživatelů a nesmí tedy na Facebooku zveřejňovat obsah jiných osob, zasahovat do jejich práv nebo jinak porušovat zákon. Uživatel musí brát na vědomí, že je společnost Facebook oprávněna odebrat obsah nebo informace zveřejněné na Facebooku, pokud porušují podmínky používání nebo zásady služby Facebook. Uživatel dále nesmí shromažďovat informace o jiných uživatelích bez jejich souhlasu.²⁶

Jedná se pouze o výčet některých pravidel, která by měli uživatelé znát a ještě před registrací by si Prohlášení o právech a povinnostech měli přečíst. V plném znění jsou k dispozici na stránkách Facebooku²⁷. Uživatelé by se měli seznámit také se Zásadami používání dat²⁸, protože obsahují důležité informace o využívání služby Facebook ke sdílení s ostatními a o tom, jak Facebook shromažďuje a používá obsah a informace o uživateli, čili informace týkající se jeho soukromí. Navíc svým registrováním uživatel povzuje, že si tyto zásady přečetl.

Užitečný je i dokument Zásady komunity²⁹, kde je shrnuto, co se na Facebooku smí a co ne. Dokument v podstatě zpřehledňuje a doplňuje některé podmínky, zejména ty týkající se bezpečnosti.

²⁶ Facebook [online]. Poslední revize 11. prosince 2012 [cit. 2013-03-19, 19:28]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

²⁷ Facebook [online]. Poslední revize 11. prosince 2012. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

²⁸ Zásady používání dat [online]. Poslední revize 11. prosince 2012. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/about/privacy/>>.

²⁹ Zásady komunity na Facebooku [online]. c 2013 Dostupné z: <<https://www.facebook.com/communitystandards>>.

1.2.2 Funkce a aplikace Facebooku

Na stránkách Facebooku lze najít motto, že posláním Facebooku je dělat svět otevřenějším a propojenějším.³⁰ To je ostatně vyjádřeno i ve výše uvedených Zásadách Facebooku. Lidé mohou jeho prostřednictvím sdílet svoje zážitky, myšlenky, a to i díky fotografiím či videím, která mohou na svém profilu zveřejnit. Základem Facebooku je tedy propojování lidí, ale během svého vývoje velmi rozšířil svou nabídku služeb a využití.

Aby člověk mohl všechny služby využívat, je samozřejmě nutné se zaregistrovat. Svůj profil neboli uživatelský účet na Facebooku si oficiálně může založit každý člověk starší 13 let, který má funkční e-mail. Při registraci kromě e-mailu musí dále uvést své jméno, datum narození a pohlaví a určit si heslo, přes které se na svůj účet bude přihlašovat. Tím, že se uživatel zaregistruje, vyjadřuje svůj souhlas s Podmínkami použití, které by si měl přečíst.

Vzniklo již několik publikací o tom, jakým způsobem se vytváří uživatelský účet na Facebooku, co všechno je možné na účtu nastavit a jak ho používat – například kniha *Facebook jednoduše* od Dominika Dědečka³¹, která je určena pro úplné začátečníky. Facebook se ovšem vyvíjí velmi rychle a každou chvíli na něm přibývají nové funkce, takže žádná kniha nemůže být zcela aktuální. Nejaktuálnější informace o tom, jak na Facebooku vše funguje, jak se dá co nastavit (např. jak si zabezpečit účet, jak si chránit osobní údaje, jak deaktivovat nebo zrušit účet, informace o profilu Timeline, o sdílení fotografií, videí, o využívání aplikací a mnoho dalšího), najde uživatel v Centru nápovědy služby Facebook³². Dalo by se říci, že Centrum nápovědy je jakýsi manuál k používání Facebooku, obsahuje rady, návody, informace pro uživatele této sociální sítě. Nebudeme se tedy zabývat technickou stránkou užívání Facebooku.

Nový uživatel Facebooku si nejdříve začne hledat své přátele a přidávat je do tzv. seznamu přátel, nebo ho o přátelství žádají sami uživatelé, kteří mají účet již déle. Často se lidé zaregistrují právě kvůli svým známým, aby s nimi mohli být v kontaktu a nebyli „out“. Přátelství musí potvrdit obě strany, takže pokud jeden z uživatelů žádost nepotvrdí, nemohou

³⁰ *Facebook* [online]. c2013 [cit. 2012-11-21, 17:00]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/#!/facebook>>.

³¹ Dědeček, Dominik. *Facebook: jednoduše*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2010.

³² *Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/>>.

se stát facebookovými přáteli. Přátelé se pak dají ze seznamu vymazat, případně zablokovat, aby už nikdy o přátelství nemohli požádat. Jedním z prvních kroků také bývá doplnění informací o uživateli. Může vyplnit údaje týkající se práce a vzdělání, rodinného stavu, náboženského vyznání, politického smýšlení, zálib, případně doplnit místo bydliště a další kontaktní údaje (povinný je pouze e-mail), nebo cokoliv dalšího, co chce o sobě zveřejnit.

Uživatel si také může vyplnit tzv. stav, což je políčko s otázkou typu „Co se vám honí hlavou?“. Může se s ostatními podělit o své myšlenky, náladu, pocity, nebo o to, co právě dělá. Ostatní pak na jeho Stav mohou reagovat a napsat k němu komentář nebo ho označit jako „To se mi líbí“, což se pak objeví na tzv. zdi, kde se zobrazují všechny aktivity daného uživatele. Uživatel na komentáře může zpětně reagovat a často se tak rozvine debata, kterou vidí všichni jeho přátelé a přátelé těch, kteří přidali svůj komentář.

S dalšími uživateli lze komunikovat také prostřednictvím zpráv, které vidí jen on a příjemce (případně příjemci – zprávu lze zaslat více lidem najednou). Zprávy je možné uživatelům odesílat i v případě, že nejsou připojeni k Facebooku a jsou tedy „offline“. Pokud jsou jeho přátelé právě připojeni, čili „online“, mají možnost využít chat, což znamená, že spolu písemně komunikují a mohou bezprostředně reagovat. Uživatel může chatovat s více uživateli najednou, ale konverzace se zobrazují v samostatných oknech, takže její obsah vidí vždy jen dva uživatelé, kteří spolu komunikují.

Facebook obsahuje také funkci upozornění, která uživatele informuje o tom, co na svých profilech změnili nebo přidali jeho přátelé v souvislosti s ním. O změnách může být uživatel informován i prostřednictvím e-mailu, ale záleží pouze na něm, jak si tuto funkci nastaví.

Důležitou součástí profilu na Facebooku jsou fotografie uživatele. Každý má svou profilovou fotografii, která se zobrazuje ostatním. Může si ovšem ze svých fotografií vytvářet i alba, jejichž viditelnost pro ostatní si může nastavit. Přidávání a sdílení fotografií je u uživatelů velmi oblíbené. K fotografiím jsou často připojeny popisky a označení, kdo je na nich zobrazen. Ostatní k nim opět mohou přidávat komentáře nebo je označit jako „To se mi líbí“. Na Facebook se dají nahrát a sdílet i videa nebo odkazy na internetové stránky. Uživatelé se také mohou stát fanoušky jimi vybraných stránek.

Mezi další možné aktivity vykonávané na Facebooku patří vytváření událostí. Uživatel vytvoří stránku s událostí (oslava narozenin, divadelní představení apod.), na kterou může pozvat své přátele a ti mohou pozvánku přijmout, odmítnout, vyjádřit se k ní neurčitě nebo jednoduše ignorovat. Uživatelé mohou vytvářet i skupiny. Členy pak může zakladatel přizvat nebo mohou ostatní o členství požádat. Někdy se mohou ke skupině sami přidat, někdy musí získat svolení zakladatele skupiny. Záleží na nastavení dané skupiny. Facebook dále umožňuje vytvoření vlastních stránek za různými účely. Stránky, jednotlivé profily nebo skupiny ovšem nesmí porušovat zásady Facebooku, jinak je společnost Facebook odstraní.

Na Facebooku existuje obrovské množství aplikací, které často nemají žádný zvláštní význam, slouží jednoduše k pobavení. Například virtuální šťouchnutí někoho z přátel, zaslání virtuální květiny, pusy, plyšové hračky nebo srdce. Lze si zde udělat test na různé téma jako „Kdy budeš mít první miminko“, „Kdy zemřeš“ apod. Na každém profilu je k dispozici Centrum aplikací, kde jsou aplikace dokonce tematicky rozdělené do skupin a uživatel si tak může vybrat, co ho zaujme. Popis mnoha aplikací je ovšem pouze v anglickém jazyce, což může být překážkou pro některé uživatele a navíc nemusí správně pochopit, v čem aplikace spočívá. Mezi nejoblíbenější aplikace zejména mezi dětmi a dospívajícími patří hry. Právě hraní her je dle Millera spolu s komunikací a upravováním profilu jednou z nejčastějších aktivit na Facebooku.³³ Nejrozšířenější je FarmVille, která má více než 59 milionů hráčů. Jednou z novějších aplikací je aplikace Facebooku pro mobilní telefony, možnost označení místa, kde se uživatel právě nachází, nebo videohovory.

Poměrně nový je profil Timeline, který byl spuštěn v roce 2011. Na novém profilu jsou chronologicky uspořádány všechny aktivity, důležité události a fotografie uživatele. Profil tak zpřehledňuje informace o daném uživateli, což může být přínosné, ale také snadno zneužitelné. Vždy ovšem záleží na tom, co všechno o sobě uživatel na internetu uvádí a jak si zabezpečí svůj uživatelský účet.

Velmi důležitou, ale bohužel často opomíjenou součástí každého profilu je právě nastavení soukromí. Uživatel má možnost nastavit si svůj účet jako veřejný, pro přátele přátel, přátele nebo zvolit vlastní nastavení pro jednotlivé položky. Mezi ně patří například oblast spojování

³³ Miller, Daniel. *Tales from Facebook*. Cambridge: Polity, 2011. s. 80

s ostatními lidmi, kde si lze nastavit, jestli mohou profil uživatele vyhledat všichni, přátelé přátel nebo pouze přátelé. Stejný výběr možností platí i pro nastavení žádostí o přidání mezi přátele a zasílání zpráv. Další oblastí je označování uživatele na fotografiích, v aktualizacích stavů a jiných příspěvcích. Zde existuje již pokročilejší nastavení, takže je možné, aby například zveřejňování příspěvků na profilu mohl provádět jen jeho uživatel, nebo může zkontrolovat příspěvky od jiných uživatelů, v nichž je dotyčný označen a rozhodnout, jestli příspěvek schválí a bude zveřejněn nebo ne. Uživatel může také spravovat nastavení reklam, aplikací, her a webů.

Vždy je veřejné jméno, pohlaví, profilová fotografie a uživatelské jméno, ale o zobrazování dalších informací může uživatel rozhodnout sám. Musí se ovšem proklikat všemi oblastmi nastavení a vše si vždy přečíst. Společnost Facebook začala bojovat i proti zneužívání účtů. Uživatel má možnost schválit zařízení, ze kterých se nejčastěji připojuje a pokud by se dostal na jeho účet někdo z jiného zařízení, bude o tom informován SMS zprávou nebo e-mailem.

Pro uživatele, kteří ještě nedosáhli 18 let věku, funguje ohledně sdílení s ostatními speciální nastavení. Jestliže si nezletilý uživatel nastaví pro sdílení volbu veřejné, je sdílení omezeno na přátele přátel – informace tedy nemůže vidět kterýkoliv uživatel internetu jako je tomu u dospělých uživatelů, mají-li nastaven svůj účet jako veřejný.³⁴

I když na Facebooku přibývají nové funkce a rozšiřuje se jeho využití, stále slouží především k navazování a udržování vztahů s přáteli. Lidé díky němu mohou najít i staré přátele a obnovit tak dřívější vztahy. Jak píše Miller, Facebook může pomoci lidem vrátit se zpět do sociálních sítí, o nichž si mysleli, že jsou ztracené. Jelikož se velmi zvýšila mobilita lidí a oni tak ztrácejí cenné vazby, může Facebook kompenzovat zvyšující se vzdálenost mezi nimi.³⁵ Již jsme zmínili také využití Facebooku v politice a jiných oblastech, takže lze vidět, že tento fenomén s sebou přináší mnohé výhody, ale na druhou stranu má i zápory a může přinést jistá rizika. Jelikož se stal běžnou součástí každodenního života mnoha lidí, měli bychom tato negativa a možná nebezpečí znát, abychom je mohli co nejvíce eliminovat.

³⁴ *Jak funguje nastavení Veřejné u nezletilých uživatelů?* [online]. c2013 [cit. 2013-03-11, 17:50]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/#!/help/197437713652609/>>.

³⁵ Miller, 2011.

V kapitole nebylo možné obsáhnout veškeré informace o všech aplikacích a funkcích Facebooku, což ostatně nebylo ani jejím cílem. Facebook se navíc neustále vyvíjí a mění, takže popsané funkce mohou zanedlouho fungovat jinak. Šlo především o představení základních funkcí, abychom mohli navázat na možná nebezpečí, která souvisí s používáním Facebooku.

2 Specifika virtuálního prostředí a negativní působení Facebooku

Kapitola se věnuje některým psychologickým charakteristikám internetu, které z velké části platí i pro Facebook. Toto specifické prostředí se dá snadno zneužít a může se stát pro uživatele nebezpečným. Proto se text dále zaměřuje na možné negativní působení internetu, především Facebooku na jeho uživatele.

2.1 Základní psychologické charakteristiky internetového prostředí

Internet je specifické prostředí, kde se dospívající cítí uvolněnější, nebojí se více projevit, vyjádřit svůj názor. Má mnohé charakteristiky, které mládež velmi přitahují, a proto je u nich tak oblíbený. Podívejme se tedy na jeho základní znaky.

2.1.1 Disinhibice

Dle Šmahela, který vychází z poznatků Joinsona, je nejtypičtějším rysem internetu především to, že je to prostředí bez zábrán – v zahraniční literatuře se tento jev označuje jako *disinhibited environment* či *disinhibited behaviour*, v češtině se užívá termín *disinhibice*. Jedná se o nejčastěji popisovaný jev ve virtuálním prostředí. Lidé zde mají méně zábrán než v běžném životě, ztrácí úzkost ze sociálních situací a nebojí se svého odhalení.³⁶ Šmahel *disinhibici* definuje jako „sociální nevázanost, oproštění se od konvencí, odložení zábrán, chování bez zábrán.“³⁷ V důsledku ztráty zábrán zejména dospívající na internetu otevírají také sexuální tematiku, o které by se jinak styděli mluvit, čehož zneužívají např. *kybergroomeři*.

Disinhibicí v prostředí internetu se zabývá také Zdeněk Vybíral, podle něhož představuje *disinhibice* „odložení zábrán a skrupulí, ztrátu nebo překonání nesmělosti, plachosti a ostychu, v krajních podobách může jít o obcházení tabu a zákazů, tedy o jistou odvázanost

³⁶ Šmahel, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: TRITON, 2003. s. 13

³⁷ Tamtéž, s. 150

či nevázanost na normy, která může být abnormální.“³⁸ Jako jiní autoři považuje i Vybíral disinhibici při internetové komunikaci za velmi výrazný znak. Pokud jednání není v rozporu se sociálními normami, jedná se dle Konečného o sebeotevření. To může napomoci k jednoduššímu navázání přátelství či vztahu.³⁹

John Suler uvádí šest hlavních faktorů, které se podílí na disinhibici při online komunikaci. Patří sem anonymita (uživatel může skrýt svou identitu), neviditelnost (komunikující se navzájem nevidí), asynchronická komunikace (uživatel nemusí reagovat hned, reakci si může lépe promyslet), solipsistická introjekce (vytváření představ o tom, jak druhý uživatel vypadá, jaký je na základě vlastních potřeb a přání), disociativní představivost (uživatelé ve virtuálním světě mohou mít pocit, že jsou zde někým jiným a nemusí tak nést odpovědnost za své chování) a minimalizace autority (není důležité postavení člověka v reálném světě, smazávají se rozdíly).⁴⁰ Nyní charakterizujeme některé z faktorů disinhibice blíže.

Anonymita

Anonymita je typickým rysem virtuálního světa. Pod její ochranou se uživatelé často chovají jinak. Vybíral uvádí, že anonymita vytváří bezpečnější podmínky pro zapojení se do diskuse, vyslovení odvážných názorů, prosazování svého, projev je smělejší. Zároveň ale píše, že jedince neláká úplná ochrana anonymitou, ale spíše vystupování z ní. Sám řídí odhalování své identity.⁴¹ Nebezpečí anonymity tkví v tom, že někteří lidé mají pocit, že nemusí za své chování v online prostředí nést zodpovědnost, když jsou skryti pod přezdívkou.

Šmahel v souvislosti s anonymitou zmiňuje teorii Le Bonna, podle níž se lidé v davu chovají jinak, než když jednají jen sami za sebe. V davu se stírají individuální vlastnosti lidí, lidé získávají pocit moci, v důsledku anonymity mizí pocit zodpovědnosti. Dle Šmahela je anonymita na internetu dokonce silnější než v lidském davu.⁴² Stírá se individualita, což umožňuje, že uživatelé mívají větší pocit sounáležitosti a zvyšuje se vliv na jednotlivce v rámci skupiny.

³⁸ Vybíral, Zdeněk. Výzkum disinhibice u mladých uživatelů chatu. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 277

³⁹ Konečný, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. s. 30 - 32

⁴⁰ Suler, John. *Psychology of Cyberspace – The Online Disinhibition Effect* [online]. Publikováno červen 2001, poslední revize srpen 2004 [cit. 2013-01-20, 20:15]. Dostupné z: <<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html>>.

⁴¹ Vybíral, 2002, s. 278 - 279

⁴² Šmahel, 2003, s. 14

Většina uživatelů internetu si myslí, že nikdo nepřijde na to, kdo se skrývá pod určitou přezdívkou a mohou si tedy dělat ve virtuálním prostředí co chtějí, protože je nikdo nemůže vypátrat a postihnout, když nikde nebudou uvádět své osobní údaje. Jak již bylo uvedeno, vede to ke ztrátě pocitu zodpovědnosti, ke ztrátě zábran atd. Ve skutečnosti však uživatelé internetu nejsou zcela anonymní, jelikož počítačová odborníci jsou schopni zjistit IP adresu počítače a dojít k reálné identitě uživatele. Šmahel dělí anonymitu na internetu na dva typy – anonymitu objektivní a subjektivní. Objektivní anonymita znamená, jaká je reálná možnost zjistit identitu uživatele. Subjektivní anonymitou označuje to, co si uživatel sám myslí o své anonymitě na internetu. To, jak svou anonymitu vnímá uživatel, se může samozřejmě značně lišit od opravdové neboli objektivní anonymity. Subjektivní míra anonymity je však velmi důležitá, protože ovlivňuje, jak se uživatel na internetu bude chovat, vyjadřovat a celkově se prezentovat.⁴³

Neviditelnost

Uživatelé se při internetové komunikaci běžně navzájem nevidí (pomineme-li možnost využití webkamery). Není to totéž jako být anonymní, jelikož druhý může znát naše jméno, kým jsme v reálném životě, ale nekomunikujeme tváří v tvář, což přináší řadu výhod. Uživatel se nemusí starat o to, jak právě vypadá, co má na sobě, nebo jak se tváří. To vítají zejména lidé, kteří mají nízké sebehodnocení - nejsou spokojeni se svým vzhledem, mají nadváhu, nějaký handicap apod. Nemusí se bát, že se jim někdo vysměje, takže jsou uvolněnější. Díky tomu, že jsou od druhého vzdáleni, mají také pocit bezpečí. I když se uživatelé dostanou do nepříjemné situace, nemůže se jim fyzicky nic stát, když jsou doma a mohou se od internetu kdykoliv odpojit.

Specifická komunikace

Dle Šmahela lze komunikaci na internetu rozdělit na synchronní a asynchronní. Synchronní komunikace se vyznačuje tím, že uživatelé jsou k internetu připojeni ve stejný okamžik a komunikují spolu ve stejnou dobu - tzv. online, například při chatu. Při asynchronní komunikaci nemusí být uživatelé připojeni ve stejnou dobu a zprávu si mohou přečíst až s odstupem času. Typickým příkladem je e-mail.⁴⁴

⁴³ Šmahel, 2003 s. 19

⁴⁴ Tamtéž, s. 102

Při internetové komunikaci má člověk více času na rozmyšlení odpovědi, může se bavit s několika lidmi najednou a typické je také používání různých zkratk. Někdy ovšem dochází k nedorozuměním v důsledku špatného vyjádření nebo jiné interpretace druhým uživatelem, jelikož zde chybí neverbální komunikace pro lepší pochopení. Lze ji alespoň částečně nahradit tzv. smajlíky neboli emotikonami, což jsou znaky, jejichž prostřednictvím se při internetové komunikaci vyjadřují emoce, ale přesto nemůžeme slyšet tón hlasu, nebo vidět, jak se skutečně druhý tváří. Pokud při komunikaci nastane nějaký problém, uživatelé to nejčastěji řeší tak, že komunikaci zkrátka ukončí, což není zcela dobré, protože pak mohou volit strategii útěku i v běžném životě, kdykoli se objeví něco, s čím si neví rady.

Jedinec hojně využívající Facebook nebo chat může nabýt dojmu, že styl internetové komunikace je běžný a ani si neuvědomí, jaké by to bylo, kdyby takto komunikoval s ostatními i v reálném životě. Setkání s realitou pak pro něj může být šokem. Pěkné ukázky toho, jak by to vypadalo, kdyby spolu lidé komunikovali a navazovali vztahy tak, jak je tomu na Facebooku, můžeme vidět v některých českých i zahraničních videích.⁴⁵

Podle Konečného je internetová komunikace příjemnější pro jedince, kteří mají úzkost ze sociálního kontaktu nebo pro ty s malými sociálními dovednostmi – v běžné komunikaci mohou mít pocit, že nad ní ztrácí kontrolu, ale internetová komunikace tyto problémy odstraňuje právě proto, že si mohou lépe promyslet svou reakci a nebojí se vyjádřit, protože je druhý nevidí.⁴⁶ Větší čas na odezvu poskytuje na druhou stranu ovšem i více času na vymyšlení případné lži.

V souvislosti s tím, že v prostředí internetu často člověk ztrácí zábrany, využívá ho k zábavě a komunikaci s ostatními nebere příliš vážně (zejména dospívající), je zde snadné lhát, vymýšlet si, upravovat svou identitu. Sami dospívající ve Šmahelově výzkumu uvedli, že na internetu lžou a nevěří tolik ani tomu, co jim říkají ostatní. Pozměňují si také svou virtuální identitu.⁴⁷ Na problematiku virtuální identity bude poukázáno níže.

⁴⁵ *Facebook v reálném životě* [online]. Dostupné z: <<http://www.videacesky.cz/parodie-parody-youtube/facebook-v-realnem-zivote>>.

Facebook vs. Realita [online]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=22gUYhzG3iI>>.

Facebook in Real Life [online]. Dostupné z:

<http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=MRsRLZiyH20#!>.

⁴⁶ Konečný, 2011, s. 32

⁴⁷ Šmahel, 2003, s. 31 - 32

Konečný uvádí, že nejčastěji lidé lžou, aby vyhověli očekávání nebo přání druhých, aby se vyhnuli zklamání, ze zdvořilosti, pro svou lepší prezentaci, pro přizpůsobení se druhému apod. Lhaní na internetu souvisí i s tím, že často druhé neznáme osobně a pro člověka je tedy snazší lhát mu, než kdyby ho znal v reálném životě. Dále uvádí, že lidé lžou i ze strachu o svoji bezpečnost, aby se vyhnuli obtěžování, aby zvýšili svou atraktivitu, nebo zkrátka proto, že ze lži mají radost.⁴⁸ To, jak je lež velká a jaká je četnost lhaní, ovlivňuje fyzická vzdálenost komunikujících a to, zda je možné archivovat danou komunikaci. Proto jsou z tohoto hlediska nejméně spolehlivé chaty.⁴⁹ Facebook by měl od lhaní odrazovat tím, že se zde ukládá online komunikace a má být založen na principu transparentnosti, ale ve skutečnosti tomu tak není.

Solipsismus

Narozdíl od ostatních specifíků internetové komunikace není tento jev mezi lidmi příliš známý, i když je přítomný v lidských vztazích již dávno. Vybíral definuje solipsismus jako „dominanci našich vlastních představ při utváření obrazu o reálném světě.“⁵⁰ Z hlediska internetové komunikace Vybíral popisuje solipsismus tak, že člověk si vytvoří vlastní představy o osobě, kterou zná z internetu a promítá do ní svoje představy. Člověk tak v podstatě komunikuje zčásti sám se sebou (v komunikaci jsou obsažena jeho přání, očekávání).⁵¹

Další znaky disinhibice

Z toho, že v prostředí internetu dochází u uživatelů k disinhibici, plyne mnoho jeho dalších charakteristik, které jsou autory popisovány různými způsoby. Kromě již zmiňované anonymity a dalších je dle Šmahelova výzkumu internet dále vnímán jako prostředí, kde se uživatelé mohou odreagovat a užít si zábavu. Šmahel popisuje, že zde dospívající dokonce zažívají tzv. stav flow, kdy je člověk pohlcen svou činností, zapomíná na sebe, jde mu jen o danou činnost. To může dospívajícím umožnit utéct od svých problémů a starostí. Často se

⁴⁸ Konečný, 2011, s. 46 - 47

⁴⁹ Tamtéž, s. 26

⁵⁰ Vybíral, 2002, s. 279

⁵¹ Tamtéž, s. 279

však jedná o povrchní zábavu, povídání o ničem, pouhé zabíjení času.⁵² Snaží se zapomenout na své všední problémy jakýmkoli způsobem, jakoukoli aktivitou bez valného smyslu.

Internet je v souvislosti se ztrátou zábran charakterizován i jako prostředí bez závazků. Jedinec se domnívá, že nemá za své jednání ve virtuálním prostředí žádnou zodpovědnost a nemusí nést důsledky. Souvisí to i s tím, že internet je vnímán jako prostředek pro zábavu, protože když lidé vnímají danou aktivitu jen jako zábavu, nemají pocit, že by se měli chovat zodpovědně. Neplatí to samozřejmě ve všech případech, ale podle Šmahela je pocit zodpovědnosti na internetu obecně nižší než v reálném životě.⁵³

Co se týče Facebooku, disinhibiční projevy jsou zde oslabeny, pokud je skutečně používán tak, jak bylo původně zamýšleno a uživatel ve svém profilu tedy o sobě uvádí pravdivé informace, má v seznamu přátel jen ty lidi, které skutečně zná z reálného života apod. Neplatí pak faktor anonymity, uživatel nese za své chování na Facebooku zodpovědnost. Článek „Fenomén – disinhibiční efekt“ také poukazuje na to, že má uživatel možnost porovnávat poznatky o lidech z Facebooku s realitou a tím je oslaben solipsistický faktor. Není zde tolik významná ani neutralizace statusu, protože člověk zná osoby, které má v seznamu přátel a ví, jaké mají postavení ve společnosti.⁵⁴ Na druhou stranu existuje dost uživatelů Facebooku, kteří zde komunikují s cizími lidmi a přidávají si je do seznamu přátel, ne vždy o sobě uvádí pravdivé informace v profilu atd. V takovém případě i zde funguje disinhibiční efekt.

2.1.2 Agrese

V internetovém prostředí také v souvislosti se ztrátou zábran více dochází k agresivnímu chování. Často se zde objevuje tzv. flaming – slovní agrese. Podle Wallaceové je agrese na internetu zčásti způsobena samotnou technologií. Jedinec může být nervózní z pomalého připojení či pomalé odezvy jiného uživatele, z čehož může vyplynout následná agrese. Navíc může docházet k vypadávání připojení, což má také dopad na chování internetového uživatele.⁵⁵

⁵² Šmahel, 2003, s. 27 - 29

⁵³ Šmahel, 2003 s. 30 - 31

⁵⁴ Kopecký, K. - Kovářová, V. *Fenomén – disinhibiční efekt* [online]. Publikováno 1. června 2012 [cit. 2013-01-20, 23:03]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/485-fenomen-disinhibini-efekt>>.

⁵⁵ Wallaceová, 1999. In Šmahel, 2003, s. 79 - 80

Agrese se nemusí projevit pouze slovními útoky, ale také například zahlcením e-mailové pošty jiného uživatele, rozesláním zpráv pod jiným jménem, zasláním viru apod. Převahu zde tedy mají lidé, kteří rozumí ICT⁵⁶, sociální dovednosti či fyzická převaha nehrají roli.

2.1.3 Virtuální identita

Jak bylo zmíněno již výše, důležitou roli hraje pojetí vlastní identity na internetu. Šmahel vymezuje identitu jako „kontinuální prožívání sebe sama, ztotožnění se s rolemi, prožívání příslušnosti ke společenským skupinám.“⁵⁷ Je to tedy porozumění tomu, kým jsem, jaké mám cíle, hodnoty apod. Na internetu má člověk ovšem tzv. virtuální identitu, což je dle Šmahela „identita přiřazená naší virtuální reprezentaci.“⁵⁸ Jde o to, jakou identitu sám jedinec přisuzuje své reprezentaci na internetu. V prostředí internetu však v podstatě nejde o identitu v pravém slova smyslu. Podle Šmahela zde jedinec vystupuje prostřednictvím virtuální reprezentace, kterou vymezuje jako „shluk digitálních dat podávajících informace o tom, kdo jsme ve virtuálním prostředí, jaké zde máme jméno, jaká je naše historie.“⁵⁹ Do virtuální reprezentace jedinec promítá svoje myšlenky, pocity, ale také fantazie, přání a nevědomé tendence, takže nejde zcela o vědomé vytváření reprezentace.⁶⁰

Šmahel dále rozlišuje osobní virtuální identitu a sociální virtuální identitu. Osobní se vztahuje k reprezentaci jedince ve virtuálním prostředí, sociální vyjadřuje to, kam jedinec (jeho virtuální reprezentace) patří ve virtuálním prostředí. Jedinec se může domnívat, že jeho virtuální reprezentace skutečně vyjadřuje jeho reálnou identitu, může se s ní ztotožnit. Tato reprezentace však nikdy nemůže být s jeho identitou totožná.⁶¹ Jedinec však může záměrně svou reprezentaci zkreslit a upravit si ji vědomě podle svých představ. Nejvíce k tomu dochází při chatu. E-mail již není tradičně anonymní, i když i ten je samozřejmě zneužitelný k dopisování pod falešnou identitou.

Stejně by tomu mělo být i u Facebooku, který má vycházet ze skutečné identity uživatele, ale někdy je jeho základní myšlenka porušována a někteří lidé si založí falešný e-mail, jen aby si

⁵⁶ Informační a komunikační technologie

⁵⁷ Šmahel, 2003, s. 151

⁵⁸ Tamtéž, s. 154

⁵⁹ Tamtéž, s. 154

⁶⁰ Tamtéž, s. 40

⁶¹ Tamtéž, s. 40 - 41

na Facebooku mohli vytvořit profil, který nemá s jejich skutečnou identitou nic společného, nebo si ji alespoň upraví podle toho, jak se jim to hodí. Zákaz uvádění nepravdivých informací o jméně či věku je dokonce vyjádřen v Podmínkách používání Facebooku zmiňovaných v předchozí kapitole. Pokud toto pravidlo někdo poruší a jiný uživatel se o tom dozví, měl by falešný profil nahlásit službě Facebook, aby přispěl k její bezpečnosti, jinak služba Facebook nemá nástroje na to, jak ověřovat pravdivost údajů, které uživatelé o sobě uvedou. O hlášení závadného obsahu se zmiňuje čtvrtá kapitola.

Uživatel internetu si tedy může vybrat, jak se bude prezentovat, jaké informace o sobě uvede. Může jít o neškodnou zábavu dospívajících, kteří prochází obdobím hledání své identity a internet jim poskytuje příležitost k experimentování. Vždy je ale důležité mít na paměti, že víme o druhých jen to, co na Facebooku (nebo jiných serverech) zveřejní – je nesmysl myslet si, že na základě informací z profilu uživatele skutečně známe.

Velký problém je, pokud smyšlenou identitu zneužijí devianti k tomu, aby se přiblížili své oběti a vylákali ji na schůzku. Vystupování pod smyšlenou identitou také může svádět k šíření nepravdivých informací, vydírání druhé osoby apod. O těchto nebezpečných jevech jako je kybergrooming a kyberšikana bude ovšem pojednávat až následující kapitola.

2.1.4 Navazování vztahů ve virtuálním prostředí

Internet pomáhá snáze navazovat vztahy různého charakteru. Konečný zmiňuje vztahy romantické, v nichž často dochází ke zkreslené reprezentaci komunikujících. Komunikace přes internet je vítána lidmi stydlivými, plachými, s nízkým sebevědomím apod. Internet však svádí k tomu, abychom se prezentovali lépe. Vyzdvihujeme naše přednosti a zamlčíme negativní stránky naší osobnosti nebo si dokonce vše vymyslíme a popíšeme se podle našich ideálů, nebo se přizpůsobíme svému protějšku.⁶² Když pak dojde k reálnému setkání, může dojít ke zklamání, protože ne vždy se potvrdí představy, které si uživatel vytvořil o druhém na základě internetové komunikace. Je třeba si uvědomit, že ve skutečném životě člověk vůbec nemusí být takový, jak se prezentuje na sociální síti.

⁶² Konečný, 2011, s. 38

Velmi negativní důsledky může mít seznamování přes internet pro dospívající. Vážným rizikům například v podobě kybergroomingu se budeme věnovat později. Když si ale dospívající zvyknou na pohodlné internetové seznamování, může to mít neblahé důsledky pro rozvoj jejich osobnosti. Může se stát, že potom už nedokážou navazovat vztahy v běžném životě nebo při setkání s osobou, kterou znají z internetu, nevědí o čem a jak s ní mluvit. Je snadné povídat si o čemkoli prostřednictvím počítače, ale komunikace tváří v tvář přináší mnohem vyšší nároky. Mohlo by dojít až k tomu, že se dospívající už ani nebude chtít snažit vyvinout takové úsilí, které potřebuje k osobnímu setkání a zůstane raději u zdánlivě osobního povídání s druhou osobou přes internet. Dochází tak k postupnému mizení intimity, která není možná bez setkání jedinců.

Co se týče přátelských vztahů na internetu, jsou také hodně ochuzeny a mnohdy se o přátelství ani nedá hovořit. Vybíral proto používá termín kvazi-přátelství.⁶³ S takovým typem přátelství se můžeme setkat zvláště na Facebooku, kde mívají uživatelé stovky tzv. přátel, ale ve skutečnosti většinu z nich osobně neznají. Když se znají alespoň podle vidění, protože jsou například ze stejného města, a potkají se na ulici, mnohokrát se stane, že se tito „přátelé“ ani nepozdraví. Pojem přítel je tak degradován na položku v seznamu. Sice si s některými „přáteli“ mohou dlouhé hodiny dopisovat a znát o nich všechno z jejich profilu, ale nepoznají člověka takového, jaký je v běžném životě. Vztahy jsou pak povrchní a vytváří se pouze falešný pocit přátelství. Je nutné podotknout, že v tomto textu jsou pojmy přítel a přátelství používány zejména v tomto pojetí a slovo přítel tak označuje někoho, koho má uživatel přidaného v seznamu na Facebooku.

Šmahel uvádí, že dospívající si uvědomují iluzornost virtuálních vztahů a to, že kdyby je chtěli převést do reálné podoby, mohly by skončit. Přesto virtuální vztahy navazují, jelikož tak mohou vyjadřovat vlastní názory, pocity.⁶⁴ Problém ovšem nastane, když bude dospívající žít jen virtuálně a zanedbávat svůj reálný život. Může to pak vést i k závislosti na internetu.

⁶³ Vybíral, 2002, s. 279

⁶⁴ Šmahel, 2003, s. 98

2.2 Nadměrné trávení času na internetu, závislost

Jak již bylo zmíněno výše, může dojít ke vzniku závislosti na internetu, pokud ve virtuálním prostředí jedinec tráví příliš mnoho času. Morahan-Martin uvádí, že existují rozdíly v definování toho, co je to internetová závislost. Přesto existuje obecná dohoda, že závislost na internetu zahrnuje používání internetu, které zapříčiňuje zřetelné narušení osobního života. Objevuje se posedlost internetem, abstinenční příznaky, neúspěšné pokusy přestat s činností, růst tolerance nebo užívání internetu k úniku z reality. Lidé s narušenými vzorci používání internetu používají internet více než ostatní, ale samotné nadměrné užívání internetu ještě neznamená závislost. Důležitý je negativní dopad na život jedince. Problém samozřejmě není způsoben samotným internetem, ale aktivitami na něm.⁶⁵ Specifickou aktivitou může být právě používání Facebooku (ať už jde o prohlížení profilů, chatování nebo hraní online her). Lidé pak žijí spíše virtuálním životem a zapomínají na realitu, což může mít vážné důsledky. Například nechodí do práce, takže mohou být propuštěni, zanedbávají rodinu, přátele apod.

Dle Morahana-Martina lidé trpící závislostí na internetu projevují zvýšené sebevědomí při online aktivitách, říkají, že je pro ně snazší spřátelit se s někým na internetu, mají vybudovanou síť virtuálních přátel a jsou přátelštější a otevřenější k lidem v internetovém prostředí než v běžném životě. Ve virtuálním prostředí se cítí být více sami sebou, zažívají více zábavy s lidmi, které znají z internetu, sdílí s nimi důvěrná tajemství a upřednostňují online komunikaci před tou běžnou tváří v tvář. Znají více přátel z online prostředí a říkají, že jim tito lidé rozumí více než ostatní.

Martin dále uvádí, že závislost na internetu má spojitost s osamělostí, s úzkostí ze sociálního kontaktu a stydlivostí. Není ovšem jasný směr těchto vztahů.⁶⁶ Existují domněnky, že nadměrné užívání internetu způsobuje samotu, ale výzkum ukazuje, že u chronicky osamělých lidí, kteří mají strach ze společenského kontaktu nebo jsou stydliví, je větší pravděpodobnost nadměrného zaujetí internetem. Lidé se slabými sociálními dovednostmi jsou tak vystaveni většímu riziku, že začnou preferovat online komunikaci před běžným sociálním kontaktem, což může vést ke vzniku závislosti na internetu.⁶⁷

⁶⁵ Morahan-Martin, Janet. Internet use and abuse and psychological problems. In *The Oxford Handbook of Internet Psychology*. Oxford: Oxford University Press, 2007. s. 332 - 333

⁶⁶ Morahan-Martin, 2007, s. 336

⁶⁷ Tamtéž, s. 342

Rizikové může být období dospívání, kdy jedinec potřebuje trávit čas v kolektivu svých vrstevníků. Pokud je ale příliš plachý, stydlivý a má strach navazovat kontakty s jinými lidmi, protože v tom není zdatný, může si samotu začít kompenzovat na internetu. Naváže zde kontakty daleko lépe, beze strachu, že se mu někdo vysměje, a zabaví ho nepřeborné množství her, které internet nabízí. Zapomene na své běžné problémy a nechce se vracet do reality. Pokud veškerý svůj volný čas tráví doma u počítače a začne zanedbávat své povinnosti, může to vést až k závislosti na internetu.

Nemusí to platit ovšem pouze pro osamělého člověka. Může se stát, že ho činnost na internetu tolik pohltí, že zkrátka nemůže a nechce přestat. Zejména sociální sítě jako Facebook se pro lidi stávají návykovými. O tom vypráví například dospívající chlapec ve videu, které má být varováním před přílišným používáním Facebooku (upozorňuje, že Facebook je droga).⁶⁸ I článek s názvem „Řada Čechů přiznává: Už nemohu dál, léčím se ze závislosti na Facebooku“ zmiňuje stále častější případy lidí závislých na Facebooku.⁶⁹ V jiném článku nazvaném „Online komunikace očima mladistvých“ píše dospívající dívka o tom, že je závislost na internetu u její věkové kategorie problémem, protože kvůli Facebooku nestíhají nic dalšího. Píše, že „Facebook je něco jako droga. Řeknete si, že se jen podíváte, ale nakonec tam strávíte celý den. Je to takový zabiják času, ale je jen na nás, jak dlouho ho necháme náš čas zabíjet. Všichni to můžeme ovlivnit, problém je však takový, že si to spousta mladých lidí neuvědomuje, nebo hůř, je jim to jedno. (Klára, 16 let)“⁷⁰

Pokud jde o děti a dospívající, měli by zakročit rodiče, kteří mají dohlížet na kvalitní trávení času svých dětí a předcházet tak nadměrnému trávení času na internetu, které by mohlo přerůst až v závislostní chování. Jak uvádí článek „Internet v životě dívek“, velké množství času stráveného u počítače totiž přináší zdravotní problémy a navíc tento návykový způsob trávení volného času oslabuje vůli a může vést k neochotě vyvinout větší úsilí směrem k jiným zážitkům, které vyžadují určitou námahu.⁷¹

⁶⁸ *Feták z facebooku* [online]. Dostupné z:

<http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=KB0u-N6d2sg>.

⁶⁹ Mužíková, Michaela. *Řada Čechů přiznává: Už nemohu dál, léčím se ze závislosti na Facebooku* [online]. Publikováno 14. září 2010 [cit. 2013-01-20, 19:17]. Dostupné z: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-46427240-rada-cechu-priznava-uz-nemohu-dal-lecim-se-ze-zavislosti-na-facebooku>>.

⁷⁰ Sekničková, Pavla. *Online komunikace očima mladistvých* [online]. Publikováno 14. listopadu 2012 [cit. 2013-01-20, 20:05]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/566-onlinekomunikace>>.

⁷¹ Šafářová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3 [cit. 2012-11-9]. s. 174 -

2.3 Problematika soukromí na Facebooku

Otázka soukromí a anonymity na internetu je předmětem mnoha diskusí. Problematika anonymity byla zmíněna v předchozím textu kapitoly. Ukázalo se, že člověk na internetu ve skutečnosti není tak anonymní, jak se zdá a téměř vždy se dá vystopovat identita uživatele. Internetový uživatel tedy nemá takové soukromí, jak by si mohl myslet, zvláště uvede-li kdekoliv na internetu některé své osobní údaje. V poslední době se hodně mluví o problematice soukromí v souvislosti se sociálními sítěmi, především s Facebookem, který změnil životy mnoha lidí. Jak uvádí Kyška, na sociálních sítích pouštíme k sobě lidi blíže a dostáváme se mnohem více do jejich soukromí než kdykoliv předtím.⁷² V běžném životě by nám lidé, které známe jen tzv. od vidění, těžko ukazovali své soukromé fotografie z rodinné oslavy nebo z dovolené, ale nemají problém s tím umístit je na Facebook.

Odkrytí soukromí bylo ostatně cílem zakladatele Facebooku. Kirkpatrick píše, že Mark Zuckerberg má představu o otevřenějším a transparentnějším světě, kde se budou lidé chovat odpovědněji. Podle něj bude svět lepší, když lidé budou sdílnější.⁷³ Proto Facebook postavil na této myšlence, ale mnohokrát se už kvůli tomu dostal do problémů. Lidé totiž nejsou připraveni přijít o své soukromí a navíc to přináší i mnohá negativa.

Najdou se lidé, kteří souhlasí s představou Marka Zuckerberga a jeho společnosti, ale samozřejmě existují i ti, kteří vystupují proti. Například aktivista v oblasti ochrany soukromí Rotenberg si myslí, že uživatelé nemají k dispozici jednoduché nástroje pro zajištění ochrany jejich osobních informací a že Facebook není transparentní v tom, co dělá s informacemi, které od svých uživatelů získá.⁷⁴ Odpůrce lze nalézt i mezi mladými lidmi. Existují dokonce internetové stránky, jejichž obsah je zaměřen proti Facebooku. V ČR je to například antifacebook.net⁷⁵ - stránky, které uvádí rizika spojená s Facebookem, důvody, proč není dobré ho používat aj.

175. Dostupné z:

<http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/epedagogium/2011/epedagogium_III2011.pdf>.

⁷² Kyška, Roland. *Všetci sme nahí na facebooku*. Bratislava: Forza Music, c2010. s. 81

⁷³ Kirkpatrick, 2011, s. 173 - 174

⁷⁴ Kirkpatrick, 2011, s. 175

⁷⁵ *Antifacebook.net* [online]. Dostupné z: <<http://www.antifacebook.net/>>.

Společnost Facebook disponuje obrovským množstvím informací. Článek „Jsou vaše děti na Facebooku v bezpečí?“ uvádí, že má Facebook technologie pro skenování zpráv uživatelů, takže cokoli tam uživatel napíše i v soukromém okně určeném pouze jedné konkrétní osobě, nikdy to nebude soukromé v pravém slova smyslu. Na druhou stranu je tato funkce určena především k vyhledávání podezřelých zpráv. Podezřelé zprávy jsou pak nahlášeny týmu, který se stará o bezpečnost na Facebooku. Pokud jsou zprávy vyhodnoceny jako nevhodné a nebezpečné, kontaktují policii.⁷⁶ Technologie tak může ochránit zejména děti a dospívající před sexuálním obtěžováním apod.

Jak uvádí Kirkpatrick, na Facebooku neexistují žádné důvěrné informace, protože společnost nezaručuje, že se ke zveřejněným informacím nedostane nepovolaná osoba.⁷⁷ Lze tedy říci, že soukromí na Facebooku neexistuje, a proto je velmi důležité, aby se uživatelé chovali zodpovědně a dávali si pozor na to, co o sobě zveřejňují. Jsou známy mnohé případy, kdy informace zveřejněné na Facebooku způsobily uživatelům potíže v zaměstnání, ve vztahu, nebo celkově negativně ovlivnily život uživatele. Problémem je, že mnoho mladých lidí nepozná hranici mezi otevřeností a lehkovážností. Mnozí uživatelé na svém profilu o sobě prozradí téměř všechno. Někteří ještě navíc píšou na „zed“ co právě dělají, co se chystají dělat, o čem přemýšlí apod., přidávají si na profil nejrůznější fotografie, aniž by je napadlo, že to proti nim někdo může použít. Tyto údaje a materiály na serveru ovšem zůstávají, i když je uživatel vymaže, nebo si zruší svůj účet. Pokud je s nikým nesdílel, zůstanou skryté, v opačném případě se mohou zobrazovat na internetu i nadále.

Co se týče fotografií, nemusí ji zveřejnit ani sám uživatel. Stačí, když společnou fotku s ním někdo zveřejní a ještě ho na ní označí bez jeho svolení. Potom už se stává v podstatě veřejnou i přesto, že to dotyčný uživatel neměl v úmyslu. Jak se píše v článku „Úvod do sociálních sítí: soukromí“, tato funkce se stává jednou z těch, co nejvíce ohrožují soukromí. Zejména pokud jde o fotografie, kdy je člověk v nepříjemné, choulostivé situaci, nebo pokud je zachycen v místě bydliště apod., podle čeho může být snadno identifikován a vyhledán.⁷⁸ Ještě horší je pak situace, kdy jsou zveřejňovány údaje nebo fotografie člověka, který nemá na

⁷⁶ *Jsou vaše děti na Facebooku v bezpečí?* [online]. Publikováno 13. července 2012 [cit. 2013-03-19, 21:05]. Dostupné z: <<http://www.facemag.cz/jsou-vase-deti-na-facebooku-v-bezpeci/>>.

⁷⁷ Kirkpatrick, 2011, s. 177

⁷⁸ Černá, Monika. *Úvod do sociálních sítí: soukromí* [online]. Publikováno 5. března 2012 [cit. 2013-01-23, 22:53]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/15079/UVOD-DO-SOCIALNI-SITI-SOUKROMI.html>>.

Facebooku vytvořený účet a ani neví, že se tímto způsobem stal součástí Facebooku. Podmínky použití Facebooku sice zakazují zveřejňovat informace nebo obsah někoho jiného, ale málokdo tyto podmínky čte a striktně dodržuje. Společnost Facebook pak nekontroluje všechny aktivity uživatelů a zabývá se jen tím, co jí uživatelé nahlásí, případně řeší závadný obsah, na který narazí pomocí screeningu.

Facebook nabízí možnost nastavit si soukromí uživatelského účtu, kontrolovat označování uživatele v příspěvcích a na fotografiích apod., ale některé položky nejsou dostatečně srozumitelné a systém nastavení se poměrně často mění, takže uživatel častokrát ani neví, co se nakonec ostatním bude zobrazovat a co ne. Některým uživatelům se ani nechce nastavovat zabezpečení účtu, protože tomu nerozumí, nebo jim to přijde zbytečné. Článek „Internet v životě dívek“ uvádí, že podle výzkumu dívky na základních a středních školách většinou nemají nastaveno zabezpečení soukromí a všechny informace o nich si tak může přečíst téměř kdokoliv - dívky na ZŠ často nevědí, kde se soukromí nastavuje a na SŠ mají otevřené profily úmyslně, aby mohly lépe navazovat nové kontakty.⁷⁹ Výzkum, jehož závěry jsou shrnuty ve zmiňovaném článku, dále došel ke zjištění, že dívky ze SŠ si uvědomují důležitost neuvádění osobních dat, ale dodržuje to jen 35% z nich a pouze 15% dívek z 2. stupně ZŠ. Byl také odhalen rozpor, že dívky nesdělují adresu a datum narození, když je o to někdo cizí na internetu požádá, ale ve svém profilu mají tyto údaje vyplněné.⁸⁰

I když si uživatel snaží chránit své osobní údaje⁸¹ před cizími lidmi a zabývá se nastavením svého facebookového účtu, neznamená to, že se nedostanou do rukou jiných osob či institucí. Už jen tím, že tyto údaje uživatel umístí na Facebook, souhlasí s tím, že s nimi Facebook může nakládat dle stanovených podmínek.

Neustále se také vede debata o využívání osobních dat uživatelů Facebooku pro komerční účely. Společnost Facebook sleduje veškerou aktivitu svých uživatelů, jejich osobní údaje, zájmy, a podle toho se jim na účtu objevuje reklama zacílená přímo na ně.

⁷⁹ Šafářová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3, s. 169

⁸⁰ Šafářová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3, s. 172

⁸¹ Všechny informace, na jejichž základě je možné jedince identifikovat - např. jméno, fotografie, adresa, e-mailová adresa.

2.4 Tlak facebookových uživatelů

V posledních letech se komunikace dětí a dospívajících přesouvá spíše do kyberprostoru na sociální sítě, a to především na Facebook. I když si profil na Facebooku může založit člověk starší 13 let, není těžké vytvořit si ho i v případě, že je dítě mladší. Stačí jen zadat svou e-mailovou adresu a věk nad 13 let. Můžeme se pak setkat s tím, že mají Facebook už děti na prvním stupni ZŠ. Některé se dokonce chlubí tím, že jim ho založili jejich rodiče. Takovým rodičům ovšem pravděpodobně nedochází, jaké následky to může mít. V poslední době se objevil na Facebooku dokonce trend zakládání profilů svým nově narozeným potomkům. Rodič tam může dávat fotografie již z prenatálního období a postupně zde zachycuje, jak se vyvíjí život jeho dítěte. Rodiče tak učiní rozhodnutí za své dítě, které už nemá možnost samo si určit, zda se stane součástí virtuálního světa.

Facebook hraje důležitou roli v životě mnoha dospívajících, ale můžeme se setkat i s tím, že si vlastní účet nechtějí založit, aby nebyli konformní, nebo z jakéhokoliv jiného důvodu. Častokrát je ovšem tlak jejich vrstevníků donutí k tomu, že si profil nakonec založí. Nechtějí být vyčleněni z kolektivu. Na Facebooku se totiž v dnešní době probírají mezi dospívajícími všelijaká témata, která si navzájem komentují apod. Jejich kamarád, který Facebook nemá, samozřejmě o ničem neví, a postupně tak s nimi nemá o čem mluvit. Po tom, co přijdou ze školy, přesouvá se jejich komunikace právě na Facebook. S tím souvisí i pasivní trávení volného času, jelikož dospívající se nesejdou venku, aby mohli pokračovat v komunikaci, ale raději si „povídají“ přes internet, přičemž každý zůstává doma sám.

Třída si může založit i svou skupinu, kde mohou řešit také věci týkající se školy, sdílejí tam výukové materiály, pomůcky a jedinec bez Facebooku je pak tzv. mimo. Mezi dospívajícími a mladými lidmi zkrátka dnes platí heslo „kdo nemá Facebook, jako by nebyl“. Článek „Internet v životě dívek“ potvrzuje, si dívky často založily profil na Facebooku pod tlakem kamarádů a okolí, aby mohly sdílet fotografie, udržovat a navazovat nové vztahy, aby znaly novinky o svých přátelích.⁸²

Může se objevit i varianta, kdy si dítě či dospívající založí Facebookový účet proto, že ho k tomu nepřímou donutí učitelé. Někteří pedagogové totiž vytvoří profil dané třídy, kam jim

⁸² Šafářová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3, s. 168

zadávají úkoly, vkládají materiály pro výuku apod. Facebook tak slouží i ke studijním účelům, ale otázkou je, zda má pedagog právo nutit touto cestou své žáky, aby využívali Facebook. Kdo totiž účet nemá, nebude znát zadání úkolů, nebude mít všechny materiály a to samozřejmě může ovlivnit i jeho školní prospěch. Získávání těchto materiálů jinou cestou by pak bylo poněkud složité, a tak si daný žák nakonec raději svůj účet vytvoří.

Shrnuli jsme nejvýraznější problematiku související se sociálními sítěmi, konkrétně s Facebookem. Jednalo se o jevy, které neohrožují uživatele internetu přímo, ale někdy mohou vést k rizikovějším situacím, kdy může být ohrožen i život jedince. Následující kapitola se bude věnovat právě jevům, které jsou nebezpečné zejména pro děti a dospívající.

3 Rizika spojená s užíváním Facebooku

Kapitola se věnuje vybraným sociálně-patologickým jevům, které se vyskytují v internetovém prostředí a ohrožují zejména děti a dospívající. Jedná se o kybergrooming, kyberstalking a kyberšikanu - jevy rozmáhající se i na Facebooku, využívající jeho specifické prostředí. Text se zabývá také možným řešením situace, kdy se uživatel s daným jevem setká a navrhuje určitá opatření, jak by uživatel mohl snížit pravděpodobnost, že se do takové situace dostane.

3.1 Kybergrooming

Dle Kopeckého „termín kybergrooming (child grooming, grooming) označuje chování uživatelů internetu (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce. Výsledkem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, k výrobě dětské pornografie apod.“⁸³ Jde tedy o manipulaci prostřednictvím ICT, jejíž motivací je sexuální uspokojení útočníka. Nejčastěji ke kybergroomingu dochází na internetových seznamkách, chatu, instant messengeru (ICQ, Skype) a v poslední době především na sociálních sítích jako je Facebook. Pachatelé využívají ovšem také internetové stránky určené dětem, inzertní portály nabízející brigádu apod.

Manipulace dítěte probíhá podle Kopeckého různě dlouhou dobu – několik měsíců až několik let. Závisí to na důvěřivosti dítěte a způsobu manipulace. Nejčastějšími oběťmi bývají děti a mladiství ve věku 11 – 17 let, častěji dívky. Potenciální obětí jsou samozřejmě ti jedinci, kteří na chatu, sociálních sítích apod. tráví mnoho času a navazují kontakty s neznámými lidmi.⁸⁴

3.1.1 Oběti a útočníci

Mladí uživatelé Facebooku se v poslední době stávají stále více cílem kybergroomerů, protože je tato sociální síť zejména mezi dospívajícími velmi oblíbená pro navazování vztahů

⁸³ Kopecký, Kamil. *Kybergrooming: nebezpečí kyberprostoru* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010a. s. 3

⁸⁴ Kopecký, 2010a, s. 3

a především dospívající dívky nemají problém komunikovat zde s někým cizím a rády dávají na odiv své fotografie. To pak útočníky samozřejmě láká ještě více. Právě děti a dospívající jsou tudíž nejohroženější skupinou – bývají naivní, nepřipouští si rizikovost svého jednání, nemají mnoho životních zkušeností, a tak je snazší je zmanipulovat a zneužít.

Útočníci si podle Kopeckého vybírají děti, které mají nízkou sebeúctu, nedostatečnou sebedůvěru, emocionální problémy, problémy s rodiči (potřebují od někoho pomoc, chtějí se svěřit), děti naivní a přehnaně důvěřivé (ochotněji se zapojují do komunikace s neznámými lidmi, obtížněji rozpoznávají rizika). Zaměřují se také na dospívající, protože jsou ve věku, kdy je zajímavá sexualita a ochotně o ní v online prostředí mluví.⁸⁵

Kyberútočníci neboli predátoři nejsou jednotnou skupinou, mají různé postavení ve společnosti, různé vzdělání, věk atd. Podle výzkumů jsou pachatelé kybergroomingu ve většině případů osoby doposud netrestané, ale objevují se i případy, kdy je útočníkem jedinec již trestaný za sexuální útoky proti dětem a mladistvým. Bývá u nich diagnostikována patologie v oblasti zájmu o děti.⁸⁶ Ve většině případů bývá pachatelem tedy pedofil. Chování online predátorů vysvětluje například model sociálních dovedností, který říká, že útočníci mají strach z navazování vztahů s dospělými, a proto raději volí kontakt s dětmi – je to pro ně méně ohrožující, cítí se bezpečněji než ve vztazích s dospělými.⁸⁷

Článek „Kybergrooming – praktické ukázky“ upozorňuje na typické chování kybergroomera – bývá velmi přátelský, trpělivý, dokáže s obětí komunikovat i několik měsíců, než jí navrhne osobní schůzku. Přesvědčuje oběť, že ji miluje a že bude jejich vztah pokračovat i po tom, co se setkají. Snaží se ale vztah udržet v tajnosti, dítě o něm nikomu nesmí říkat, chce se bavit o tématech sexuální povahy, požaduje zasílání fotografií apod.⁸⁸

⁸⁵ Kopecký, 2010a, s. 4

⁸⁶ Tamtéž, s. 4

⁸⁷ Emmers-Sommer, Allen, 1999, Olson, 2007. In Kopecký, 2010a, s. 4

⁸⁸ *E-BEZPEČÍ - Kybergrooming – praktické ukázky* [online]. Publikováno 11. listopadu 2008 [cit. 2013-02-06, 22:55]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/70/35/lang,czech/>>.

3.1.2 Průběh manipulace

Kopecký uvádí, že manipulace obvykle probíhá ve čtyřech etapách zahrnujících přípravu kontaktu, kontakt s obětí, přípravu na osobní schůzku a osobní schůzku. Během těchto etap útočníci používají rozmanité techniky a postupy, aby dosáhli svého cíle.⁸⁹

Příprava kontaktu

Prvním krokem je příprava kontaktu. Útočník si v této fázi připravuje podmínky pro manipulaci oběti – převážně k tomu využívá falešnou identitu, takže o sobě uvádí nepravdivé údaje. Snaží se co nejvíce přiblížit oběti, upravuje si podle ní svůj věk, vyhledá odpovídající fotografii, vyplní si na profil zájmy podobné jejím apod. Kopecký zmiňuje, že identita útočníka může mít statickou či dynamickou podobu. V případě statické formy si útočník vytvoří jednu identitu (např. profil na Facebooku) a oslovuje vyhládnuté oběti jako tato osoba. Pokud hovoříme o dynamické identitě, znamená to, že si jedinec vytvoří identit několik a podle potřeby je upravuje, takže vystupuje pod různými přezdívkami, má několik profilů na sociální síti atd.⁹⁰ Tato taktika je pro kybergroomera mnohem náročnější než používání statické identity, jelikož si musí hlídat, s kým zrovna komunikuje a podle toho se přizpůsobovat – když se splete, oběť může snáze vytušit, že s dotyčným člověkem něco není v pořádku a dá si větší pozor.

Někteří útočníci se dle Kopeckého snaží navázat kontakt s obětí prostřednictvím tzv. falešné autority. Útočník nevystupuje jako běžná osoba, ale jako představitel nějaké firmy či agentury, která by mohla zaujmout vytipovanou oběť.⁹¹ Může například představovat zástupce modelingové agentury a oslovovat tak dívky, které se touží stát modelkami – jelikož vystupuje pod záštitou nějaké organizace, dodá to informacím zveřejněným na internetu na věrohodnosti a mladé dívky ani nemusí napadnout, že jde o podvod.

Kontakt s obětí

Když se útočníkovi podaří zaujmout oběť, navazuje s ní kontakt a snaží se vybudovat a prohloubit jejich virtuální vztah. Aby se danému jedinci co nejvíce přiblížil, používá dle

⁸⁹ Kopecký, 2010a, s. 4

⁹⁰ Tamtéž, s. 5

⁹¹ Tamtéž, s. 5

Kopeckého tzv. efekt zrcadlení, který spočívá v napodobování pocitů, názorů a zájmů oběti. Nabízí jí, že se mu může kdykoli se vším bez obav svěřit a vyjadřuje jí svoji podporu. Snaží se u oběti vyvolat pocit sounáležitosti, a tak s ní snáze naváže přátelství – z oběti pak pomalu opadáva nedůvěra a strach komunikovat s někým, koho nezná.⁹²

Jak uvádí Kopecký, kybergroomer se snaží získat o své oběti co nejvíce informací, což lze nazvat fishingem. Zajímá se o školu, kterou dítě navštěvuje, jaké jsou jeho zájmy, jak tráví volný čas, jestli má sourozence apod. To mu umožní sestavit si profil své oběti, což kybergroomerů dělají velmi často. Dají si dohromady všechny dostupné informace, které o oběti našli na různých internetových stránkách s těmi, které jim o sobě prozradila oběť sama.⁹³ Na Facebooku mu námahu ovšem ulehčí profil Timeline, kde má jako na dlani vše, co o sobě uživatel uvedl, co kdy komentoval, vložil apod. Problematikou profilu Timeline se více zabývá následující část kapitoly v souvislosti s kyberstalkingem a stalkingem.

Aby kyberútočník navázal s obětí skutečně důvěryhodný, užší vztah, používá k tomu také různé úplatky, které mohou mít podobu drobného dárku, ale Kopecký zmiňuje např. také finanční částky, kredit do mobilního telefonu, moderní technologie či značkového oblečení. Pachatel si tak ověří i adresu či telefonní číslo své oběti, když jí zasílá dárek nebo kredit. Může to vést až k tomu, že se děti nechají upláctet různými dárky a vrací se za pachatelem, i když je zneužívá – pak lze hovořit o dětské prostituci.⁹⁴

Útočníci se dále snaží postupně zavádět sexuální témata do rozhovoru s obětí a snižovat tak její zábrany v oblasti sexuality. Nabízí jim erotické fotografie, mluví o lidské sexualitě, čímž se snaží vzbudit její zájem a snížit stud. Jeho cílem je získat fotografie oběti (zejména erotické) či přesvědčit oběť, aby se mu ukázala nahá přes webkameru. Pokud dotyčný jedinec materiály skutečně získá, může je využít i k následnému vydírání oběti.

Další taktikou útočníka je dle Kopeckého izolování dítěte od jejího okolí. Predátor se pro jedince stává kamarádem, kterému se svěřuje s problémy. Útočník pak prostřednictvím citového vydírání a zastrašování zakáže oběti něco sdělit svým blízkým a oběť se tak na něj stále více fixuje a stává se na něm závislá. Nejdříve s útočníkem komunikuje z vlastní vůle,

⁹² Kopecký, 2010a, s. 5

⁹³ Tamtéž, s. 6

⁹⁴ Tamtéž, s. 6 - 7

ale později je k tomu donucena např. pod pohrůzkou, že jinak pachatel vyzradí všechna tajemství oběti. Dítě má tedy strach, co by se stalo, kdyby se jeho rodiče dozvěděli některé věci, a tak raději zůstane s útočníkem v kontaktu.⁹⁵ Článek s názvem *Kybergrooming* uvádí, jaké obraty útočník pro izolaci dítěte například používá: „rodiče ti nerozumí, já ano, mně se můžeš svěřit se svými problémy... neříkej o tom ostatním dětem, žártily by... neříkej o tom mamince...kdybys jí to řekl/a, nenáviděla by tě...“⁹⁶ Na tomto principu se útočníkovi může nakonec podařit vylákat oběť na schůzku, aniž by se to někdo dozvěděl, protože to ze strachu nikomu neřekne.

Příprava na osobní schůzku

V tuto chvíli již kyberútočník získal dostatek informací o své oběti a začíná plánovat setkání. K tomu opět využívá celou řadu manipulativních technik. Z případů, které se staly, je známá například technika překonávání věkového rozdílu mezi útočníkem a obětí. Kopecký popisuje, že funguje na základě několikatýdenní komunikace, kdy útočník komunikuje s obětí pod falešnou identitou, která je přizpůsobena jeho oběti. Po čase oběti oznámí, že mu rodiče zakázali internet, ale jeho dospělý bratr (což je ovšem tentýž útočník) by s ním chtěl komunikovat. Jestliže oběť souhlasí, že naváže kontakt s touto osobou, zvyká si postupně na komunikaci s člověkem starším než ona. Lze najít i případy, kdy pachatel oběti řekl, že ji na smluveném místě vyzvedne jeho otec či starší bratr, který ji za ním doveze, ale ve skutečnosti ji vyzvedl on sám, oběť poté odvezl na nějaké jiné místo a sexuálně zneužil.⁹⁷

Jak už bylo podotknuto, v této fázi má útočník o oběti dost informací, které mu sama sdělila nebo se je dozvěděl z jiných zdrojů. Navíc má její fotografie, případně i videonahrávky, kde je oběť v choulostivé situaci. Oběť má k němu již určitou důvěru, a tak se jí pokusí pozvat na schůzku. Pokud oběť odmítne, může ji útočník vydírat například tím, že zveřejní materiály nebo informace, které s ním oběť sdílela. Oběť se pod tlakem tedy raději dostaví na schůzku, než aby čelila veřejnému ponížení. Ne vždy ovšem k vydírání dojde. Oběť se totiž často domnívá, že se má skutečně sejit s kamarádem, se kterým si píše a sama ho chce také poznat, takže se schůzkou souhlasí dobrovolně.

⁹⁵ Kopecký, 2010a, s. 7

⁹⁶ *E-BEZPEČÍ - Kybergrooming* [online]. Publikováno 13. září 2008 [cit. 2013-02-06, 22:46]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/42/35/lang,czech/>>.

⁹⁷ Kopecký, 2010a, s. 7 - 8

Osobní schůzka

V poslední etapě dochází k hlavnímu cíli útočnicka – sejde se s obětí. Kopecký uvádí, že první setkání může probíhat v klidu. Pokračují v konverzaci, útočník si může ověřit, že jde skutečně o dítě nebo dospívajícího a ne policejního agenta.⁹⁸ Daruje oběti další dárek, naslouchá jí a může tak prohloubit jejich vztah a ubezpečit ji, že je tím kamarádem, kterého zná z internetu. Zaútočit může až při několikáté schůzce. Nejčastěji dochází k sexuálnímu zneužití a fyzickému násilí, v nejhorším případě k zabití. Oběť si nese dlouhodobé následky především psychického charakteru, ale při použití hrubého násilí mívá také fyzické následky. Pohlavní zneužití může zanechat kromě psychického šoku také různé typy onemocnění, které se přenášejí pohlavním stykem. Pokud je útočník skutečně zdatným manipulátorem a oběť se bojí svěřit s tím, co se jí stalo, může ji dokonce donutit k dalším schůzkám, kde se útoky opakují.

Kybergroomeri si dokonce navzájem vypomáhají, předávají si informace o svých obětech atd. Dle Kopeckého existují organizované skupiny online predátorů, které spolupracují na únosech dětí (útočník přemluví dítě k osobní schůzce, unese ho do jiné země a tam je sexuálně zneužíváno). Vytvářejí také databáze jejich osobních profilů, k nimž mají přístup ostatní členové sítě. Jako příklad lze uvést případ čtrnáctileté dívky, která se na chatu seznámila s dospělým mužem. Když se o tom dozvěděli její rodiče, zakázali jí s ním veškerý kontakt. Nesměla používat internet, posléze ani mobilní telefon, ale dívka s ním i přesto zůstávala v kontaktu, protože jí muž poslal nový mobilní telefon. Dívka po několika měsících zmizela. Při vyšetřování případu policisté objevili e-maily, které je dovedly k síti pedofilů organizující únosy mezi Evropou a USA. Dívka se po pěti měsících vrátila domů a zpočátku tvrdila, že muže miluje – až po rozsáhlé terapeutické léčbě si začala vzpomínat na sexuální a fyzické mučení a začala mít sebevražedné sklony, takže musela být hospitalizována na psychiatrické klinice.⁹⁹

Pravděpodobně jedna z nejznámějších kauz, kdy byl pro kybergrooming zneužit Facebook, je případ sedmnáctileté dívky z Velké Británie, jenž byl na internetu několikrát popisován. Útočníkem byl Peter Chapman, který si na Facebooku založil několik falešných profilů a kontaktoval dospívající dívky. Jednou z nich byla Asleigh Hallová, která nakonec svolila

⁹⁸ Kopecký, 2010a, s. 8

⁹⁹ Tamtéž, s. 8 - 9

k osobnímu setkání, protože věřila, že se má sejit s podobně starým chlapcem jako ona. Na schůzce se muž vydával za otce jejího domnělého přítele, s nímž si psala. Na odlehlém místě dívku znásilnil a následně zavraždil.¹⁰⁰ Jsou známy také různé případy kybergroomingu v ČR, kdy došlo až k sexuálnímu zneužití.

3.1.3 Jak se chránit před kybergroomingem

Kybergrooming není v ČR vymezen jako trestný čin, ale zahrnuje jednání, které spadá pod trestné činy jako je vydírání, pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie, omezování osobní svobody, obchodování s lidmi aj.¹⁰¹ obsažené v trestním zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb. Online predátory tedy lze trestně stíhat na základě jejich jednání, ještě než dojde k osobnímu setkání s dítětem, které může mít fatální následky. Jestliže se dítě setká s podezřelým chováním u nějakého internetového uživatele a svěří se dospělé osobě, měla by to nahlásit na policii. Pokud bude mít policie dostatek důkazů, může podezřelého zadržet a zabránit tak obtěžování dalších dětí.

Aby nedocházelo k tomu nejhoršímu, je nutné informovat společnost o nebezpečí kybergroomingu a jiných rizicích internetové komunikace. V první řadě rodiče a učitelé by měli vědět, s čím se děti mohou na internetu setkat a informovat je, jak se určitým nebezpečím vyhnout nebo co dělat, když se s nějakým nebezpečným jevem setkají. Proto je důležitá dobře fungující komunikace mezi rodiči a jejich dětmi, důvěrný, otevřený vztah, aby se děti nebály o čemkoli mluvit a svěřit se. Učitelé mohou začlenit do výuky téma komunikace a seznamování přes internet, zejména sociální sítě, kde je riziko setkání s kybergroomingem a podobnými jevy mnohem vyšší. Děti mohou v hodině sdílet své zkušenosti a postupně si samy zformulovat pravidla pro bezpečnou komunikaci na internetu.

¹⁰⁰ *E-BEZPEČÍ – Tragický případ kybergroomingu z Anglie* [online]. Publikováno 28. října 2009 [cit. 2013-02-25, 21:51]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/212/35/lang,czech/>>.

Vnouček, Petr. *Facebookový vrah má doživotí. Sociální síť sklízí kritiku* [online]. Publikováno 10. března 2010 [cit. 2013-02-25, 21:58]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/media/internet/facebookovy-vrah-ma-dozivoti-socialni-sit-sklizi-kritiku_161662.html>.

¹⁰¹ Vlachová, Marta. *E-BEZPEČÍ – Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou* [online]. Publikováno 20. listopadu 2009 [cit. 2013-02-25, 22:58]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/226/6/lang,czech/>>.

Kopecký uvádí základní pravidla, která by měly děti dodržovat, aby se chránily před kybergroomingem:

- Nenechat se oklamat sliby virtuálních útočníků - je třeba si uvědomit, že mohou lhát.
- Všimnout si nesrovnalostí v komunikaci s kyberútočníky (útočník například udává různý věk, mění informace, které o sobě sdělil dříve apod.).
- Zamyslet se nad tím, proč by někdo chtěl za každou cenu udržet internetový vztah nebo obsah komunikace v tajnosti.
- Nepřijímat a především neodesílat jiným uživatelům materiály sexuální povahy.
- Ve virtuálním prostředí nikomu nesdělovat své osobní údaje.
- Nikdy nechodit na osobní schůzku s člověkem, kterého známe jen z online prostředí, aniž by o ní nevěděli rodiče – schůzka může být riskantní.
- Dávat si pozor na to, s kým se bavíme a o čem.

Rodičům radí následující:

- Komunikovat se svými dětmi o tom, co dělají na internetu.
- Umístit počítač na dostupné místo, aby mohli občas děti zkontrolovat.
- Vysvětlit dětem, jaká rizika může internet představovat.
- V případě, že se dítě setká s kybergroomingem, kyberšikanou či dalšími nebezpečnými komunikačními jevy, nezakazovat práci s počítačem a internetem – dítě si pak může najít jiný způsob, jak se k internetu dostat a rodič ztratí kontrolu úplně.¹⁰²

Dále je dobré ukládat si kopie rozhovorů a zpětně si je číst, aby oběť přišla na případné nesrovnalosti v tom, co jí druhý uživatel říká. Je nutné mít na paměti, že druhý uživatel nemusí být tím, za koho se vydává. Pokud začne útočník chtít po oběti fotografie sexuální povahy nebo aby se obnažovala před webkamerou apod., uložená konverzace ho poté může usvědčit. Dítě či dospívající by se neměl bát svěřit se rodičům nebo někomu dospělému, že po něm někdo takové věci požaduje a rozhodně by měl umět říci jasné ne danému uživateli. Má také vědět, že není nic špatného, když odmítne osobní schůzku s druhým uživatelem, ba naopak. Jestliže se s takovým chováním setká na Facebooku, měl by uživatele odebrat ze seznamu přátel, zablokovat a nahlásit toto nebezpečné chování službě Facebook. Může to

¹⁰² Kopecký, 2010a, s. 14

provést ohlašovací tlačítkem na profilu nebo přes kontaktní formulář v Centru nápovědy služby Facebook (sekce „Nahlášení“). Jak při jednotlivých krocích postupovat lze najít právě v Centru nápovědy na Facebooku¹⁰³. Společnost Facebook pak profil útočníka může smazat a zapojit do řešení případu policii. Vždy je však dobré se s takovým problémem obrátit také na dospělou osobu, které oběť důvěřuje.

3.2 Stalking a kyberstalking

Anglický výraz stalking znamená pronásledování, obtěžování. Dle Kopeckého jde o „opakované, dlouhodobé, systematické a stupňované obtěžování, které může mít řadu různých forem a různou intenzitu.“¹⁰⁴ Cílem je udržování kontaktu s osobou i přes její zjevný nesouhlas, dochází k omezování obvyklého způsobu života oběti, či ke zneužívání jejích osobních údajů (k tomu, aby si pronásledovatel vynutil kontakt s obětí). Pokud jsou k pronásledování využívány informační a komunikační technologie, jedná se o kyberstalking. K obtěžování může docházet při chatování, prostřednictvím sociálních sítí jako je Facebook, na ICQ apod. Pozornost pronásledovatele je oběti velmi nepříjemná a vyvolává v ní strach. Zpočátku může být komunikace se stalkerem příjemná, ale časem se tlak na oběť stupňuje.

Kopecký uvádí, že pronásledovatel používá různé techniky pro to, aby s ním oběť byla v kontaktu, např. vydírání, zastrašování, či vyvolávání pocitu viny. Někdy se snaží také poškodit pověst své oběti a šíří o ní nepravdivé informace. Nezřídka se dokonce sám stalker označuje za oběť a předstírá, že se mu pronásledovaný jedinec nějak mstí.¹⁰⁵ Od obtěžování prostřednictvím ICT se pak kyberstalker může uchýlit ke klasickému stalkingu, kdy svou oběť sleduje v okolí jejího bydliště, uskutečňuje své výhrůžky (napadne oběť, ničí její majetek apod.), pokud ho oběť stále odmítá. Jestliže oběť nezablokuje jeho přístup k ní v internetovém prostředí a přes mobilní telefon, může ji i nadále obtěžovat touto cestou. Kyberstalking a stalking se tak mohou prolínat. V nejhorších případech dochází až k tomu, že se pronásledovaný jedinec stane obětí sexuálního zneužití nebo dokonce vraždy.

Facebook se stal pro stalkery lákavým prostředkem pro vyhlednutí nových obětí či pro sledování svých obětí, které už zná. Zejména po tom, co byl zaveden profil Timeline.

¹⁰³ Centrum nápovědy služby Facebook [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/>>.

¹⁰⁴ Kopecký, Kamil. *Stalking a kyberstalking: nebezpečné pronásledování* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010b. s. 3

¹⁰⁵ Kopecký, 2010b, s. 3 - 4

Zpřehledňuje o uživateli informace, chronologicky zachycuje jeho život od narození až po současnost včetně fotografií, komentářů a jiných aktivit na Facebooku. Pokud se tedy stalker stane facebookovým přítelem své oběti, nebo má-li oběť nastavený profil na veřejný, nemusí vynaložit moc úsilí, aby se o jejím životě něco dozvěděl. Záleží samozřejmě také na tom, kolik toho daný uživatel o sobě prozradí a zda jsou informace uvedené na profilu pravdivé. Článek „Vítá vás vaše historie...Změny na Facebooku“ zmiňuje zjištění výzkumu Lorraine Sharidanové, podle něhož oběť často potkává útočníka v běžném životě a on ji potom začne pronásledovat na internetu.¹⁰⁶ Facebook mu tak může velmi usnadnit práci při získávání informací.

3.2.1 Typologie stalkerů

Podle Kopeckého stalkerem bývá osoba, kterou oběť zná a o pronásledování v některých případech ví, někdy ne.¹⁰⁷ Může to být ovšem i člověk, kterého oběť nezná, což je častější u kyberstalkingu. Kyberstalker si může na Facebooku někoho vyhlédnout, zažádat danou osobu o přátelství a pokud žádost přijme, začne se pomalu vkrádat do jejího soukromí. I Facebook ovšem může posloužit jako prostředek pronásledování pro člověka, který svou oběť zná z běžného života a zde se mu naskytá další příležitost, jak se více přiblížit své oběti a sledovat její aktivity.

Dle Kopeckého nejčastěji bývají agresory bývalí partneři obětí, většinou muži. Stalking provozují ovšem i ženy, které navíc mívají propracovanější taktiku, takže jejich případy bývají problematičtější.¹⁰⁸ Kyberstalkeři se po rozchodu snaží své bývalé partnery kompromitovat intimními fotografiemi, snaží se je zesměšnit veřejnými komentáři apod. Co se týče Facebooku, oběť může samozřejmě tohoto uživatele odstranit ze seznamu přátel a zablokovat, aby jí nemohl dále posílat zprávy, psát na její zeď příspěvky a komentáře, ale to nic nemění na tom, že tento člověk může stále zveřejňovat soukromé fotografie své oběti a šířit o ní pomluvy. Pokud mají navíc společné přátele a některý z nich okomentuje příspěvek agresora, zobrazí se vše i oběti. Útočník si ovšem může založit falešný profil a kontaktovat svou oběť jako někdo jiný.

¹⁰⁶ Bartoněk, Jan. *Vítá vás vaše historie...Změny na Facebooku* [online]. Publikováno 8. října 2011 [cit. 2013-01-20, 23:15]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/327-vita-vas-vae-historie-k-chystanym-zmnam-na-facebooku>>.

¹⁰⁷ Kopecký, 2010b, s. 4

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 4

Kopecný uvádí Mullenovu typologii stalkerů podle motivace jejich chování – rozlišuje bývalé partnery (člověk není schopen přijmout fakt, že vztah skončil, snaží se ho obnovit nebo se druhé osobě mstí za odmítnutí), uctívače (touží po vztahu s osobou, kterou si oblíbil, touží po tom, aby ho daná osoba přijala), neobratné nápadníky (lidé sociálně neobratní, kterým dělá problém se seznámit), ublížené pronásledovatele (pronásleduje svou oběť kvůli skutečné či domnělé újmě, kterou mu oběť přivodila, chce se pomstít), sexuální útočníky (motivací je sexuální uspokojení, často jde o sexuální devianty), poblouzněné milovníky (žijí v iluzi, že je oběť miluje) a již zmíněné kyberstalkery.¹⁰⁹

3.2.2 Oběti stalkingu a kyberstalkingu

Obětí stalkingu se může stát kdokoli. Kromě slavných osobností a bývalých partnerů jsou kyberstalkingem a stalkingem více ohroženi také lidé, kteří o sobě zveřejňují příliš mnoho soukromých informací na internetu. Může to být problém dospívajících dívek, které si v profilu vyplňují všechny možné položky, přidávají vyzývavé fotografie a každou chvíli si aktualizují status s tím, co právě dělají. Nebezpečné potom je, pokud používají i aplikaci Facebooku v mobilním telefonu a aplikaci označující místo, kde se právě nacházejí.

Oběť stalkingu pak mívá vážné následky. Záleží ovšem také na intenzitě a způsobu pronásledování. Podle Tůmové se u obětí stalkingu většinou objeví posttraumatická stresová porucha a chronické poruchy spánku. Oběti také v mnoha případech uvažují o sebevraždě nebo se o ni dokonce pokouší. Dále uvádí, že „čtyři z pěti obětí se vyhýbají ze strachu určitým místům, která dřív pravidelně navštěvovala, téměř 40 % obětí v důsledku stalkingu změnilo své bydliště nebo pracoviště. Téměř ve 30 % případů dochází k nějakému druhu fyzické újmy, včetně usmrcení.“¹¹⁰

3.2.3 Jak se bránit stalkingu a kyberstalkingu

Tůmová uvádí, že pronásledování bylo poprvé označeno za trestný čin v USA v Kalifornii roku 1990.¹¹¹ V České Republice je nebezpečné pronásledování trestným činem od 1. 1. 2010

¹⁰⁹ Kopecný, 2010b, s. 5 - 7

¹¹⁰ Tůmová, Štěpánka. *STALKING – STOLKÉRSTVÍ – Nová forma psychického teroru* [online]. Publikováno 11. dubna 2007 [cit. 2013-01-30, 17:43]. s. 3 - 4. Dostupné z: <<http://afp.wz.cz/clanky/doc/Stalking.doc>>.

¹¹¹ Tamtéž, s. 1

podle §354 Trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Kopecký poukazuje na to, že při vyšetřování případů docházelo k nejasnostem, jak dlouho musí být oběť pronásledována, aby mohl být stalker obviněn. Ministerstva vnitra a spravedlnosti se tedy dohodla, že k obvinění ze stalkingu musí být oběť pronásledována nejméně měsíc. Aby mohlo dojít k obvinění ze stalkingu, musí být dále jednoznačné, že oběť je pronásledována proti své vůli, pronásledování je intenzivní a je dlouhodobé (min. 4 – 6 týdnů).¹¹²

Člověk nemůže předejít tomu, aby se stal obětí stalkera. Lze ale snížit pravděpodobnost, že se stane obětí kyberstalkera. Co se týče Facebooku, je třeba dávat si pozor na to, co o sobě zveřejňujeme (neuvádět bydliště, školu nebo pracoviště, kroužky, kam pravidelně chodíme...), co komu sdělujeme a především nevystavovat na svůj profil svádivé fotografie nebo fotografie umožňující identifikovat místo našeho bydliště apod.

Pokud se ovšem člověk stane obětí kyberstalkera, který už o něm ví nějaké informace a má ho v seznamu přátel na Facebooku, je nutné vymazat ho ze seznamu a zablokovat, jak bylo zmíněno výše. Pokud zná e-mailovou adresu a další možné spojení s obětí přes internet, je dobré uživatele zablokovat všude, nebo pokud to nejde, zrušit si starý účet a založit si nový, který znát nebude. Jestliže zná telefonní číslo oběti, je nutné nereagovat na příchozí SMS zprávy a nezvedat hovory, případně si číslo změnit a sdělit ho pouze nejbližšímu okruhu lidí, aby bylo jisté, že se ho pronásledovatel nedozví.

Obranu před stalkingem Kopecký dělí na privátní a institucionální. Do privátní obrany zahrnuje přerušování veškerých kontaktů s pronásledovatelem, vyhýbání se místům možného setkání, shromažďování důkazů o pronásledování, informování blízkých o pronásledovateli, vyhledání pomoci, pohyb mimo domov s jinou osobou, využívání prostředků pro svou obranu (pepřový sprej, mít u sebe mobilní telefon na přivolání pomoci), nezveřejňování osobních údajů. Mezi institucionální možnosti obrany patří kontaktování odborné instituce (např. Bílý kruh bezpečí) a kontaktování Policie ČR – v případě, že člověk prožívá intenzivní strach.¹¹³

Na internetových stránkách Bílého kruhu bezpečí radí obětem nebezpečného pronásledování, aby přerušili veškerý kontakt se stalkerem, shromažďovali si případné důkazy proti němu

¹¹² Kopecký, 2010b, s. 11

¹¹³ Kopecký, 2010b, s. 12

(výhrušné SMS, e-maily apod.) a někomu o problému řekli. Je také dobré vypracovat si bezpečnostní plán, kterým se bude oběť řídit – např. chodit jinými trasami, požádat někoho o doprovod. Cítí-li se člověk ohrožen, měl by jít k lidem, zavolat policii. Bezpečnostní plán by měl být vytvořen i pro ostatní členy rodiny, zejména děti.¹¹⁴ Jestliže se pronásledování stupňuje a běžná opatření nezabírají, je možné podat na pronásledovatele trestní oznámení. V krajním případě může oběť změnit své bydliště.

3.3 Kyberšikana

Kyberšikana je termín vycházející z anglického slova cyberbullying a označuje vyhrožování, zastrašování, ponižování a jiné nežádoucí formy jednání prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Dle Vašutové se pro označení tohoto jevu užívají i termíny jako kybernetická šikana, elektronická šikana, šikana online, počítačová šikana či kybernetická agrese.¹¹⁵ Pro kyberšikanu neexistuje jednotná definice, ale většinou ji odborníci vymezují jako záměrnou, opakující se činnost s cílem poškodit druhého, přičemž jsou k tomu využity informační a komunikační technologie (nejčastěji mobilní telefon a internet).¹¹⁶ Agresoři útočí na oběť různými způsoby, ponižují ji nadávkami, zesměšňují ji, vyhrožují, vydírají, šíří o ní nepravdivé informace apod.

O kyberšikaně se někdy hovoří v souvislosti s tradiční šikanou, která se nejčastěji odehrává v prostředí školy. V poslední době se totiž stává, že šikanování ve škole dále pokračuje i v kyberprostoru a kyberšikana tedy spíše posiluje klasickou formu šikany. Příkladem může být nahrávání útoku na spolužáka a zveřejnění videa na internetu. Podle Willardové může šikana v kyberprostoru pokračovat se zachováním rolí, ale může také dojít k tomu, že se oběť šikanovaná ve škole stane agresorem v online prostředí a mstí se.¹¹⁷ Kyberšikana má také některé podobné znaky jako nepřímá šikana, proto ji lze označit jako specifickou formu nepřímé či psychické šikany. Nepřímá forma bývá nebezpečnější z hlediska vážných psychických následků, které mohou trvat velmi dlouho. Níže uvedená specifika kyberšikany mohou ovšem závažnost následků ještě vystupňovat.

¹¹⁴ *Nebezpečné pronásledování* [online]. c2009 [cit. 2013-01-30, 20:22]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>.

¹¹⁵ Vašutová, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. s. 75

¹¹⁶ Hinduja a Patchin, Willard, Belsey, Dehue. In Vašutová, 2010, s. 75 - 76

¹¹⁷ Willardová. In Vašutová, 2010, s. 78

Zásadní rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou je ten, že tradiční šikana se odehrává tváří v tvář, kdežto kyberšikana využívá informační a komunikační technologie. Agresoři tak mají nespočet možností, jak mohou zaútočit na svou oběť a navíc využívají specifík virtuálního prostředí. Na druhou stranu se agresory v kyberprostoru mohou stát pouze ti lidé, kteří umějí tyto technologie ovládat. Mezi dětmi a dospívajícími je používání technologií v dnešní době ovšem téměř samozřejmostí a našlo by se jen málo těch, kteří k takovým technologiím nemají přístup a neumí je používat. Výzkum v rámci projektu Minimalizace šikany ukázal, že většina dětí navštěvujících ZŠ má svůj mobilní telefon a 91% dětí ze třetího až devátého ročníku ZŠ má přístup k internetu.¹¹⁸ Technologie samy o sobě nejsou ani dobré, ani špatné, záleží ale samozřejmě na jedinci, jakým způsobem je využije.

Pro kyberšikanu je možné použít mnoho technologických prostředků. Nejčastěji to bývá mobilní telefon a internet. V internetovém prostředí lze zneužít e-maily, chaty, diskusní fóra, blogy, seznamky, sociální sítě nebo vytvořit internetové stránky, které obsahují hanlivé informace o oběti. Ke kyberšikaně může dojít kdykoli a kdekoli v dosahu ICT. Může se tedy stát, že se oběť necítí bezpečně ani doma a zažívá neustálý pocit zranitelnosti a nejistoty. Publikem kyberšikany se může stát celý svět, jelikož existuje možnost, že se zesměšňující či urážející materiály dále rozšíří na internetu a kdykoli se k nim dostanou další lidé, takže útok může nabývat monstrózních rozměrů a pocit zahanbení se násobí (jediný obrázek, který někdo zveřejní na Facebooku se může sdílením velmi rychle rozšířit mezi tisíce uživatelů). Dle Vašutové se šířitelé těchto materiálů sami stávají aktivními šířiteli kyberšikany – lze mluvit o sekundárních útočnicích, jelikož rozšíření ponižujícího materiálu může oběť poškodit mnohem více, než primární útočník zamýšlel.¹¹⁹

Je tedy velmi důležité uvědomit si, že jakmile něco zveřejníme na internetu, není snadné mít tento materiál pod kontrolou. Nikdy nevíme, kdo se k němu dostane a kam je materiál rozepisován dále. Je potom velmi obtížné, v podstatě nemožné zastavit jeho šíření, nemluvě o úplném odstranění materiálu z internetu. Samotná oběť se k materiálu může neustále vracet a opakovaně se stresovat nebo jí traumatizující prožitek může připomenout jiná osoba, ke

¹¹⁸ *Projekt Minimalizace šikany* [online]. Publikováno 16. února 2010 [cit. 2013-02-18, 22:40]. s. 13 – 14.
Dostupný z:

<http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/vyzkum2010/vyzkum_tiskovka_presskit.doc>.

¹¹⁹ Vašutová, 2010, s. 89

které se materiál dostane - Hinduja s Patchinem to označují jako „riziko neomezené viktimizace“¹²⁰.

Pokud jde konkrétně o zneužití Facebooku, může se díky svému principu propojenosti snadno stát nástrojem k šíření pomluv, zesměšňujících materiálů apod. Děti a dospívající se snaží být oblíbení, mít co nejvíce tzv. přátel, takže přijmou žádost o přátelství téměř od každého – tím však mnohdy úplně neznámým lidem zpřístupní své osobní informace, které o sobě vyplnili v profilu a mohou se dostat do ohrožení různého charakteru. Může jim ale ublížit i jejich zdánlivý kamarád či spolužák právě šířením pomluv, zasíláním urážejících zpráv atd.

Pro méně odolné jedince mohou být zraňující také některé facebookové aplikace. Aplikace nazvaná Friend Secrets umožňuje uživatelům na Facebooku odpovídat na otázky o jejich přátelích. Jsou zde otázky typu „Myslíš si, že by ... vypadal/a dobře v minisukni? Myslíš si, že je ... sobecký/á?“ Otázky se týkají vždy konkrétních uživatelů a odpověď může být pouze ANO nebo NE. Lze nastavit, jestli aktivita uživatele této aplikace bude viditelná pro kohokoli na Facebooku, pro jeho přátele nebo pouze pro něho, případně si může zvolit vlastní nastavení. Uživatel, kterého se otázky týkaly, se může dozvědět, jak a kdo odpovídal až poté, co sám zodpoví desítky otázek o dalších přátelích. Pokud o daném uživateli jeho přátelé odpovídali nelichotivě, může se cítit poškozen a může mít pocit, že se stal obětí jejich zábavy, takže lze říci, že tento způsob zábavy hraničí s kyberšikanou, i když nemusí jít o záměrné poškození daného uživatele. Aplikace se dá použít ovšem i záměrně ke kyberšikaně, protože se může více uživatelů domluvit a prostřednictvím této aplikace útočit na svou oběť. Útočníci se mohou krýt anonymitou, jelikož jejich oběť musí udělat několik kroků, aby se dostala k tomu, kdo o ní takto smýšlí.

Problematická může být dále aplikace Friends Tagger, která umožňuje uživatelům přiřazovat k jejich přátelům různé typy obrázků, které mají vystihovat jejich osobnost apod. Aplikace tak může být lehce zneužita k tomu, že agresor spojuje svou oběť se zesměšňujícím obrázkem. Pokud se tím začnou bavit i ostatní a vysmívají se oběti, utrpí ještě větší rány a mohou se objevit psychické následky. Opět se nemusí vždy jednat o záměrné zesměšnění a uživatel bere tuto aktivitu jako legraci, zpestření. Otázkou je, jak na takové označení zareaguje druhá strana.

¹²⁰ Hinduja a Patchin. In Vašutová, 2010, s. 90

Může nastat i situace, kdy oběť využívá ICT velmi omezeně nebo dokonce vůbec a přesto se může stát obětí kyberšikany. Pokud je totiž agresor zběhlý v používání internetu a počítačových programů, může o své oběti například vytvořit internetové stránky, kde o ní uvádí nepravdivé, zesměšňující, ponižující informace. Oběť ani nemusí vědět o existenci takových stránek, ale přesto se na její účet může pobavit mnoho lidí, kteří stránky navštíví a posmívají se jí potom. Nemusí jít však jen o vytvoření webových stránek. Uživatelé sociálních sítí mohou také založit profil určité osoby, která o tom nemusí mít ponětí. Mohou ho pak zneužívat podobně jako internetové stránky - zveřejňovat zde ponižující fotografie či videa bez vědomí oběti a navíc je sdílet a různě komentovat.

Jak je zřejmé, útokům v kyberprostoru se nemusí vyhnout ani osoby, které ho nevyužívají. O to je pak situace ještě horší, jelikož se ani nemohou bránit, když o takových útocích na svou osobu nevědí. Jestliže se o tom poté dozvedí od někoho jiného, je to pro ně ještě více šokující. Krejčí popisuje například případ, který se stal v Kloboukách u Brna v roce 2010. Spolužáci jedné dívky ze ZŠ vytvořili na Facebooku stránku s její fotkou, kde jí nadávali, vyhrožovali smrtí apod. Stránka měla dokonce 84 členů. Když se o tom dívka dozvěděla, psychicky se zhroutila.¹²¹

3.3.1 Formy kyberšikany

Dle Vašutové lze rozlišit několik forem kyberšikany:

- *Nevyžádaná sdělení* – např. spamy, viry.
- *Rozohňování (flaming)* – prudká krátkodobá hádka probíhající mezi dvěma či více internetovými uživateli, která zahrnuje použití hrubého a vulgárního jazyka, urážek a někdy i výhrůžek. Jelikož jde o krátkodobou hádku, kdy bývají síly účastníků vyvážené, nejedná se zde o typickou kyberšikanu.
- *Obtěžování (harassment)* – oběti jsou zasílány urážlivé nebo výhrůžné zprávy na Facebooku, chatu či prostřednictvím e-mailu a SMS. Zraňující zprávy bývají zasílány opakovaně jedné osobě, takže v tomto případě lze hovořit o kyberšikaně.
- *Pomlouvání (denigration)* – jedná se o zveřejňování hanlivých, nepravdivých a zesměšňujících informací o oběti (verbálních, grafických i zvukových), o kterých se oběť

¹²¹ Krejčí, Veronika. *Kyberšikana: kybernetická šikana* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010. s. 45

ani nemusí dozvědět. Specifickou kategorií je rozesílání fotomontáží oběti (např. se sexuálním podtextem).

- *Vydávání se za někoho (impersonation)* – útočník zneužívá jméno, heslo nebo jiné údaje oběti, aby mohl vystupovat pod její identitou. Její údaje agresor získává „přátelským“ sdílením. Agresor pak využívá získané údaje k tomu, aby se mohl vydávat za oběť a zraňuje ostatní pod její identitou, takže je pak z takových činností obviněn nevinný člověk.
- *Vyloučení (exkluze)* oběti v online světě – může jít o vyloučení z online her, blogů či vyloučení ze seznamu přátel na Facebooku. Zejména mladí lidé pak nesou vyloučení z nějaké skupiny velmi špatně a lze to tedy brát jako druh kyberšikany.
- *Pronásledování (cyberstalking)* a vydávání se za někoho jiného na internetu za účelem osobní schůzky vedoucí k obtěžování (*cybergrooming*) – jedná se o specifické formy obtěžování, proto jim byly věnovány předchozí podkapitoly.
- *Veselé fackování (happy slapping)*, o kterém se zmiňují Hinduja a Patchin spočívá v tom, že je oběť nafilmována v momentě, kdy je zesměšňována nebo fyzicky napadána a tento záznam je poté zveřejněn na internetu nebo rozeslán ostatním lidem. Tento fenomén má kořeny v pořadech využívajících skrytou kameru a v poslední době se značně rozmáhá. Obětí se může stát i učitel, který je vyprovokován nevhodným chováním žáků a když nezvládne situaci, rozčílí se, žáci ho natočí a video umístí na internet.
- *Ohrožení (cyberthreats)* může mít podobu přímé hrozby, kdy někdo prohlásí, že někomu ublíží, nebo může jít o stresující materiál, který je zveřejněn na internetu a rozrušuje oběť – ta pak může zranit sebe, někoho jiného nebo dokonce spáchat sebevraždu.
- *Odhalení a podvod (outing and trickery)* znamená, že útočník zveřejní soukromé, intimní sdělení, které oběť neměla v úmyslu zveřejnit. Agresor takové sdělení získá s tím, že si ho nechá pro sebe, ale následně ho úmyslně zveřejní, proto jde o podvod. Může jít také o odhalení intimních fotografií či videí na internetu, což bývá pomstou jednoho z partnerů po ukončení vztahu. V českém prostředí se pro rozesílání materiálů se sexuálním obsahem používá název sexting. V poslední době se sextingem baví stále více mladých lidí, kteří ho využívají k navazování nebo okořenění jejich vztahů – tato činnost je ovšem velmi snadno zneužitelná.¹²² Bývalý partner může druhého začít vydírat a pokud fotografie skutečně zveřejní nebo sdílí s přáteli, jen velmi těžko se dá ohlídat, ke komu se dostanou a není

¹²² Vašutová, 2010, s. 85 - 88

vyloučeno, že se mohou znovu objevit i po několika letech a poškodit tak jedince v zaměstnání apod.

Krejčí kromě již uvedených forem zmiňuje také ztrapňování pomocí falešných profilů nejčastěji na sociálních sítích jako je Facebook nebo vytvořením webových stránek o oběti.¹²³ To, že se takové případy dějí i u nás, ilustruje výše zmíněný případ v souvislosti s možným zneužíváním Facebooku.

Jeden z nejznámějších případů kyberšikany je tzv. Star Wars Kid. Krejčí uvádí, že student střední školy z Kanady Ghyslain Raza natočil video, kde předvádí jednu bojovou scénu z filmu Star Wars. Scéna však vypadá spíše komicky kvůli jeho zavalitější postavě. Videozáznam se dostal do rukou jeho spolužáků, kteří nahrávku zveřejnili na internetu a ta se stala pobavením pro mnoho lidí. Dokonce byla několikrát upravena a zčásti pronikla i do některých seriálů třeba v podobě parodie. Chlapec měl ovšem z takové popularity psychické následky a musel se léčit. Případ se dostal i před soud.¹²⁴ Video je stále přístupné na internetu v různých verzích. Původní nahrávku lze najít například na webu youtube.com¹²⁵.

Z výše popisovaných forem se často mezi dětmi a dospívajícími objevuje happy slapping. Podle článku „Má happy slapping své hranice?“ z toho dost lidí obviňuje reklamy, které mají hlavně na mládež značný vliv. Jiný názor je, že podíl na vzniku takového chování má skupina Jackass a jim podobné, které natáčí své kuriózní kousky.¹²⁶ Mladí lidé pak mohou mít pocit, že když natočí něco podobného, také se proslaví, nebo to zkrátka jen chtějí vyzkoušet a pobavit se. Krejčí popisuje tragický případ dospívající dívky z Polska, která se stala obětí sexuálního obtěžování při vyučování, když učitelka opustila třídu. Několik jejích spolužáků předstíralo, že ji znásilňují a přitom vše natáčeli na mobilní telefon. Nahrávku poté zveřejnili na internetu. Anna neunesla takové ponížení a další den spáchala sebevraždu.¹²⁷ Případy, kdy

¹²³ Krejčí, 2010, s. 15

¹²⁴ Krejčí, 2010, s. 21 - 27

¹²⁵ *Star Wars Kid – YouTube* [online]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=HPPj6viIBmU>>.

¹²⁶ *Má happy slapping své hranice?* [online]. Publikováno 7. ledna 2009 [cit. 2013-02-23, 18:32]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/25-88>>.

¹²⁷ Krejčí, 2010, s. 36 - 37

je obět' fyzicky, případně i slovně napadána agresory, vše je natáčeno a poté zveřejněno jsou známé i v České republice. Například útok na chlapce v roce 2009 na Hodonínsku¹²⁸ a další.

3.3.2 Agresor a obět'

Agresor kyberšikany se mnohdy příliš neliší od agresora tradiční šikany – má totožný cíl, a to zesměšnit, zranit a ponížit obět'. Rozdíl je v tom, že při kyberšikaně má agresor mnohem více možností k agresi prostřednictvím různých technologií a může mít o dost širší publikum, jak bylo zmíněno výše. Agresor nemusí být fyzicky ani sociálně zdatnější, naopak jedinec slabší může využít kyberprostor pro demonstraci své síly ve virtuálním světě. Velmi důležitá je také anonymita, protože agresor si může vytvořit novou identitu, aby ho obět' nepoznala. Svou obět' ani nemusí znát z reálného života a stejně tak ona jeho. Výzkum projektu Minimalizace šikany ovšem uvádí, že v 78% případů kyberšikany byla skutečná identita agresora odhalena. Výzkum také prokázal souvislost kyberšikany se šikanou ve škole, jelikož 51% agresorů bylo ze stejné třídy jako obět' a 27% ze třídy jiné, ale navštěvovali stejnou školu jako obět'. Proto se dá předpokládat, že u dětí a dospívajících je kyberšikana spíše doprovodným jevem tradiční šikany.¹²⁹

U kyberšikany agresor nevidí svou obět', její emoční reakce a tudíž ani další důsledky svých činů. Chybí zpětná vazba, minimalizuje se pocit viny a zraňování je tak mnohem snazší. Souvisí to s anonymitou, disinhibicí a jinými jevy typickými pro internetové prostředí, které jsou popsány v předchozí kapitole. Často agresor také není schopen zhodnotit důsledky svého jednání. Děti a mladí jsou sice ve většině případů zkušenými uživateli online technologií, ale ne všichni jsou zralí natolik, aby dokázali vyhodnotit situaci a pochopili, co svým jednáním mohou způsobit. Může se pak stát, že kyberšikana vznikne i neúmyslně jako důsledek špatného vtipu. Článek s názvem „95 procent případů kyberšikany je realizováno z žertu“ potvrzuje, že kyberšikana často nevzniká s úmyslem ublížit. Výzkum provedený v Kanadě během dubna 2012 odhalil, že 95% respondentů ve věku 10 – 18 let vnímalo kyberšikanu pouze jako legraci a jen 5% dotázaných přiznalo, že chtěli touto cestou druhému člověku

¹²⁸ *Policie na Hodonínsku řeší brutální šikanu mezi školáky* [online]. Publikováno 22. prosince 2009 [cit. 2013-02-23, 18:50]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/krimi/187591-policie-na-hodoninsku-resi-brutalni-sikanu-mezi-skolaky.html>>.

¹²⁹ *Projekt Minimalizace šikany* [online]. Publikováno 16. února 2010 [cit. 2013-02-18, 22:40]. s. 10. Dostupný z: <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/vyzkum2010/vyzkum_tiskovka_presskit.doc>.

ublížít. V ČR je situace podobná, výzkumy týmu Centra PRVoK ukazují, že ve většině případů kyberšikany šlo nejdříve o žert, který se jeho původcům vymkl z rukou.¹³⁰

Existují různé typy agresorů stejně jako u tradiční šikany. Někteří šikanují, aby mohli druhého ovládat, chtějí si vydobýt autoritu, jiní se ani nevnímají jako agresoři, protože své jednání berou jako pomstu za to, co jim dotyčný udělal a nyní mu to chtějí vrátit. Jak lze vidět i z uvedeného článku, kyberšikana může vzniknout také z nudy, kdy jedinec hledá zábavu a chce si z někoho udělat legraci, ale použije k tomu nevhodné způsoby. Záleží samozřejmě i na osobnosti jedince, jak takovou „legraci“ přijme.

Co se týče obětí kyberšikany, neexistují žádné typické charakteristiky, které by vymezily rizikové osoby. Obětí kyberšikany se může stát každý člověk využívající informační a komunikační technologie. Oběť může být vybrána dokonce náhodně. Většímu riziku kyberšikany se vystavuje ovšem ten, kdo není seznámen s pravidly bezpečného užívání internetu, nebo je nerespektuje, což se týká hlavně dětí a dospívajících. Takový uživatel se ve virtuálním světě často chová nezodpovědně a nechrání si své soukromí. Mnohem snazším cílem pro kyberšikana jsou také uživatelé sociálních sítí jako je Facebook, protože zde sdílejí své osobní údaje, myšlenky, názory, fotografie apod., čehož může jiný uživatel snadno zneužít. Zejména dívky dokážou být značně kritické k příspěvkům a fotografiím jiných uživatelů či uživatelů a mohou k nim přidávat zraňující komentáře. Pokud se uživatel/ka nedokáže dostatečně bránit a k agresorovi se přidají další uživatelé, může to přerůst až v kyberšikanu. Výzkum Amandy Lenhart dokládá, že uživatelé sociálních sítí jsou rizikovější skupinou, protože podle jejich zjištění se stávají obětí kyberšikany dvakrát častěji uživatelé sociálních sítí než lidé, kteří je nepoužívají.¹³¹

Pokud se uživatel Facebooku stane obětí kyberšikany (či jiného nežádoucího jevu) a na útočníky nezabírá to, že oběť vyjádří, že je jí nepříjemné jejich chování a požádá je, aby s tím přestali, může si daného uživatele odebrat z přátel, zablokovat, nahlásit nevhodné chování. Postup je obdobný jako u výše popisovaného řešení kybergroomingu na Facebooku.

¹³⁰ Kopecký, Kamil. *95 procent případů kyberšikany je realizováno z žertu* [online]. Publikováno 16. července 2012 [cit. 2013-02-18, 1:16]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/508-95procent>>.

¹³¹ Krejčí, 2010, s. 13

Jak bylo již zmíněno, oběť se s následky kyberšikany může potýkat dlouhou dobu v závislosti na tom, jak dlouho k útokům docházelo, jak byly silné a jak je sama oběť odolná. Jana Gajdošová upozorňuje na to, že oběti mohou mít problémy se svou sebeúctou, sebehodnocením a vytrácí se pocit osobního bezpečí. V důsledku toho se objevuje deprese, pocity bezmoci, sklíčenosti, beznaděje, dlouhotrvající negativní emoce, pokles výkonnosti ve škole a sebevražedné myšlenky, což může vést až k sebevraždě. Oběť se také někdy izoluje od svého okolí, nedůvěřuje ostatním. Pokud kyberšikana trvá déle, mohou se objevit fyzické obtíže jako nevolnost, nechutenství aj.¹³²

Nebezpečné je zejména to, že během kyberšikany její příznaky nejdou příliš vidět, ostatní lidé si jich tolik nevšimnou, což znesnadňuje odhalení kyberšikany rodiči či pedagogy. Jak již bylo uvedeno, traumatizující materiál se navíc může v kyberprostoru kdykoli znovu objevit a oběť je tak opět vystavována psychickému tlaku, otevírají se staré rány.

3.3.3 Role rodičů a školy při řešení kyberšikany

Rodiče nebývají dostatečně informováni o rizicích, která jsou spojena s používáním informačních a komunikačních technologií. Často ani nemají přehled o tom, jakým způsobem jejich děti tráví čas na počítači. Výzkum shrnutý v článku „Internet v životě dívek“ zjistil, že rodiče dívek z prvního stupně ZŠ kontrolují, kolik času tráví u počítače, ale vědí pouze okrajově, co na internetu dělají. Dívky druhého stupně ZŠ už nejsou rodiči kontrolovány a jejich rodiče nevědí, co na internetu dělají, s kým si píše apod.¹³³ Děti mnohdy ovládají PC a jiné technologie lépe než jejich rodiče, takže není divu, že pak rodiče ani nemohou důsledně kontrolovat jejich činnost.

Děti se rodičům (nebo jinému dospělému) většinou nesvěřují, pokud se stanou obětí kyberšikany, v čemž tkví také její nebezpečí. Děti si myslí, že by jim rodiče nerozuměli, neuměli by jim pomoci, nebo by jim dokonce mohli zakázat používat počítač, případně mobilní telefon. Mohou mít také strach, že se přijde na to, co na internetu dělají, s kým si

¹³² Gajdošová, Jana. *Zdravotní a psychické následky kyberšikany mezi dětmi a dospívajícími* [online]. Publikováno 17. listopadu 2011 [cit. 2013-02-23, 17:20]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/355-zdravotni-a-psychicke-nasledky-kyberikany-mez-dtmi-a-dospivajici-mladei>>.

¹³³ Šafářová, A. - Vacek, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3, s. 173

píší apod. Raději se tedy nikomu nesvěří a kyberšikana pokračuje dál. Hinduja a Patchin při výzkumu zjistili, že „přes 40% obětí kyberšikany se nesvěřilo nikomu a jen 14% uvedlo, že se svěřilo dospělé osobě.“¹³⁴ Proto je důležité všimnout si chování dětí, když používají internet, případně mobilní telefon a občas kontrolovat jejich aktivity na internetu.

Vašutová popisuje určité projevy, které mohou rodičům napovědět, že je jejich dítě obětí kyberšikany nebo naopak agresorem. Mezi nepřímé ukazatele toho, že je dítě obětí kyberšikany, patří objevení somatických obtíží, poruchy spánku, noční můry, zhoršuje se školní prospěch, dítě náhle ukončuje práci s počítačem, má proměnlivé chování a nálady, bývá ustrašené, plačtivé nebo naopak agresivní, je nervózní při čtení e-mailů, při chatování. Rodiče by měli zbystřit i v případech, kdy se jejich dítě odhlašuje z internetových stránek, když se přiblíží někdo dospělý, rozčiluje se, když nemůže k počítači, přehnaně se u počítače směje, nechce mluvit o tom, co na počítači dělá, tráví na něm příliš mnoho času apod. Mohlo by to znamenat, že je jejich dítě agresorem. Nelze opomenout ani přímé ukazatele, kdy dítě někoho úmyslně ponižuje, zesměšňuje, vyjadřuje pohrdání, hrubě žertuje, neustále někoho kritizuje, útočí apod.¹³⁵

Pokud rodič zaznamená takové chování u svého dítěte a domnívá se, že by opravdu mohlo být obětí nebo agresorem kyberšikany, měl by si nejdříve promluvit s dítětem a pokusit se získat vhled do situace. Pokud jde o rozhovor s obětí, měl by rodič dítě ubezpečit, že se nemusí bát svěřit se mu a naopak, když mu všechno poví, rodič mu pomůže a trápení může přestat. Když se rodičům podaří získat nějaké informace a potvrdí se jim podezření, že je dítě obětí kyberšikany, měli by podle Vanessy Rogers dítěti poradit, aby ukončilo komunikaci s agresorem, neodpovídalo mu ani se mu nesnažilo útok vrátit. Rodiče by měli zamezit agresorovi přístup k dítěti, uložit důkazy o kyberšikaně a také útoky nahlásit. Mohou se obrátit na odborníky, případně na školu.¹³⁶ Vágnerová dále radí, aby se rodiče pokusili vypátrat, kdo je agresorem a kontaktovali poskytovatele serveru, na němž dochází k šikaně s tím, aby byl agresorovi zamezen přístup na tento server.¹³⁷ Nejlépe je, pokud se rodičům podaří vyjednat i odstranění závadného obsahu ze serveru, aby se nemohl dále šířit alespoň touto cestou.

¹³⁴ Hinduja a Patchin, 2007. In Vašutová, 2010, s. 99

¹³⁵ Vašutová, 2010, s. 99 - 100

¹³⁶ Rogers, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 9 - 10

¹³⁷ Vágnerová, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 98

Rodiče by neměli sahat k opatřením jako je úplný zákaz používání počítače nebo mobilního telefonu, protože to je právě častá obava dětí, kvůli které se nechtějí rodičům svěřit. Pokud se ale svěří a následuje tento zákaz, dítě může litovat, že to rodičům řeklo a kdyby se něco podobného opakovalo, raději si to nechá pro sebe.

Působení školy je v případě kyberšikany poněkud sporné. Rogers uvádí, že pokud se kyberšikana odehrává ve škole, v době výuky, vždy je nutné, aby škola situaci řešila (podle závažnosti se lze rozhodnout, jestli se problém vyřeší pouze za pomoci pedagogů nebo jestli je třeba pomoc odborného specialisty). Jestliže ke kyberšikaně dochází mimo školu, není povinností školy tuto situaci přímo řešit. Škola v tomto případě ani v podstatě nemůže agresorovi udělit nějaký trest. Lze ovšem poradit oběti, jak se může chránit a na koho se může obrátit (např. pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče, OSPOD, Policie ČR – při podezření, že došlo k trestnému činu). Je vhodné, aby pedagog zmapoval vztahy ve třídě, protože kyberšikana bývá často spojena se školní šikanou a je tedy nutné zjistit, zda nedochází k šikaně i tam.¹³⁸

Co se týče řešení kyberšikany právní cestou, v některých státech existují proti kyberšikaně různá opatření v podobě trestních postihů či omezení používání mobilních telefonů a internetu ve škole. V České republice zatím neexistuje žádný právní předpis, který by se zabýval pouze šikanou či kyberšikanou. Kyberšikana u nás tedy zatím není trestným činem, ale agresori mohou překročit jiné zákony a dopustit se tak trestného činu. Jak uvádí Vašutová, řada dokumentů s řešením šikany a kyberšikany souvisí - např. Listina základních práv a svobod, Listina základních práv EU, Úmluva o právech dítěte, Školský zákon, Občanský zákoník, Zákon o ochraně osobních údajů, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, určité paragrafy z trestního zákoníku jako je vydírání, podvod, pomluva, poškození cizích práv, neoprávněné nakládání s osobními údaji a další.¹³⁹ Pokud je případ vážný, lze tedy podat trestní oznámení a agresor může být odsouzen za spáchání některých trestných činů.

¹³⁸ Rogers, 2011, s. 10

¹³⁹ Vašutová, 2010, s. 109

3.3.4 Prevence kyberšikany

Dá se říci, že každý člověk využívající internet či jiné technologie se může stát obětí kyberšikany. Proto by měl znát výše zmíněná pravidla, jak v takovém případě postupovat. Nejrizikovější skupinou jsou děti školního věku, a proto byl postup při řešení kyberšikany zaměřen především na rodiče a pedagogy, kteří v takových případech hrají hlavní roli. Je ovšem možné alespoň částečně kyberšikaně předcházet, a to zejména prostřednictvím větší informovanosti o rizicích, která souvisejí s používáním ICT.

Je třeba, aby se o nebezpečí internetové komunikace s dětmi a dospívajícími mluvilo nejen doma, ale i ve škole. To samozřejmě předpokládá dobrou informovanost rodičů a pedagogů. Co se týče prevence kyberšikany v rodině, měla by začít už v momentě, kdy dítě dostane mobilní telefon nebo než začne používat internet. Rodič by měl dítěti vysvětlit, s čím se ve virtuálním světě může setkat a ubezpečit ho, že za ním může kdykoliv přijít, pokud se objeví nějaký problém nebo bude potřebovat s něčím poradit. Je také důležité, aby byl rodič pro dítě vzorem, nesnižoval váhu pomlouvání přes internet apod.

Důležitou úlohu v prevenci má dále škola, která by měla poskytnout informace o nebezpečí kyberšikany rodičům i svým žákům. Informovanost pedagogů lze zajistit například prostřednictvím školení, seminářů na odborných pracovištích, lze pozvat specialistu do školy, zapojit pedagogy do probíhajících projektů na toto téma apod. Významnou roli má metodik prevence, výchovný poradce a školní psycholog – zejména oni by měli projít školením a mohou potom vzdělávat i ostatní pracovníky pedagogického sboru. U nás odborné semináře zajišťuje např. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Projekty zabývající se riziky internetové komunikace jsou blíže popsány v následující kapitole.

Děti lze s touto problematikou seznámit v rámci výuky (např. v hodinách občanské výchovy), prostřednictvím seminářů a nutně při hodinách informatiky. Vyučující informatiky by měl stanovit jasná pravidla pro používání internetu v hodině, nejlépe je sepsat a vyvěsit v učebně. Neměl by také zapomenout žákům sdělit, jaké postihy budou následovat při porušení těchto pravidel. Dále je žádoucí poučit žáky o bezpečném užívání internetu také doma ve volném čase. Dětem by mělo být vysvětleno, co kyberšikana znamená, učitel je může seznámit i s konkrétními případy, aby si dokázaly představit takovou situaci a lépe se do problematiky vžily. Mohou si uvědomit, že jsou také zranitelné a mít to na mysli i při užívání internetu.

Například Vanessa Rogers v knize *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty* popisuje různé aktivity pro lepší porozumění podstatě kyberšikany a vytvoření dovedností pro ochranu vlastního bezpečí v online prostředí, které je možné dělat s žáky ve škole.¹⁴⁰ Dále vznikla příručka pro učitele určená prevenci kyberšikany, která uvádí pravidla pro práci s internetem ve škole. Dle příručky by žákům mělo být zakázáno během vyučování používat mobilní telefony, aby nemohli učitele nebo spolužáky vyfotografovat či natočit, žáci by měli být informováni o etiketě a Listině práv na internetu. Je vhodné, aby škola využívala software, který vyučujícímu umožní vidět přes svůj počítač, co právě žák na počítači dělá (např. aplikace iTALC) – o tomto softwaru je ovšem nutné žáky informovat, aby věděli, že učitel může jejich aktivitu sledovat. Doporučuje se také zablokovat některé internetové stránky.¹⁴¹

Žáci by měli být seznámeni s tím, jak mají postupovat, setkají-li se s kyberšikanou. Velmi důležitým krokem je nahlásit kyberšikanu dospělé osobě, což pro oběť nebo diváky kyberšikany není snadné. Proto by měli vědět, že škola je zásadně proti jakékoli formě agrese a v případě potřeby žáka podpoří a pomůže mu situaci vyřešit. Je dobré žáky informovat, na koho se mohou obrátit, pokud o kyberšikaně vědí. Pomoci by měl každý učitel, ke kterému má žák důvěru, ale obecně lze žáky odkázat především na metodika prevence či výchovného poradce. Užitečné mohou být schránky důvěry umístěné v prostorách školy, kam mohou žáci napsat o problému anonymně. Hrozí sice nebezpečí jejich zneužití dětmi, které si něco vymyslí jen pro legraci, ale přesto by hlášené případy neměly být brány na lehkou váhu a situace by měla být prošetřena.

Dle Vašutové je dále dobré v rámci prevence posilovat empatii žáků, zlepšovat klima ve třídě, vést žáky k tomu, aby respektovali druhé a měli k nim úctu, uměli dávat pozitivní zpětnou vazbu. Učitel by se měl snažit o vytvoření dobrých vztahů mezi ním a žáky i mezi žáky navzájem.¹⁴² Pokud si učitel získá důvěru žáků, je větší šance, že se nebudou bát obrátit se na něj, i když se stanou obětí kyberšikany nebo se dozvědí, že k tomu u nich ve třídě dochází.

¹⁴⁰ Rogers, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011.

¹⁴¹ Kavalír, 2009. In Vašutová, 2010, s. 104

¹⁴² Vašutová, 2010, s. 103

Učitel jim pak může lépe pomoci a při včasném oznámení začít případ šetřit ještě v počátečních fázích.

Velmi důležitá je tedy vzájemná komunikace, důvěra a samozřejmě dostatek informací o daném jevu. Člověk pohybující se ve světě technologií by si měl být však vědom toho, že i přes veškerá opatření se může s kyberšikanou nebo jiným nežádoucím jevem setkat.

Kapitola popsala nejčastější jevy, které mohou ohrozit především děti a dospívající. Ukázala také možnosti ochrany a prevence týkající se daných jevů. Následující text se bude věnovat obecněji prevenci rizik internetové komunikace s důrazem na bezpečnější užívání Facebooku.

4 Možnosti prevence před rizikovými jevy na internetu, zejména na Facebooku

Každý uživatel by se měl na internetu chovat zodpovědně, aby snížil pravděpodobnost, že se v tomto prostředí setká s některým sociálně-patologickým jevem popisovaným v předchozím textu. Ohrožení bývají děti a dospívající, kteří v kyberprostoru rádi experimentují nebo nejsou o bezpečném chování na internetu dostatečně poučeni. Proto se kapitola věnuje shrnutí preventivních opatření, které by děti a dospívající měli dodržovat a zároveň podává přehled pro rodiče, jakým způsobem mohou své děti před možnými riziky virtuálního prostředí chránit. Popisovány jsou opět především možnosti ochrany na Facebooku jakožto hojně využívaném prostředku online komunikace.

4.1 Preventivní opatření pro děti a dospívající

Je velmi důležité, aby uživatelé internetu, obzvláště děti a dospívající, znali zásady bezpečného používání internetu a mohlo se tak snížit riziko jejich ohrožení. V knihách i na internetových stránkách lze nalézt mnoho rad a doporučení, jak předejít rizikovému chování na internetu. Například Vágnerová uvádí, že mezi základní pravidla bezpečného chování ve virtuálním světě patří diskrétnost – uživatel by neměl sdělovat své osobní údaje, sdílet soukromé fotografie a informace ze svého soukromí. Dále je žádoucí zachovávat si odstup, čili nebýt příliš důvěřivý a mít na paměti, že osoba, se kterou uživatel komunikuje, nemusí být tou, za kterou se vydává. Není tedy bezpečné sjednávat si schůzku s někým, koho zná pouze z internetu, případně by měl o schůzce informovat někoho dospělého, kdo by ho na schůzku doprovodil. Schůzka by měla být také sjednána na veřejném místě.¹⁴³ Veřejné místo ovšem není zárukou bezpečí. Dítě by nikdy nemělo nastupovat do auta a nechat se někam odvézt, ani by nemělo přijímat pozvání na procházku někam do přírody nebo dokonce domů k dané osobě. Vždy je lepší držet se ve městě někde v cukrárně, v kavárně a na podobných místech, kde se vyskytují i jiní lidé.

¹⁴³ Vágnerová, 2009, s. 99 - 101

Ještě než uživatel na Facebooku začne s někým neznámým komunikovat, zvažuje, zda si ho přidá mezi přátele či nikoliv. Zde by se měl více zamyslet, než si přidá někoho úplně cizího, protože tím, že si uživatele nepřidá, může předejít případným nepříjemnostem.

Uživatelé by se také měli seznámit s pravidly užívání internetu. Obecně se chováním v kyberprostoru zabývá tzv. netiketa, která obsahuje doporučení, jak by se měl člověk v internetovém prostředí chovat. Lze však najít různé verze, neexistuje jediný správný výčet. Článek „Netiketa“ podává výtah základních principů slušného chování na internetu, mezi něž patří, že adresátem sdělení je člověk a měli bychom na něj brát ohled. Uživatel by se tedy měl zamyslet, jestli by stejným stylem komunikoval s druhým i z očí do očí a pokud ne, měl by své sdělení přeformulovat. Uživatel se má také vyvarovat zbytečné agrese a útokům na druhé, i když k tomu ve virtuálním prostředí svádí zdánlivá anonymita. Dále se netiketa zabývá obsahovou stránkou sdělení, formální úpravou textu atd. Vždy je však důležité mít na paměti, v jakém konkrétním prostředí se uživatel nachází, s kým komunikuje a podle toho by měl přizpůsobit své chování.¹⁴⁴ Podrobnější znění netikety si uživatel může přečíst např. na webu hoax.cz¹⁴⁵.

Kromě obecných pravidel by ovšem uživatel měl znát konkrétní pravidla sociální sítě, kterou používá. V našem případě to jsou tedy pravidla používání Facebooku, o kterých se zmiňovala již první kapitola. Facebook provozuje také Centrum rodinné bezpečnosti¹⁴⁶, kde uživatel najde informace o nastavení účtu, doporučení pro zajištění bezpečnosti a další. Úvodní stránka je kromě hlavních témat rozdělena do sekcí pro rodiče, učitele a teenagery. Nyní se budeme věnovat doporučením pro dospívající. Stránka je nabádá, aby si dobře rozmysleli, co o sobě zveřejní, promysleli si, co napsali, než to odešlou. Upozorňuje na to, že zveřejněné informace pak mohou ostatní kopírovat a šířit, i když to uživatel neměl v úmyslu. Pokud se uživatel setká na svém profilu s něčím urážlivým, co se mu nelíbí, může uživatele, který je za to zodpovědný, požádat, aby to nedělal, může ho odebrat ze seznamu přátel nebo ho zablokovat. Případně to může nahlásit někomu dospělému, záleží na závažnosti situace. Uživatel by měl také vždy nahlásit nevhodný obsah, který na Facebooku objeví. Může jít

¹⁴⁴ Satrapa, Pavel. *Netiketa* [online]. Publikováno 31. března 2005 [cit. 2013-03-10, 18:17]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/>.

¹⁴⁵ *Netiketa* [online]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/netiketa/>.

¹⁴⁶ *Centrum bezpečnosti* [online]. c2013. Dostupné z: <http://www.facebook.com/safety/>.

o nevhodné stránky, skupiny, falešný profil apod. Nahlášení je anonymní, takže ostatní nezjistí, kdo podal hlášení.¹⁴⁷

Postup, jak lze někoho odebrat ze seznamu přátel nebo ho zablokovat, je popsán v Centru nápovědy služby Facebook¹⁴⁸. Uživatel zde najde také návod na to, jak nahlásit nevhodný obsah na Facebooku, porušení podmínek, porušení práva na ochranu osobních údajů apod., konkrétně pod sekci „Nahlášení“. Problémy, které nejsou urgentní lze nahlásit přes ohlašovací tlačítko, které je u každého profilu, stránky, skupiny atd. Pokud chce uživatel nahlásit například fotografii, která je urážející, stačí kliknout na tuto fotku, pak na nabídku nastavení a vybrat možnost „Nahlásit tuto fotku“. Potíží však je, že řešení problému nahlášeného tímto způsobem je zdlouhavé. Na stránkách Horké linky se uvádí, že se hlášení odešle do zákaznického centra Facebooku, ale prioritně se řeší stránky nebo osoby s vyšším počtem hlášení, takže může trvat, než se k problému dostanou. Vyšší prioritu by pak měla mít hlášení přes kontaktní formulář, kde uživatel může problém popsat konkrétněji. Odkazy na konkrétní hlášení lze nalézt právě v Centru nápovědy. Pokud se uživatel cítí přímo ohrožen a chce problém řešit co nejrychleji, nejvhodnější je obrátit se na Horkou linku Národního centra bezpečnějšího internetu, která hlášení vyhodnotí a předá kontaktnímu centru Facebooku. Hlášení poslaná přes Horkou linku jsou řešena s nejvyšší prioritou.¹⁴⁹ O tom, jak funguje Horká linka, bude pojednáno v následující kapitole.

Důležitým krokem k vytvoření bezpečnějšího účtu je také správné heslo. Heslo má sloužit k tomu, aby se k účtu nemohl přihlásit nikdo jiný a nemohl ho zneužít. Proto by ho uživatel neměl nikomu sdělovat a měl by mít různá hesla pro přihlášení na Facebook, e-mail a jiné účty. Centrum nápovědy na Facebooku uvádí, že by heslo mělo mít nejméně 6 znaků a mělo by jít o kombinaci písmen, čísel a interpunkčních znamének.¹⁵⁰ Heslo by nemělo mít spojitost s naší osobou nebo blízkými (nemělo by obsahovat např. název ulice, kde bydlíme, naše jméno, datum narození apod.), aby nebylo lehce zjištělné. Od účtu bychom se měli vždy

¹⁴⁷ *Bezpečné používání | Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-10, 19:46]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/safety/groups/teens/>>.

¹⁴⁸ *Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/>>.

¹⁴⁹ *Horkalinka.net – Facebook* [online]. [cit. 2013-03-11, 17:51]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/facebook>>.

¹⁵⁰ *Bezpečnostní tipy | Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-11, 18:23]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/#!/help/379220725465972/>>.

odhlašovat a neukládat heslo v počítači - pokud se jedná o Facebook, nezaškrtnout políčko „Zůstat přihlášen(a)“.

Facebook nabízí ještě další možnosti zabezpečení účtu proti zneužití jinou osobou jako je přidání bezpečnostní otázky a jiné mimořádné funkce zabezpečení. Návod na přidání bezpečnostní otázky uživatel najde v Centru nápovědy služby Facebook (sekce „Zabezpečení“) pod odkazem „Bezpečnostní otázky“¹⁵¹ a o mimořádných funkcích zabezpečení a jejich nastavení se více dozví také v Centru nápovědy pod odkazem „Mimořádné funkce zabezpečení“¹⁵².

Centrum rodinné bezpečnosti shrnuje pravidla pro dospívající následovně:

- „Nikdy s nikým nesdílejte svoje heslo.
- Žádosti o přidání mezi přátele potvrzujte pouze lidem, které znáte.
- Nikdy nezveřejňujte nic, co by nemohli vidět vaši rodiče, učitelé nebo zaměstnavatelé.
- Buďte sami sebou. Vaše skutečné já je lepší než cokoli, na co si hrajete.
- Zjistěte další informace o nastavení soukromí a často je kontrolujte.“¹⁵³

Na závěr této části uvádíme také souhrn obecných pravidel bezpečného užívání internetu, která byla vypracována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Byla vytvořena verze zvlášť pro děti a pro rodiče. Pravidla pro děti zní takto:

- „Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o tebe starají) přímo nedovolí.
- Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.

¹⁵¹ *Jak mohu ke svému účtu přidat bezpečnostní otázku?* | Centrum nápovědy služby Facebook [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/help/174775012577892/>>.

¹⁵² *Mimořádné funkce zabezpečení* | Centrum nápovědy služby Facebook [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/#!/help/413023562082171/>>.

¹⁵³ *Bezpečné používání* | Facebook [online]. c2013 [cit. 2013-03-10, 19:55]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/safety/groups/teens/>>.

- Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozrad' heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
- Nikdy si bez svolení rodičů nedomluvej osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když ti rodiče (nebo lidé, kteří se o tebe starají) dovolí se s takovým člověkem sejít, nechod' na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.
- Nikdy nepokračuj v chatování, když se ti bude zdát, že se tam probírají věci, které tě budou přivádět do rozpaků nebo tě vyděsí. Vždy o takovém zážitku řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o tebe starají).
- Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se ti to stane, oznam to rodičům.
- Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.
- Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.
- Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).
- Vždy pamatuj na následující pravidlo a chovej se podle něho: Jestliže některá webová stránka bude obsahovat upozornění, že je určena jen pro dospělé nebo jen pro lidi od určitého věku, musí se to respektovat, a ti, kteří nevyhovují kritériím, nemají takovou stránku otevírat.
- Domluv se s rodiči na pravidlech používání internetu a poctivě je dodržuj. Především se domluv, kdy můžeš internet používat a jak dlouho.
- Pro vždy si zapamatuj další pravidlo: když ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.

- Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to nelegální, oznam to rodičům.¹⁵⁴

Velmi důležitou úlohu má především informovanost o zodpovědném používání internetu a znalost možných rizik a negativ spojených s používáním internetu a Facebooku, aby děti věděly, na co si mají dát pozor. Děti by měly základní informace znát již z domova od rodičů, a proto se podíváme na to, jak mohou rodiče na děti v této oblasti působit.

4.2 Role rodičů

Role rodiny je v oblasti prevence rizikového chování na internetu nezastupitelná. Rodiče jsou ti, kteří by měli dítě¹⁵⁵ seznámit se zásadami bezpečného užívání internetu, stanovit určitá pravidla a kontrolovat, zda je dítě dodržuje. Určitý podíl na informovanosti dětí v této oblasti by měla mít také škola, ale ta by spíše měla rozšířit a doplnit poznatky dětí získané v rodině. Nelze veškerou odpovědnost nechávat na škole, jak si myslí někteří rodiče. Primárně má být dítě poučeno rodiči (nebo osobami, které se o něj starají), protože právě doma nejčastěji používá internet. Problémem ovšem bývá nezáměr či neznalost rodičů.

Ještě než dítě začne používat internet, měli by si rodiče najít čas, aby mu vysvětlili, s čím se tam může setkat a na co by si mělo dát pozor. Dítě by mělo znát pozitiva i negativa kyberprostoru. Je dobré ukázat mu některé vhodné stránky, vysvětlit, jak co funguje a zároveň ho upozornit na to, co na internetu dělat nesmí apod. Musí mít jasno v tom, co je přijatelné a co ne, proto je užitečné vytvořit společnými silami pravidla chování na internetu. Je dobré nechat dítěti prostor pro vlastní vyjádření, vyslechnout jeho představy a pak společně formulovat konkrétní pravidla. Rozhovor musí být samozřejmě přizpůsoben věku dítěte, rodiče by neměli používat příliš odborné výrazy. Rodiče by neměli zapomenout zdůraznit pravidlo, kterým by se každý člověk měl řídit i v běžném životě - to, že by se měl chovat tak, jak chce, aby se ostatní chovali k němu.

¹⁵⁴ Karásková Ulbertová, Zuzana. Rodič, vychovatel a dítě na internetu. In *Děti a online rizika*. Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 59 – 60

¹⁵⁵ Označením dítě se v této části práce myslí potomek rodiče, čili v tomto případě pojem zahrnuje i dospívajícího.

Dle Rogers by měly být součástí pravidel i tresty, které budou následovat v případě porušení některého z pravidel. Všechna pravidla by rodiče měli s dětmi prodiskutovat, aby nedošlo k nejasnostem. Dítě potřebuje pravidla chápat a vědět, proč je důležité je dodržovat. Pravidla je pak dobré vyvěsit v místnosti, kde je počítač, aby děti měly pravidla stále na očích. Pravidla mohou být i na spořiči počítačové obrazovky.¹⁵⁶ Vytvořením pravidel se tak může předejít některým problémům.

Člověk využívající internet se však může i přes veškerá opatření setkat s nebezpečným jevem jako je kyberšikana, kybergrooming aj. Proto je důležité, aby děti věděly, jak se mají zachovat i v této situaci. Základem je, aby svým rodičům nebo jinému dospělému důvěřovaly a svěřily se mu. Rodič má dítě ubezpečit, že se na něj může kdykoliv obrátit. Není dobré, aby dítě řešilo podobnou situaci samo, protože i když se zachová vzorně, veškeré kontakty s útočníkem přeruší a využije i jiná opatření, je pravděpodobné, že se takový jedinec nenechá odradit a bude zkoušet zmanipulovat jiné dítě, které už nemusí jednat stejně a může se nechat vlákat do pastí. Proto by o kterémkoliv nebezpečném jevu, se kterým se dítě setká, měl vědět jeho rodič a podle závažnosti to ohlásit dále, aby se zamezilo poškození jiné oběti.

Vycházíme zde z předpokladu, že dítě má osvíceného rodiče, který je seznámen s bezpečným užíváním internetu, ví, s jakým nebezpečím se jeho dítě na internetu může setkat a své poznatky tedy jednoduše dítěti předává. Ne všichni rodiče jsou ovšem takoví. Často spíše dochází k tomu, že dítě ovládá technologie lépe než jeho rodič a rodič se tak od něho dozvídá, jaké možnosti vlastně dnes internet nabízí. Mnohdy tak netuší, že by se mohlo jeho dítě dostat do nebezpečí a nemohou ho tedy varovat před něčím, co sami neznají.

Se špatnou znalostí internetu a jiných technologií souvisí i špatná kontrola činnosti dětí při práci s internetem. Přitom jak uvádí Vašutová, zájem a kontrola rodičů ovlivňuje, kolik času děti a dospívající stráví u počítače a jakým způsobem. Většina rodičů však bývá shovívavá ohledně toho, kolik času děti tráví u počítače.¹⁵⁷ Často to pramení právě z nedostatečné znalosti a s tím souvisejícím menším zájmem o nová média. Tato problematika se ovšem bude vyvíjet pravděpodobně jinak, až se stanou rodiči jedinci, kteří s internetem již vyrůstali. Většina současných rodičů dětí navštěvujících ZŠ se s internetem seznámila až v období

¹⁵⁶ Rogers, 2011, s. 36 - 37

¹⁵⁷ Vašutová, 2010, s. 35

dospělosti a naučit se pracovat s internetem tedy nebylo pravděpodobně tak jednoduché, jako kdyby se to učili již ve škole. Další generace tedy budou mít situaci snazší o tento aspekt. To ovšem neznamená, že i přes menší zdatnost v práci s počítačem nemohou být informováni o tom, jak by jejich děti měly používat internet a čeho by se měly vyvarovat.

V dnešní době existuje pro rodiče mnoho informačních materiálů, které si mohou přečíst na internetu nebo si mohou zakoupit publikace věnované této problematice. Fungují také projekty zaměřené přímo na podporu bezpečného chování na internetu, které se snaží zvyšovat informovanost dětí i jejich rodičů v této oblasti. Projektům je věnována následující kapitola, kde lze najít také odkazy na internetové stránky poskytující rodičům i dětem užitečné informace týkající se internetu. Rozhodující je zájem něco se dozvědět a věnovat tomu čas. Pak už nic nebrání tomu, aby se rodič vzdělával a využil své poznatky pro ochranu svých dětí.

Jak bylo zmíněno, nestačí však děti pouze poučit a myslet si, že je tím vše vyřešené. Pokud se domluví nějaká pravidla, je třeba dbát na jejich dodržování a děti občas zkontrolovat, jestli se řídí tím, na čem se společně domluvili. Proto je dobré, aby byl počítač umístěn na volně přístupném místě (například v obývacím pokoji), kde k němu má rodič kdykoliv přístup a může se namátkově podívat, co jeho dítě právě dělá. Kromě toho co dělá, je samozřejmě žádoucí všimnout si i toho, kolik času tráví v online prostředí. Doba strávená na internetu může být ostatně součástí pravidel používání internetu (lze jasně stanovit, jaké časové rozmezí za den je přijatelné). Pokud dítě úmluvu poruší, je na místě, aby přišla sankce. Není však vhodné zakazovat dětem používat internet úplně, protože si k němu najdou přístup jinde a rodič už vůbec nebude mít kontrolu nad tím, co dítě na internetu dělá.

Kontrolou aktivit dítěte na internetu nemusí být vysloveně sledování dítěte při jeho činnosti, i když je to občas zapotřebí. Ideální je, když se rodič s dítětem baví o tom, co na internetu dělá, s kým se tam baví apod. Zde je samozřejmě klíčová důvěra na obou stranách. Rodič má mít důvěru v to, že se mu dítě svěří se vším důležitým a na druhou stranu dítě musí věřit rodiči, že mu může říct cokoliv a najde u něj pomoc a pochopení. Bez vzájemné důvěry a komunikace se zkrátka nelze obejít. I v tomto případě ovšem není od věci, aby si rodič jednou za čas ověřil, zda jeho dítě skutečně mluví pravdu – například tím, že se podívá do

historie navštívených internetových stránek. Pokud se dozví, že jeho dítě nebylo úplně pravdomluvné, ani tehdy není na místě zakázat mu používat internet z výše zmíněných důvodů a navíc by se dítě mohlo dítě přestat svěřovat úplně. Vhodnější je pořídit si nějaký účinnější nástroj rodičovské kontroly, zpřísnit pravidla apod. Možnostem využití nástrojů rodičovské kontroly se věnuje text níže.

Co se týče možnosti kontroly aktivit dítěte na Facebooku, výhodné je založit si vlastní účet a přidat si potomka do seznamu přátel, aby měl rodič přístup k tomu, co dítě na Facebooku zveřejňuje, koho má v přátelích apod. Problémem je, pokud dítě nechce od rodiče přijmout žádost o přátelství, protože by se mu kvůli tomu mohli posmívat kamarádi apod. Na to mohou rodiče narazit zejména, pokud je jejich dítě v pubertálním věku. I když se rodič stane facebookovým přítelem svého dítěte, musí být kontrola jeho aktivit a komunikace přes Facebook v mezích. Facebook používají zejména dospívající, a proto by měl rodič respektovat určitý odstup, neměl by se z něj stát detektiv.

Je dobré promluvit si s dětmi o tom, co na Facebooku dělají, co by neměly sdílet s ostatními a proč. Pokud rodiče nevědí, jak Facebook funguje, mohou se na to zeptat svých dětí nebo si informace zjistit sami. Dobrým průvodcem jim může být zmiňované Centrum nápovědy služby Facebook, kde se kromě jiného dozvedí i to, jak si mohou založit profil na Facebooku, jak si účet zabezpečit atd. Pak je dobré s dětmi probrat, jaké mají nastavení soukromí a zabezpečení účtu a jestli vůbec o této možnosti nastavení vědí a využívají ji. Pokud ne, určitě by jim rodiče měli vše ukázat a vysvětlit jim, proč je dobré zabývat se takovými věcmi. Je vhodné používání Facebooku a aktivity na něm zařadit do pravidel pro používání internetu, které spolu vytvořili. Tak by mělo být zcela jasné, co má dítě povolené a co ne.

Centrum bezpečnosti Facebooku uvádí otázky, jak může rodič se svým dítětem zahájit rozhovor o Facebooku:

1. „Řekneš mně, když budeš mít někdy problém ve škole nebo na internetu?
 - Pomoz mně pochopit, proč je pro tebe Facebook důležitý.
 - Můžeš mi pomoci s vytvořením profilu Timeline na Facebooku?
 - Kdo jsou tví přátelé na Facebooku?

- Chci se stát tvým přítelem na Facebooku. Nebude ti to vadit? Co mám udělat pro to, aby ti to nevadilo?¹⁵⁸

Zmiňovaná preventivní opatření na Facebooku jsou míněna pro děti od 13 let, kdy je možné si profil založit. Pokud si profil založí dítě mladší a rodič to zjistí, měl by dítě přesvědčit, aby účet zrušilo, nebo ho zrušit sám, jelikož je to v rozporu s podmínkami užívání Facebooku. Tyto podmínky rodič také poruší, pokud dokonce sám založí účet svému dítěti, které je mladší 13 let. Jiný případ je ovšem zakládání profilů dětí již od narození, jelikož zde dítě samo profil neužívá, ale pouze jsou o něm přidávány informace a předpokládá se, že by Facebook samo mohlo začít používat až od 13 let. To ovšem neznamená, že zakládání těchto profilů považujeme za správné.

4.2.1 Nástroje rodičovské kontroly

Jak bylo již výše zmíněno, rodiče mohou k preventivní ochraně svých dětí využít také různé nástroje či programy rodičovské kontroly. Je možné sledovat historii navštívených stránek (pokud ovšem děti nejsou napřed a vědí, že se v historii dá něco smazat), blokovat určitý obsah apod.

Na internetových stránkách pomoc-online.cz je vysvětleno, co zahrnují programy rodičovské kontroly. Jedná se o programy, které mohou některé aktivity na internetu blokovat nebo je sledovat. Může jít o nainstalovaný program v počítači nebo aplikace na internetu. Programy mohou být rozděleny do třech kategorií – filtrovací, monitorovací a blokovací. Filtrovací program kontroluje veškerý obsah vstupující do počítače přes e-mail, internetové stránky apod. Monitorování slouží ke kontrole obsahu, který se už do počítače dostal, a to jakýmkoliv způsobem. Blokování zajistí, že se dítě nedostane k nevhodnému obsahu. V počítači je vytvořen seznam nevhodných internetových stránek a počítač na ně dítěti odepře přístup.¹⁵⁹ Tento seznam je ovšem nutné aktualizovat. Rodič by se měl občas podívat do historie navštívených stránek na internetu, a pokud dítě navštěvuje nějaké stránky, jejichž obsah se

¹⁵⁸ *Naučte teenagery pravidlům bezpečné hry | Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12, 22:34]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/safety/groups/parents/>>.

¹⁵⁹ *Tipy a rady, jak ochránit své děti na internetu* [online]. c2010 [cit. 2013-03-12, 22:43]. Dostupné z: <<http://pomoc-online.saferinternet.cz/jsem-rodic/tipy-a-rady-jak-ochranit-sve-deti-na-internetu>>.

rodiči zdá pro dítě nevhodný, může stránky do seznamu přidat. Vychází se z toho, že dítě je přihlášené na počítači přes svůj účet, který by mu měli rodiče vytvořit a právě sem aplikovat programy rodičovské kontroly. Je užitečné kombinovat všechny tři typy programů.

Dle Příručky Linky bezpečí by měl program filtrující příchozí obsah do počítače vyhledat nevhodná slova v e-mailech i na webu a měl by také rozeznat nahá lidská těla.¹⁶⁰ To může pomoci při odhalování sociálně-patologických jevů jako je kybergrooming či kyberšikana, protože může rodiče upozornit na slova, fotografie se sexuální tematikou či na výhrůžky, urážky apod. Monitorování by mohlo pomoci například když si dítě chce do počítače uložit svou fotografii s obnaženým tělem, aby ji mohlo někomu poslat a v podobných případech. Co se týče omezení přístupu na vybrané internetové stránky, většinou se jedná o zákaz zobrazování stránek se sexuálním či násilným obsahem, stránky propagující rasismus, hazardní hry, drogy aj. Kromě toho, že rodiče mohou takové stránky zablokovat před svými dětmi, mají také možnost stránky podle svého uvážení nahlásit. Pokud se domnívají, že stránky skutečně představují nebezpečí a šíří tak závadný obsah, lze jejich adresu nahlásit na některých webech bojujících proti šíření nevhodného a nezákonného obsahu. K tomu slouží například Horká Linka¹⁶¹. Na toto téma se více zaměří poslední kapitola pojednávající o projektech, které usilují o bezpečnější internet.

O konkrétních programech rodičovské kontroly a jejich funkcích informuje například článek „Poradíme, čím ochránit děti před škodlivým internetem“¹⁶². I když byl napsán v roce 2009, mnoho programů, o kterých se zmiňuje, bude pravděpodobně stále dostupných. Článek také uvádí, že pokud je v počítači nainstalován operační systém Windows Vista, pak je přímo v systému zabudována rodičovská kontrola, kterou už jen stačí nastavit (stručný návod se lze také dočíst v článku) a případně si doinstalovat některé další funkce.

Pokud si rodiče sami nevědí rady, jak programy rodičovské kontroly nainstalovat a nastavit, mohou si pozvat odborníka. Rodiče by však neměli spoléhat pouze na technická opatření.

¹⁶⁰ Karásková Ulbertová, Z. In *Děti a online rizika*, 2012. s. 62

¹⁶¹ *Horká linka* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/>>.

¹⁶² Dvořák, Jakub. *Poradíme, čím ochránit děti před škodlivým internetem* [online]. Publikováno 12. března 2009 [cit. 2013-03-13, 19:04]. Dostupné z: <http://technet.idnes.cz/poradime-cim-ochranit-deti-pred-skodlivym-internetem-pdf-/sw_internet.aspx?c=A090114_183621_sw_internet_dvr>.

Základem je mluvit s dětmi o tom, jak by se na internetu měly chovat, čeho by se měly vyvarovat atd. a pokud se domluvili na určitých pravidlech, odkazovat na ně.

Nyní pro větší přehlednost a doplnění předchozího textu uvádíme pravidla, kterých by se měli držet rodiče, aby zajistili větší online bezpečnost svým dětem. Jedná se opět o pravidla sestavená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Rodičům radí následující:

- „Nechte se dítětem poučit o službách, které používá, a ujistěte se o jejich obsahu. Tím zlepšíte svou znalost internetu.
- Nikdy svému dítěti nedovolte setkání o samotě s někým, s kým se seznámil na internetu, bez vaší přítomnosti. Pokud k setkání svolíte, své dítě doprovod'te.
- Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí stejně, jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.
- Základem při komunikaci rodiče s dítětem je otevřenost. Při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením trestat dítě nebo mu dokonce bránit používat internet, ale poradit mu, jak se v budoucnu nepříjemným zkušenostem vyhnout. Jak se rodič při podobné situaci zachová, určuje, zda se mu dítě svěří i v budoucnu.
- Na místo s nevhodným obsahem se může dítě dostat zcela náhodou. Pro tyto případy neexistuje stoprocentní ochrana a vyplatí se spíše vychovávat dítě tak, aby si podobné skutečnosti interpretovalo způsobem odpovídajícím jeho věku, protože s dítětem nemůžete trávit všechny volný čas.
- Riziko vstupu na stránku s nevhodným obsahem lze snížit jednak prostřednictvím možností zabudovaných přímo do internetového prohlížeče, jednak prostřednictvím speciálních programů obsahujících nepřetržitě aktualizovaný seznam stránek pro děti nevhodných. Tyto programy bývají k dispozici zdarma.
- Uvažujte o společné e-mailové schránce se svými dětmi.
- Dávejte si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk.
- Sledujte, kolik času dítě u počítače stráví. Nepohybuje se ve světě virtuálních her častěji než na hřišti? Nepohybuje se víc na chatu a nekomunikuje s anonymními osobami (skrytými za chatovými přezdívkami) častěji než se svými kamarády?

Nepozorujete u něj projevy připomínající závislost na chatování či počítačových hrách? Nedovolte, aby virtuální realita dítě příliš pohltila!

- O radu při výchově dětí ke správnému užívání internetu můžete požádat pedagoga, psychologa či pracovníky internetových firem.¹⁶³

Kapitola shrnula základní pravidla, jimiž by se měli řídit zejména nezletilí internetoví uživatelé, přičemž hlavní důraz byl kladen na možnosti, jak bezpečněji užívat Facebook. Vycházíme z toho, že základní informace o tom, jak bezpečněji používat internet a Facebook, by měly děti získávat především od svých rodičů, a proto se kapitola zaměřila i na to, jak rodiče mohou přispět k větší online bezpečnosti dětí. Prevencí rizikového chování na internetu se zabývají také různé projekty, které přinášejí osvětu v oblasti bezpečnějšího používání internetu. Většina z nich pořádá vzdělávací programy pro školy apod., což je pro šíření informovanosti o rizicích internetu a bezpečnějším chování na něm velmi důležité. Proto si v následující kapitole představíme nejznámější projekty probíhající v České republice.

¹⁶³ Karásková Ulbertová, Z. In *Děti a online rizika*, 2012. s. 60 - 61

5 Projekty a výzkumy zaměřené na rizika internetové komunikace

V ČR existuje několik projektů zaměřených na zvyšování informovanosti o nebezpečí spojených s používáním internetu a prevenci proti rizikovému chování v online prostředí. Kapitola popisuje nejznámější z nich a na závěr jsou uvedena nejnovější výzkumná zjištění z této oblasti.

5.1 Národní centrum bezpečnějšího internetu

Národní centrum bezpečnějšího internetu (NCBI) je neziskové nevládní sdružení, jehož posláním je zvýšit povědomí o hrozbách online komunikace a přispět tak k bezpečnějšímu užívání internetu. Propaguje odpovědné chování na internetu, které má pomoci snižovat možná sociální rizika spojená s užíváním internetu a předcházet jim. Toto sdružení bylo založeno v roce 2006 jako Online Safety Institute (Institut pro bezpečnější internet), ale v roce 2011 bylo přejmenováno na Národní centrum bezpečnějšího internetu. Je členem evropské sítě národních osvětových center bezpečnějšího internetu INSAFE a spolupracuje také s mezinárodní sítí horkých linek INHOPE.¹⁶⁴ Nabízí vzdělávací semináře, školení, výchovně-vzdělávací soutěže a konference zaměřené na bezpečnější užívání internetu a prevenci internetové kriminality¹⁶⁵.

5.1.1 Safer Internet

NCBI realizuje řadu projektů. Nejdůležitějším z nich je Saferinternet.cz, jehož cílem je seznámit uživatele s bezpečnějším užíváním internetu a jiných informačních a komunikačních

¹⁶⁴ *Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. c2012 [cit. 2013-03-02, 15:13]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/>>.

¹⁶⁵ Internetovou či kybernetickou kriminalitu (kybernalitu) lze na základě definic Hulanové a Jirovského vymezit jako trestnou činnost, pro jejíž páchaní je nástrojem nebo cílem počítač, případně se tato činnost odehrává v prostředí počítačové sítě. (Hulanová, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. s. 34; Jirovský, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. s. 19)

technologií a vzdělávat je v této oblasti. Projekt je určen především dětem, rodičům, učitelům a dalším pracovníkům, kteří by měli být s touto tematikou seznámeni. Snaží se také bojovat proti šíření ilegálního obsahu, zejména dětské pornografie a nevhodného chování na internetu. V plánu je dále problematika reformy pravidel ochrany osobních údajů a jejich začlenění do českého právního řádu.¹⁶⁶ Projekt funguje zejména prostřednictvím webového portálu Saferinternet.cz¹⁶⁷, kde mohou děti, rodiče i učitelé najít spoustu materiálů o nebezpečných jevech na internetu. Pro učitele mohou být zajímavé zejména texty, ke kterým jsou připojeny i pracovní listy pro žáky a metodicko-didaktické pokyny, takže mohou materiály využít ve výuce. K dispozici jsou například pracovní listy k problematice sdělování osobních údajů na internetu či soukromí na sociálních sítích. Saferinternet.cz a jeho další součásti mají své stránky také na Facebooku. Přístup k nim mají uživatelé Facebooku po svém přihlášení, stačí, když zadají do políčka pro vyhledávání výraz saferinternet, bezpečně-online apod.

Bezpečně-online.cz

V rámci projektu Safer Internet byly vytvořeny stránky Bezpecne-online.cz¹⁶⁸. Jedná se o výchovně-vzdělávací stránky, které poskytují dětem a dospívajícím i rodičům a učitelům informace o bezpečnějším užívání internetu. Pro pedagogy jsou zde k dispozici výukové materiály a najdou zde mnoho rad a pomůcek užitečných pro výuku. Stránky obsahují také Newsletter, který uživatele informuje o bezpečnějším internetu prostřednictvím článků, reportáží, ale přináší i metodické pokyny pro učitele. Portál upozorňuje také na probíhající soutěže či kampaně, do kterých se uživatelé mohou zapojit. Aktuálně lze na stránkách najít informace o mezinárodní kampani „Mladí proti nenávisti online“ iniciované Radou Evropy, která by měla probíhat od 21. 3. 2013 do 21. 3. 2014. Další informace o kampani mohou uživatelé získat na jejích webových stránkách¹⁶⁹.

Pomoconline.cz

Projekt dále zřizuje internetovou linku pomoci Pomoconline.cz¹⁷⁰, kterou řídí Sdružení Linka bezpečí. Linka pomáhá dětem, které se staly obětí internetové kriminality nebo se cítí

¹⁶⁶ Safer Internet CZ [online]. c2012 [cit. 2013-03-02, 18:31]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/evropska-komise/safer-internet-cz.html>>.

¹⁶⁷ Saferinternet.cz [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.saferinternet.cz/>>.

¹⁶⁸ Bezpečně online [online]. Dostupné z: <<http://www.bezpecne-online.cz/>>.

¹⁶⁹ Young People against hate speech online [online]. c2012. Dostupné z: <<http://act4hre.coe.int/>>.

¹⁷⁰ Pomoconline.cz [online]. Dostupné z: <<http://pomoc-online.saferinternet.cz/index.asp>>.

ohrožené prostřednictvím internetu. Mohou se na linku obrátit kdykoliv, funguje 24h denně a je bezplatná. Rodiče, děti a mládež mohou na stránkách linky získat informace o nebezpečných jevech v internetovém prostředí, jak by se měli zachovat v určitých situacích apod. Na úvodní stránce si uživatel může vybrat sekci, která se pro něj bude nejvíce hodit podle toho, jestli teprve internet začíná používat, užívá ho dlouho, nebo je to rodič, který potřebuje poradit. Stránka upozorňuje také na různé soutěže a akce z této oblasti – například Den bezpečnějšího internetu, který organizuje mezinárodní síť INSAFE. Více informací o akci Den bezpečnějšího internetu lze najít na saferinternetday.cz¹⁷¹. Stránky odkazují i na server spadající pod linku bezpečí ewamaproblem.cz¹⁷², kde najdou pomoc rodiče i děti.

Horká linka

Součástí projektu je také Horká linka¹⁷³, kde mohou uživatelé nahlásit nezákonný a nevhodný obsah na internetu (např. dětskou pornografii, rasismus, výzvy k násilí a nenávisti apod.). Další upřesnění, co je myšleno nezákonným a nevhodným obsahem, se na stránkách uživatel také dočte.¹⁷⁴ Tento obsah lze nahlásit pomocí formuláře nebo e-mailu. Hlášení je anonymní, ale je lepší uvést svůj kontakt, aby linka mohla komunikovat s uživatelem, který případ nahlásil a vše mohlo být lépe prošetřeno. Horká linka pak usiluje o zamezení jeho dalšího šíření a odstranění z internetu. Uživatel na stránkách najde také informace o tom, jak se postupuje po ohlášení závadného obsahu.¹⁷⁵ Horkou linku řídí společnost CZI, linka je členem mezinárodní sítě INHOPE a spolupracuje s Policií ČR.

Červené tlačítko

V rámci projektu Safer Internet byla vyvinuta aplikace Červené tlačítko, která slouží k oznamování nelegálního obsahu na internetu. Cílem je zjednodušit podávání hlášení na internetovou Horkou linku a přispět tak k účinnému boji proti internetové kriminalitě. Po nainstalování do počítače se aplikace objevuje jako součást internetového prohlížeče na liště a pokud se uživatel ocitne na podezřelých stránkách, stačí kliknout na tlačítko a adresa webu se má anonymně odeslat na Horkou linku, kde bude vyhodnoceno, jestli se skutečně

¹⁷¹ *SID 2013 | Den bezpečnějšího internetu* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.saferinternet.cz/aktivity-projektu/safer-internet-day/sid-2013>>.

¹⁷² *Ewa má problém* [online]. Dostupné z: <<http://www.ewamaproblem.cz/>>.

¹⁷³ *Horká linka* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/>>.

¹⁷⁴ *Co a jak hlásit? / Co je nezákonné a co nevhodné?* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/co-je-nezakonne-a-co-nevhodne>>.

¹⁷⁵ *Jak funguje horká linka?* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/jak-funguje-horka-linka>>.

jedná o nelegální obsah. Pokud ano, hlášení se předá Policii ČR. Objevila se však řada stížností. Aplikace totiž spolu s nahlášením závadných stránek posílala více informací, než by měla a uživatelé o tom nebyli informováni. Na to upozorňovaly mnohé články na internetu. Například článek na webu Lupa.cz nazvaný „Ilegální pochybnosti o Červeném tlačítku“ uvádí, že součástí hlášení byla také IP adresa uživatele a přehled naposledy navštívených stránek.¹⁷⁶ Ukázalo se tedy, že hlášení nebylo zcela anonymní, jak deklarovalo NCBI.

Národní centrum bezpečnějšího internetu tedy v únoru 2010 vydalo tiskové prohlášení s tím, že aplikace není určena ke shromažďování osobních údajů ani ke zjišťování IP adresy uživatele (i když připustili, že je IP adresu možné získat), který ohlásil závadný obsah. Objevili se také stížnosti, že aplikace zobrazovala i čtyři předchozí stránky, které uživatel navštívil. NCBI tuto chybu uznalo, uživatelům se v tiskové zprávě omluvilo a ještě v únoru téhož roku spustilo novou verzi aplikace, která měla odesílat pouze adresu ohlašované stránky se závadným obsahem.¹⁷⁷ Stránky projektu Červené tlačítko už neexistují, ale aplikace je stále dostupná ke stažení – např. na stahuj.cz¹⁷⁸. Uživatelé si mohou sami rozhodnout, jestli aplikaci využijí, protože i přes určitá negativa může přinést užitek.

Projekt Saferinternet je aktivní na evropské úrovni nejen díky svému zapojení do sítí INSAFE a INHOPE, ale spolupracuje i s tematicky příbuznými projekty jako je SocialWork-SocialWeb či EU Kids Online. EU Kids Online je mezinárodní výzkumný projekt, který se zabývá užíváním internetu dětmi, riziky a bezpečností při online aktivitách.¹⁷⁹ V rámci projektu bylo provedeno již několik výzkumů. Na konci kapitoly jsou uvedeny závěry z posledního výzkumu EU Kids Online II.

¹⁷⁶ Zandl, Patrick. *Ilegální pochybnosti o červeném tlačítku* [online]. Publikováno 11. února 2010 [cit. 2013-03-06, 19:12]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/illegalni-pochybnosti-o-cervenem-tlacitku/>>.

¹⁷⁷ *Červené tlačítko – Poznámky* | Facebook [online]. c2013 [cit. 2013-03-06, 18:24]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/CERVENETLACITKO/notes>>.

¹⁷⁸ *Červené tlačítko* [online]. Dostupné z: <http://www.stahuj.centrum.cz/internet_a_site/prohlizece_a_rozsireni/ostatni/cervene-tlacitko/>.

¹⁷⁹ *EU Kids Online* [online]. c2012, poslední revize 6. února 2013 [cit. 2013-03-04, 17:54]. Dostupné z: <<http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>>.

5.1.2 SocialWeb - SocialWork

Cílem projektu SocialWeb – SocialWork je zlepšovat bezpečnost dětí na internetu s využitím sociální práce s dětmi a mládeží v ohrožení. Projekt chce zvýšit informovanost sociálních pracovníků, aby mohli při své práci s ohroženými dětmi a mládeží lépe reagovat na hrozby online prostředí a rizikové chování v něm. Měla by se tak zvýšit internetová bezpečnost u ohrožených dětí. Projekt běží od května 2012 a měl by trvat minimálně dva roky. Koordinuje ho německá nadace Stiftung Digitale Chancen, jeho partnery jsou organizace z České republiky, Litvy, Polska a Španělska.¹⁸⁰ Více informací o projektu poskytují domovské stránky socialweb-socialwork.eu¹⁸¹.

5.2 Centrum prevence rizikové virtuální komunikace

Velmi důležitou činnost v oblasti internetové komunikace provádí v rámci ČR také Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se především na prevenci rizikového chování spojeného s užíváním informačních a komunikačních technologií dětmi. Věnuje se kyberšikaně, kybergroomingu, kyberstalkingu, sextingu, problematice sdílení osobních údajů prostřednictvím sociálních sítí a dalším nebezpečným komunikačním technikám. Centrum také uskutečňuje výzkumy a edukační, preventivní a intervenční aktivity.¹⁸²

Na webu centra lze najít výzkumné zprávy z realizovaných šetření o nebezpečí virtuální komunikace, studie o nebezpečných komunikačních technikách, informace o probíhajících projektech a jiných aktivitách centra.¹⁸³ Stránky odkazují také na online poradnu Helpline, což je poradna provozovaná Centrem prevence rizikové virtuální komunikace. Věnuje se speciálně oblasti rizikového chování na internetu – řeší případy kyberšikan, kybergroomingu, sextingu, zneužití osobních údajů, blokaci nežádoucího obsahu na internetu atd. Poradenské služby jsou anonymní a jsou poskytovány klientům zdarma. Poradna spolupracuje s dalšími specializovanými institucemi a Policií ČR. V případě potíží se tedy

¹⁸⁰ Projekt „SocialWeb-SocialWork“ [online]. c2012 [cit. 2013-03-04, 18:25]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/evropska-komise/projekt-socialweb-socialwork.html>>.

¹⁸¹ SocialWeb – SocialWork [online]. Dostupné z: <<http://www.socialweb-socialwork.eu>>.

¹⁸² Naše mise [online]. c2013 [cit. 2013-03-04, 19:10]. Dostupné z: <<http://www.prvok.upol.cz/>>.

¹⁸³ Naše mise [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.prvok.upol.cz/>>.

uživatel může obrátit na jejich portál [napisnam.cz](http://www.napisnam.cz)¹⁸⁴. Stránky dokonce nabízí aplikaci online poradny pro mobilní telefony.

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace i jednotlivé projekty, které realizuje, mají na Facebooku také své stránky, ke kterým se uživatel Facebooku dostane stejným způsobem jako k facebookovým stránkám výše zmiňovaných projektů.

5.2.1 E-Synergie

Jak bylo předesláno, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace realizuje kromě jiných aktivit také projekty zabývající se riziky internetové komunikace. Mezi nejvýznamnější patří E-Synergie a E-nebezpečí. Projekt E-Synergie se věnuje boji proti kyberkriminalitě a rizikovému chování spojenému s virtuálním prostředím. Jeho cílem je vytvořit funkční vědeckovýzkumnou síť, která bude propojovat vzdělávací, výzkumné a podnikatelské organizace zaměřující se na oblast rizikové virtuální komunikace v kyberprostoru a související kyberkriminalitu. Projekt se snaží o propojení teoretické a praktické oblasti, čili využít poznatky z výzkumů apod. ve vzdělávání, v komerční sféře a při řešení trestně-právní problematiky.¹⁸⁵ Aktivity projektu jsou však určeny pouze určitému okruhu lidí (odborníci v dané oblasti, studenti Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci). Více informací o projektu lze najít na [esynergie.upol.cz](http://www.esynergie.upol.cz)¹⁸⁶.

5.2.2 E-bezpečí

Pro širokou veřejnost je určen projekt E-bezpečí, který funguje od roku 2008. Jde o celorepublikový projekt podporovaný Ministerstvem vnitra, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Policií ČR. Uskutečňuje aktivity pro žáky a studenty, rodiče, učitele, metodiky prevence, vychovatele, sociální pracovníky a další. Věnuje se prevenci, vzdělávání, výzkumu a intervenci v oblasti rizikového chování na internetu. Na projektu spolupracují kromě hlavního realizátora (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace) i další

¹⁸⁴ *Poradna E-bezpečí – Napiš nám* [online]. Dostupné z: <<http://www.napisnam.cz/>>.

¹⁸⁵ *O nás* [online]. c2011 [cit. 2013-03-04, 20:13]. Dostupné z: <<http://www.e-synergie.upol.cz/index.php/o-projektu>>.

¹⁸⁶ *E-SYNERGIE* [online]. Dostupné z: <<http://www.e-synergie.upol.cz/>>.

organizace. Projekt se zaměřuje na kyberšikanu, sexting, kybergrooming, stalking a kyberstalking, rizika sociálních sítí (zejména Facebooku), zneužití osobních údajů prostřednictvím ICT, hoaxy¹⁸⁷ a spamy¹⁸⁸. Snaží se pomoci všem uživatelům, dětem i dospělým. Jsou pořádány přednášky, preventivní vzdělávací akce, kde jsou účastníkům předkládány modelové situace i skutečné kauzy týkající se konkrétních nebezpečných jevů. Přednášky a jiné akce se samozřejmě věnují i prevenci a tomu, co dělat, když se uživatel stane obětí.¹⁸⁹ Nabídku vzdělávacích akcí je možné najít na stránkách vzdelavani.e-bezpeci.cz¹⁹⁰.

Projekt realizuje mnoho dalších aktivit, o nichž se lze dozvědět na portálu e-bezpeci.cz¹⁹¹. Dále jsou zde k dispozici výsledky z provedených výzkumů a zajímavé články na téma virtuální komunikace a vše, co souvisí s internetem a dalšími komunikačními technologiemi. Stránky projektu nabízejí také odkaz na výše zmíněnou online poradnu.

5.2.3 E-nebezpečí

V letech 2010 až 2012 probíhal projekt E-nebezpečí realizovaný společností Net University¹⁹². Oficiální název projektu zní Nebezpečné komunikační jevy pro učitele se zaměřením na kyberšikanu, kyberstalking, kybergrooming a další sociálně-patologické jevy. Projekt byl určen učitelům z Olomouckého kraje s cílem poskytnout jim nové znalosti a dovednosti v oblasti rizikového chování spojeného s využíváním ICT. Učitelé se mohli přihlásit do jednodenního kurzu a následně se dále vzdělávat pomocí e-learningu, aniž by museli za něco platit. Byly jim poskytnuty studijní a pracovní materiály, které dále mohou sami využít při výuce. Vzdělávací aktivity byly zaměřené zejména na sociálně-patologické jevy jako kybergrooming, kyberšikana a další jevy, jimiž se zabývá také projekt E-bezpečí. Kurzy byly vedeny týmem odborníků (mnozí z nich se podílejí na projektu E-bezpečí) pod

¹⁸⁷ Termín hoax označuje poplašnou zprávu, která nejčastěji varuje před neexistujícím nebezpečným virem, může být různého charakteru. (*Co je to hoax* [online]. c2000 – 2013 [cit. 2013-03-06, 22:36]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>.)

¹⁸⁸ Spam = nevyžádané sdělení

¹⁸⁹ Kopecký, Kamil. *Informace o projektu* [online]. c2008 – 2013 [cit. 2013-03-05, 16:25]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/o-projektu>.

¹⁹⁰ *E-bezpečí – vzdělávací akce* [online]. Dostupné z: <http://vzdelavani.e-bezpeci.cz/>.

¹⁹¹ Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/>.

¹⁹² Net University je česká firma působící v oblasti distančního i prezenčního vzdělávání. Specializuje se na vývoj e-learningových systémů, realizaci vzdělávacích kurzů pro školy a firmy a na vývoj multimediálních pomůcek pro podporu vzdělávání. Více informací na: <http://www.net-university.cz/>.

garancí Mgr. Kamila Kopeckého, Ph.D.¹⁹³ I když projekt již skončil, je zmíněn z toho důvodu, že jeho webové stránky e-nebezpeci.cz¹⁹⁴ stále fungují a učitelé, ale i jiní uživatelé zde mohou najít užitečné materiály týkající se nebezpečných jevů na internetu.

5.3 Jiné projekty

Za zmínku stojí ještě samostatné projekty a sdružení, které se snaží šířit osvětu o bezpečnějším chování na internetu jako je Nebud' oběť!, Kyberšikana.eu a Minimalizace šikany.

5.3.1 Nebud' oběť!

Občanské sdružení Rizika internetu a komunikačních technologií (alias Nebud' oběť!) se snaží pomáhat dětem bezpečněji využívat internet a další informační a komunikační technologie. Realizuje preventivní aktivity pro žáky základních škol, rodiče a učitele. Poskytuje jim informace o nebezpečných jevech v kyberprostoru jako je sexting kybergrooming, zneužití osobních údajů a další.¹⁹⁵ Na stránkách nebudobet.cz¹⁹⁶ lze najít kromě jiného i videa a komiksy upozorňující na určitá rizika spojená s internetovou komunikací. Více informací poskytnou zmiňované stránky nebo také facebookové stránky po přihlášení a zadání „Nebud' oběť o.s.“ do vyhledávacího pole.

5.3.2 Minimalizace šikany

Projekt Minimalizace šikany usiluje o snížení výskytu šikany na školách. Pořádá na toto téma různé aktivity a semináře, ale zabývá se také kyberšikanou. Bližší informace o projektu a jeho aktivitách se lze dočíst na stránkách minimalizacesikany.cz¹⁹⁷.

¹⁹³ *O projektu – E-nebezpečí* [online]. c2010 – 2012 [cit. 2013-03-05, 20:23]. Dostupné z: <<http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/informace-o-projektu>>.

¹⁹⁴ *E-nebezpečí pro učitele* [online]. Dostupné z: <<http://www.e-nebezpeci.cz/>>.

¹⁹⁵ *Úvod do sdružení nebud' oběť* [online]. c2010 – 2012 [cit. 2013-03-20, 17:45]. Dostupné z: <<http://www.nebudobet.cz/?page=editorial>>.

¹⁹⁶ *Nebud' oběť!* [online]. c2010 – 2012. Dostupné z: <<http://www.nebudobet.cz/>>.

¹⁹⁷ *Minimalizace šikany* [online]. c2008. Dostupné z: <<http://www.minimalizacesikany.cz/>>.

5.3.3 Kyberšikana.eu

Vanessa Rogers uvádí, že projekt Kyberšikana.eu vznikl díky studentkám Tereze Ondráčkové a Monice Vlachové. Vytvořily stránku zabývající se prevencí problematického chování na internetu a svůj program prevence prezentují na různých školách.¹⁹⁸ Jak je patrné z názvu projektu, zabývá se zejména kyberšikanou. Důležité informace, rady a odkazy mohou na stránkách kyberšikana.eu¹⁹⁹ najít rodiče i děti.

Pro přehlednost je na konci diplomové práce v příloze č. 1 uveden seznam internetových stránek všech výše zmíněných projektů.

Jak je vidět, existuje u nás dost projektů a organizací, které různými způsoby usilují o bezpečnější užívání internetu. Přesto výzkumná zjištění nepřinášejí příliš příznivé výsledky co se týče rizikového chování dětí a dospívajících na internetu. Nyní se podíváme na dva výzkumy zaměřené zejména na výskyt rizikového chování na internetu.

5.4 Závěry z výzkumů o rizicích internetové komunikace

5.4.1 EU Kids Online II

EU Kids Online II je mezinárodní studie zaměřená na online rizika a bezpečnost na internetu. Výzkum byl realizovaný Evropskou komisí programu Safer Internet (EC Safer Internet Programme). Průzkumu se zúčastnili respondenti ve věku 9 až 16 let a jejich rodiče z 25 evropských zemí. Zapojilo se 25 142 dětí plus vždy jeden z rodičů. Data byla sebrána v průběhu jara a léta 2010. Výzkum se zaměřil na online rizika jako je pornografie, šikana, přijímání materiálů se sexuálním obsahem, kontakt s lidmi známými pouze z internetu, osobní setkání s těmito lidmi a zneužití osobních údajů.

¹⁹⁸ Rogers, 2011, s. 16

¹⁹⁹ *Prevence kyberšikany* [online]. Dostupné z: <<http://www.kybersikana.eu/>>.

Podle výzkumu má 59% respondentů svůj profil na sociální síti, 26% z nich má nastavený profil jako veřejný a 43% uživatelů má profil zabezpečený, takže je mohou vidět jen přátelé.

Rizika

Pokud jde o setkání s riziky nebo obtěžujícími jevy, 12% evropských dětí odpovědělo, že se na internetu setkaly s něčím obtěžujícím nebo znepokojujícím, ale většina respondentů nic takového při online aktivitách nezaznamenala. Dále bylo zjištěno, že jedno z dvanácti dětí se někdy osobně setkalo s někým, koho zná pouze z internetu a toto setkání mělo jen výjimečně neblahé důsledky. Výzkum také ukázal, že dívky jsou obecně více znepokojovány rizikovými situacemi, se kterými se na internetu setkaly.

Pornografie

Průzkum se dále zajímal o to, jestli se děti a dospívající na internetu setkávají s pornografickými materiály. 14% dotázaných uvedlo, že během posledních 12 měsíců viděli na internetu materiál se sexuálním obsahem. Tuto zkušenost má více dospívajících než mladších dětí. Mladší děti jsou pak takovým materiálem více znepokojeny než dospívající. 53% z těch, které sexuálně laděné materiály obtěžovaly, o tom někomu řeklo – 33% těchto respondentů se svěřilo kamarádovi, 25% rodiči.

Kyberšikana

Dalším tématem byla kyberšikana. Zjistilo se, že 6% dotázaných někdy obdrželo v prostředí internetu urážlivou nebo zraňující zprávu a 3% dětí takovou zprávu někomu jinému poslaly. Většina dětí, které dostaly urážlivou nebo zraňující zprávu, se někomu svěřila. Čtvrtina dětí o tom nikomu neřekla. Šest z deseti dětí si poradilo také tím, že vymazaly zraňující zprávy nebo zablokovaly agresora, což děti vnímaly jako efektivní řešení.

Sexting

Výzkum se zaměřil také na sexting. Došlo se k závěru, že 15% respondentů ve věku 11 – 16 let někdy od svých vrstevníků obdrželo zprávy nebo obrazové materiály se sexuálním obsahem a 3% respondentů v tomto věku uvedla, že takové zprávy někdy poslala. Téměř

čtvrtina těch, kteří obdrželi takové zprávy, se tím cítila být obtěžována. Přibližně čtyři z deseti respondentů, kterým byly tyto zprávy nepříjemné, zablokovali osobu, která jim je posílala a zprávy si vymazali.

Setkání s lidmi z internetu

Nejběžnější rizikové online jednání uváděné dětmi je komunikace s lidmi, které neznají z běžného života. 30% respondentů někdy komunikovalo s někým, koho neznají mimo internetové prostředí. 9% dětí se s takovým člověkem setkalo osobně a pouze pro 1% z nich bylo toto setkání nějak obtěžující.

Jiná rizika

Co se týče dalších rizik, výzkum například zjistil, že 9% respondentů ve věku 11 – 16 let se setkalo se zneužitím svých osobních údajů. 30% respondentů tohoto věku uvedlo, že mají zkušenosti s nadměrným používáním internetu – např. zanedbávají přátele, školu, spánek.

Výsledky ukázaly, že Česká republika patří mezi země, kde se s jedním nebo více online riziky setkalo okolo šesti z deseti dětí (podobně jako v Estonsku, Litvě, Norsku a Švédsku). Patříme také spolu s Litvou, Estonskem, Francií a Švédskem mezi země, kde děti uváděly největší rozsah online aktivit.

Uvědomělost rodičů a jejich komunikace s dětmi

Zjistilo se, že rodiče často nezaznamenají, že se jejich dítě setkalo s některým z online rizik. Většina rodičů se svými dětmi mluví o tom, co na internetu dělají a jsou poblíž, když děti internet používají. Ukázalo se však, že podle dětí jeden z osmi rodičů nikdy nekomunikoval s dítětem o tomto tématu nebo se o jeho aktivity na internetu nezajímal. Více než polovina rodičů mluví s dětmi o tom, jak by se měly chovat k ostatním na internetu a o jevech, které by dětem mohly v online prostředí vadit. Většina rodičů se také snaží zamezit zveřejňování osobních informací dětmi. Jeden ze dvou rodičů zpětně kontroluje aktivitu dětí na internetu, což je nejméně oblíbená strategie oproti pozitivní podpoře, vytvoření pravidel o používání internetu nebo poučení o bezpečnosti na internetu. Poměrně málo jsou využívány nástroje

rodičovské kontroly jako je blokování nebo filtrování internetových stránek a sledování stránek navštívených dítětem.

Většina rodičů (85%) si je jistá, že mohou svým dětem pomoci, když se setkají na internetu s něčím obtěžujícím, znepokojujícím a většina jich také věří, že jsou jejich děti schopné poradit si s takovou situací. Dvě třetiny dětí si myslí, že jejich rodiče ví poměrně dost o tom, jak používají internet. Méně než polovina dětí (44%) je toho názoru, že rodiče omezují jejich online aktivity. Většina rodičů (73%) je podle výzkumných zjištění přesvědčena, že je velmi nepravděpodobné, aby se jejich dítě v příštím půlroce setkalo na internetu s něčím, co by ho nějak obtěžovalo.

Výzkum také uvádí, že co se týče bezpečného chování na internetu, nejvíce jsou děti informovány od rodičů (63% respondentů), pak od učitelů (58%) a od svých vrstevníků (44%). Mnoho rodičů by uvítalo více informací o bezpečnosti na internetu, než zatím mají, a to především od školy, kterou dítě navštěvuje.

Na základě uvedených zjištění výzkumníci zformulovali možné strategie pro bezpečnější používání internetu a snížení online rizik. Důležité je zvyšovat povědomí rodičů o online rizicích, se kterými se jejich děti mohou setkat. Dále by se v této oblasti měly více zapojit školy a větší zodpovědnost za bezpečnější internet by měl mít také průmysl (ve smyslu zajištění technických nástrojů, které umožní snížit nebo se vypořádat s online nebezpečím). Měly by se také více propagovat nástroje rodičovské kontroly, zlepšovat jejich dostupnost a použitelnost. V neposlední řadě by měly být děti vedeny k větší zodpovědnosti při používání internetu, aby si uvědomovaly zodpovědnost za svou bezpečnost i za své chování. Stále je také potřeba zdokonalovat se v digitálních dovednostech, aby každé dítě ovládalo alespoň základní používání ICT.²⁰⁰

²⁰⁰ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson, K. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. LSE, London: EU Kids Online, 2011.

5.4.2 Nebezpečí internetové komunikace III

Výzkum byl realizovaný Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci v roce 2012 v rámci projektu E-bezpečí. Zaměřil se na výskyt rizikového chování spojeného s informačními a komunikačními technologiemi u českých dětí. Byly monitorovány jevy jako kyberšikana, navazování virtuálních vztahů, sexting, sdílení osobních údajů v prostředí internetu a další související jevy. Výzkumná zjištění byla shrnuta v publikaci Nebezpečí internetové komunikace III, která vznikla díky projektu E-synergie – vědeckovýzkumná síť pro rizika elektronické komunikace.

Výzkumu se zúčastnilo 10 830 respondentů ve věku 11 – 17 let ze všech krajů ČR. Jednalo se o kvantitativní výzkum, kdy hlavní metodou byl dotazník. Byl využit on-line dotazník, který byl distribuován přes systém E-bezpečí do základních a středních škol a dalších institucí zaměřených na práci s dětmi a mládeží. Sběr dat probíhal od 1. 11. do 31. 12. 2011 a vyhodnocování proběhlo v lednu a únoru 2012.

Kyberšikana

Největší část výzkumu byla zaměřena na výskyt kyberšikany a její řešení. Bylo zjištěno, že se s kyberšikanou setkala 56,53% českých dětí. Nejčastěji šlo o ponižování, urážení a ztrapňování. Nejvíce byly ke kyberšikaně využity sociální sítě, a to ve 40,45% případů. Co se týče zapojení rodičů a učitelů do řešení kyberšikany, zjistilo se, že by oběť dospělou osobu požádala o pomoc především v případech, kdy by šlo o vydírání, vyhrožování nebo zastrahování. Rodičům by se však vůbec nesvěřilo necelých 17% dětí a učitelům 27%.

Osobní schůzky s uživateli internetu

Výzkum se zajímal i o to, jestli respondenti komunikují na internetu s neznámými lidmi a jestli by přijali pozvání na osobní schůzku. Více než polovina respondentů na internetu komunikuje s osobami, které neznají, ale 64% odpovědělo, že by nešli na osobní schůzku. 41,28% respondentů uvedlo, že byli pozváni na osobní schůzku od uživatele, kterého znali pouze prostřednictvím internetu a více než polovina z nich (52,90%) na tuto schůzku šla. Více než polovina (55,92%) respondentů považuje komunikaci s lidmi z internetu, které neznají osobně, za riskantní. Osobní schůzku s takovými lidmi považuje za nebezpečnou 74,27%

respondentů, ale přesto by na ni téměř 16% z nich šlo. Téměř 55% respondentů odpovědělo, že kdyby byli požádáni o schůzku uživatelem, kterého znají z internetu, svěřili by se spíše svým vrstevníkům (kamarádům, sourozencům mladším 18 let). Méně dětí (36,94%) by o schůzce řeklo rodičům a jen necelá 4% respondentů by se svěřila učitelům. O schůzce by nikomu neřeklo 16,46% dětí.

Sexting

Co se týče sextingu, bylo zjištěno, že 8,25% dotázaných dětí umístilo na internet v roce 2011 sexuálně laděný materiál a 9,7% respondentů takový materiál přímo odeslalo jiné osobě (dívky o něco více než chlapci). Jako důvody nejčastěji uváděli nudu, snahu navázat intimní kontakt s osobou jiného pohlaví. Sexting také vnímají jako formu sebe prezentace. 73,10% respondentů považuje sexting za rizikový, ale přesto někteří z nich sexuálně laděné materiály sdílejí a odesílají ostatním.

Sdílení osobních údajů

Výzkum se dále zaměřil na sdílení osobních údajů dětmi na internetu. Nejčastěji české děti sdílejí jméno a příjmení (80,4%), e-mailovou adresu (65,8%) a dále fotografii svého obličeje (58,4%). Pokud jde o sdělení osobního údaje na žádost jiného uživatele, výsledky jsou odlišné. Děti se mohly volně vyjádřit, proč je podle nich odeslání fotografie obličeje někomu jinému na internetu riskantní. Většinou odpovídaly, že by fotku pak mohl někdo zneužít.

Sociální sítě

Výzkum se zajímal také o sociální sítě, které se často stávají místem virtuálních útoků. Nejvíce respondentů (91,44%) znalo Facebook, dále Spolužáky, Líbimseti a Twitter. Většina z nich (81,84%) měla na Facebooku také svůj účet, přičemž poměr dívek a chlapců je vyrovnaný. Co se týče zkušeností uživatelů Facebooku se zkoumanými jevy, bylo zjištěno, že 26,30% respondentů bylo pozváno na osobní schůzku, 34,22% zažilo na Facebooku slovní agresi (ponižování, urážení, ztrapňování), 34,34% respondentů zjistilo, že došlo k proniknutí na jejich účet a někteří respondenti zažili ponižování šířením ztrapňující fotografie či videonahrávky (12,07% fotografie a 5,73% videonahrávka).

Vnímání pravdy a lži na internetu

Ve výzkumu se dále objevila otázka vnímání pravdy a lži na internetu. Došlo se ke zjištění, že jen 30,27% dětí o sobě na internetu říká vždy pravdu, zbytek tedy občas lže. 76,8% respondentů uvedlo, že ostatním uživatelům na internetu někdy věří a někdy ne – záleží na situaci. 20,82% dětí nikdy nevěří tomu, co jim ostatní uživatelé sdělují a naopak absolutně lidem na internetu věří pouze 2,38% dotazovaných. Schopnost přehodnotit informace sdělované jinými uživateli internetu je důležitá právě pro účinnost manipulativních technik používaných např. při kybergroomingu, proto se výzkum o toto téma zajímal. Na závěr se autoři výzkumu zabývali možnostmi prevence rizikového chování na internetu, kde vymezili jako stěžejní edukaci dětí, rodičů, učitelů i budoucích učitelů.²⁰¹

Shrnuli jsme klíčová zjištění důležitých výzkumů v této oblasti, z nichž je patrné, že je stále zapotřebí věnovat se tématu bezpečnějšího chování na internetu a zvyšovat informovanost o nebezpečných jevech v online prostředí. Výzkumy uvádějí, že je vysoká míra rizikovosti na sociálních sítích, zejména na Facebooku, což pramení i z toho, že se jedná o nejpoužívanější sociální síť v současné době. Proto se vlastní výzkum zaměří pouze na uživatele Facebooku.

²⁰¹ Kopecký, K., Krejčí, V., Szotkowski, R. *Nebezpečí internetové komunikace III*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Metodika výzkumu

6.1 Cíle výzkumu

Výzkum si klade za cíl zjistit, jaký je vztah mezi mírou informovanosti o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku a mírou rizikového chování u žáků 2. stupně ZŠ – zda větší informovanost souvisí s méně rizikovým chováním na této sociální síti. Dále se výzkum zaměřuje na to, jestli se žáci někdy, případně jak často, setkali v prostředí Facebooku s nežádoucími jevy jako je kybergrooming, kyberšikana či kyberstalking, a zda větší míra setkání s těmito jevy souvisí s větší mírou rizikového chování. Výzkum se také zabývá tím, zda zkoumané jevy závisí na pohlaví. Výzkum byl realizován na dvou základních školách v Kadani.

Ve výzkumu jsem se pokusila odpovědět na následující otázky:

1. Souvisí větší informovanost o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku s méně rizikovým chováním?
2. Souvisí větší míra setkání s nežádoucími jevy na Facebooku s větší mírou rizikového chování?
3. Závisí míra informovanosti, rizikového chování a setkání s nežádoucími jevy na pohlaví?

Na základě výzkumných otázek byly zformulovány tyto hypotézy:

H₁: Se zvyšující se mírou informovanosti klesá míra rizikového chování.

H₂: Se zvyšující se mírou rizikového chování se zvyšuje míra setkání s nežádoucími jevy.

H₃: U dívek je nižší míra rizikového chování než u chlapců.

H₄: U dívek je vyšší míra informovanosti než u chlapců.

H₅: Dívky se setkávají s nežádoucími jevy v menší míře než chlapci.

6.2 Výzkumný problém

Výzkum se zaměřuje na rizikové chování a informovanost o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku u žáků 2. stupně základní školy. Na Facebook se výzkum zaměřil z toho důvodu, že je tato sociální síť v současné době masově používaná, ale přesto si mnoho lidí neuvědomuje, jaká negativa a rizika to může přinášet. Jako nejvíce zranitelná skupina se jeví

právě žáci 2. stupně ZŠ, kteří jsou ve věku, kdy rádi experimentují, zkoušejí nové věci a snadno se mohou dostat do nebezpečí. Výzkum se proto zabývá tím, jak hodně žáci riskují a vystavují se tak většímu riziku, že se dostanou do nebezpečné nebo nepříjemné situace. Aby bylo možné říci, že existuje vztah mezi rizikovým chováním a tím, že se žák ocitne v nebezpečné či nepříjemné situaci, zjišťuje výzkum také výskyt nežádoucích jevů v souvislosti s rizikovým chováním.

Předpokládá se, že jestliže jsou žáci informováni o možných rizicích, která mohou souviset s používáním Facebooku, měli by být opatrnější a chovat se méně riskantně. Proto si výzkum klade otázku, jestli jsou informovanější žáci také zodpovědnější a chovají se méně rizikově než ti, kteří jsou s případnými riziky seznámeni málo nebo vůbec. Toto zjištění by mohlo pomoci při prevenci nežádoucích jevů, protože se tak může ukázat, jestli byl dosavadní způsob osvěty v této oblasti účinný a jestli není potřeba vymyslet nové způsoby, jak žáky přesvědčit, aby se na Facebooku chovali zodpovědněji a snižovali tak riziko, že se dostanou do nebezpečí.

6.3 Vymezení výzkumného pole

Jak bylo uvedeno již výše, cílem výzkumu je zjistit, jaký je vztah mezi mírou rizikového chování a mírou informovanosti o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku. Je tedy potřeba blíže specifikovat, co tyto pojmy znamenají.

Rizikové chování

Pojem rizikové chování znamená v této práci nezodpovědné chování v prostředí Facebooku, které může vést k tomu, že se žák dostane do nepříznivé či nebezpečné situace a může svým chováním ohrozit také někoho dalšího. Mezi takové chování patří sdílení osobních údajů (jako je jméno, adresa, e-mail, telefonní číslo apod.) bez zabezpečení účtu, sdílení fotografií či videí, na kterých je zobrazen facebookový uživatel nebo jeho přátelé, přílišná otevřenost (sdílení svých nebo cizích pocitů a myšlenek, osobních problémů, aktuální činnosti, plánů), setkání s cizím člověkem o samotě bez toho aniž by o tom někdo jiný věděl. Pod pojem rizikové chování je zde zahrnuto i přílišné trávení času na Facebooku, bezmyšlenkovité

přijímání lidí mezi své přátele na Facebooku a špatná nebo žádná komunikace s rodiči týkající se užívání Facebooku.

Informovanost

Pojem informovanost v práci představuje to, jestli jsou žáci seznámeni s riziky, která může přinést používání Facebooku, jestli by žáci věděli, jak by se měli zachovat, kdyby se dostali do ohrožující nebo nepříjemné situace a zda jsou seznámeni s možnostmi, jak takovým situacím předejít. Pod tento pojem jsou zahrnuty i postoje žáků k různým potenciálně rizikovým situacím a jevům, jelikož by jejich postoj měl odpovídat tomu, jak jsou o dané problematice poučeni.

6.4 Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 213 žáků ze dvou základních škol v Kadani. Jednalo se o žáky z 5. až 9. ročníku ve věku 10 až 16 let. Tato věková skupina byla vybrána záměrně, jelikož je nejvíce ohrožena riziky, která jsou spojena s užíváním Facebooku. Důvody, proč jsou děti a dospívající nejohroženější skupinou, byly vyloženy již výše.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
10	11	5,2%
11	39	18,3%
12	38	17,8%
13	52	24,4%
14	42	19,7%
15	28	13,1%
16	3	1,4%
Celkem	213	100%

Tabulka 1: Otázka č. 3: Věk

Jak lze vidět z tabulky č. 1, nejvíce jsou zastoupeni respondenti ve věku 11 – 15 let, nejmladších a nejstarších respondentů (10 a 16 let) bylo pouze několik. Do výzkumu byli zařazeni i žáci mladší 13 let, kteří by správně podle Podmínek použití Facebooku neměli mít

vytvořený na Facebooku svůj účet. Přesto však většina dotázaných svůj profil na Facebooku má, i když ještě nedosáhli 13 let, což je doloženo tabulkou č. 4 uvedenou v následující kapitole.

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	109	51,2%
Muž	104	48,8%
Celkem	213	100%

Tabulka 2: Otázka č. 4: Pohlaví

Tabulka výše ukazuje, že se výzkumu zúčastnil přibližně stejný počet dívek a chlapců.

6.5 Metoda výzkumu

Výzkum se zabývá jevem, který byl již několikrát popsán z různých hledisek. Cílem výzkumu tak bylo prohloubit poznání dané problematiky a popsat stav ve vybrané oblasti. Proto byla pro získání dat zvolena kvantitativní metoda, a to dotazníkové šetření.

Jednalo se o online dotazník vytvořený přes webové stránky vypln.to.cz, které se věnují vytváření dotazníků a jejich prezentování různým uživatelům. Dotazník byl zadán jako neveřejný, aby se k němu dostal pouze vybraný okruh respondentů a nemohl ho vyplnit kdokoliv. Dotazník byl sestaven na základě vlastních zkušeností a poznatků z prostudované literatury. Dále jsem se inspirovala a některé z otázek přejala z dotazníku vytvořeného Janou Knapovou²⁰². Některé položky v dotazníku vycházejí také z výzkumu Safer Internet 2009²⁰³ a z výzkumu Lenky Hulanové²⁰⁴. V dotazníku bylo celkem 33 otázek včetně demografických položek. Otázky se týkaly 3 hlavních témat, na která byl dotazník zaměřen: rizikového chování, informovanosti o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku a setkání s nežádoucími jevy na Facebooku. Celý dotazník lze najít v příloze č. 2.

²⁰² Knapová, Jana. *Internetové sociální sítě jako součást systému sociálních vztahů u dětí školního věku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012.

²⁰³ *Bezpečnost dětí na internetu* [online]. Publikováno 5. listopadu 2009 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <<http://old-saferinternet.webmagazine.cz/ke-stazeni-/711-3>>.

²⁰⁴ Hulanová, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012.

Pro zjištění vztahů mezi jednotlivými proměnnými bylo potřeba stanovit jejich indexy. Postup pro jejich stanovení je popsán v následující kapitole.

6.6 Sběr dat

Při výzkumu jsem spolupracovala se dvěma základními školami v Kadani, kde bydlím. Nejdříve jsem oslovila ředitele a oba mi vyšli vstříc. Na jedné škole jsem další průběh sběru dat domlouvala s metodikem prevence a na druhé se mi věnovala paní ředitelka. Jelikož byl dotazník distribuován online přes internetové stránky vyplnto.cz, bylo složitější zkoordinovat jeho vyplnění žáky tak, aby se všichni mohli vystřídat v počítačové učebně dané školy. Proto jsem se s oběma školami dohodla, že dotazník s dětmi vyplní učitelé v hodinách informatiky, občanské a rodinné výchovy podle toho, jak to vyjde v rozvrhu počítačové učebny. Dala jsem jim odkaz na internetovou adresu, kde žáci najdou dotazník, takže jim ho učitelé při hodině napsali na tabuli a dali jim základní instrukce. Instrukce pro vyplňování se žákům zobrazily i na počítači ještě než dotazník začali vyplňovat. Dotazník tedy vyplňovali při vyučování dopoledne.

Otázky se zobrazovaly postupně po jedné a k předchozí otázce se žáci již nemohli vrátit, aby odpovědi nemohli upravovat. Učitelé je na to předtím měli upozornit, aby si odpověď promysleli. Respondenti měli u otázky většinou vybrat jednu odpověď, případně dopsat odpověď vlastní. Někde mohli zvolit více odpovědí. V dotazníku bylo v některých částech použito větvení otázek, takže se žákům zobrazovaly otázky v závislosti na jejich předchozí odpovědi.

Dotazník byl na internetu přístupný 14 dní v druhé polovině dubna 2013. Podle zpětné vazby učitelů neměli žáci s vyplňováním žádné problémy, otázkám rozuměli. Lze říci, že návratnost byla 100%, protože učitelé dohlíželi na to, aby byl dotazník vyplněn a odeslán. Průměrná doba vyplňování byla 6 minut (i s respondenty, kteří nemají Facebook) a nikomu vyplnění dotazníku netrvalo déle než 15 minut.

6.7 Metody analýzy dat

Základní data jsou popsána prostřednictvím absolutní a relativní četnosti a uspořádána do tabulek. Reliabilita indexů byla změřena pomocí Cronbachovy alfy. Vztahy mezi jednotlivými proměnnými byly vypočítány pomocí Pearsonova korelačního koeficientu a porovnány T-testem v počítačovém programu SPSS, verze 18.

7 Výsledky výzkumu

Výzkum se zaměřil na tři témata – rizikové chování, informovanost a setkání s nežádoucími jevy na Facebooku, které jsou zároveň proměnnými, mezi nimiž jsou zjišťovány vztahy. Aby bylo možné zjistit a popsat, jaké jsou vztahy mezi těmito proměnnými, bylo nutné sestavit jejich indexy. Proto jsou dále výzkumná zjištění členěna do podkapitol zabývajících se jednotlivými indexy. Nejprve je však potřeba znát počet respondentů, kteří mají svůj profil na Facebooku, protože se výzkum týkal právě jich.

Data v tabulkách jsou popisována pomocí absolutní a relativní četnosti. Absolutní četnost označuje počet respondentů, kteří zvolili danou variantu odpovědi. Relativní četnost je v tabulkách uváděna v procentech a vyjadřuje, jak velká část z celkového počtu připadá na danou variantu.

Máš svůj profil na Facebooku (dále jen FB)?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	194	91,1%
Ne	19	8,9%
Celkem	213	100,0%

Tabulka 3: Otázka č. 5: Máš svůj profil na Facebooku (dále jen FB)?

Z výše uvedené tabulky lze vidět, že drtivá většina dotazovaných žáků (91%) má svůj profil na Facebooku, pouze několik z nich (9%) si účet na Facebooku nezaložilo. Tabulka níže pak ukazuje, jaké je věkové rozložení respondentů využívajících Facebook, takže celek tvoří 194 respondentů. Jak bylo předesláno již v předchozí kapitole, profil na Facebooku mají i děti mladší 13 let, což není společností Facebook povoleno, ale v praxi je tato základní podmínka porušována (stačí, když uživatel při registraci uvede minimální přípustný věk). To dokládají i níže uvedená data, z nichž lze vyčíst, že téměř 40% z dotazovaných dětí využívajících Facebook ještě nedosáhlo věkové hranice 13 let.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
10	8	4,1%
11	32	16,5%
12	35	18,0%
13	47	24,2%
14	41	21,1%
15	28	14,4%
16	3	1,5%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 4: Věkové rozložení respondentů, kteří mají svůj profil na Facebooku

Dále jsou výsledky prezentovány podle jednotlivých indexů. Výzkum se týkal vybrané skupiny uživatelů Facebooku, takže pokud není uvedeno jinak, celek v níže uváděných tabulkách tvoří pouze respondenti využívající Facebook, kterých bylo 194.

Pro jednotlivé indexy byla změřena jejich reliabilita, aby se ověřilo, zda otázky zahrnuté do daného indexu skutečně měří zkoumaný jev. Stupeň reliability se vyjadřuje koeficientem reliability, který byl stanoven pomocí Cronbachovy alfy ve statistickém programu SPSS, verze 18. Jak uvádí Chráska, koeficient reliability je číslo, které může mít hodnotu 0 až 1, přičemž 0 vyjadřuje nulový stupeň reliability a 1 maximální stupeň reliability.²⁰⁵ Pro všechny indexy vyšel koeficient více než 0,8 (index rizikového chování: 0,838; index informovanosti: 0,823; index nežadoucích jevů: 0,830), což znamená, že se jedná o indexy s vysokou reliabilitou.

²⁰⁵ Chráska, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 38

V následujících částech 7.1 až 7.3 je provedena analýza položek reprezentujících index rizikového chování, index informovanosti a index nežádoucích jevů, která byla provedena systémem přidělování bodů. Bodování vycházelo z vlastních zkušeností a poznatků získaných z prostudované literatury a internetových zdrojů, na nichž staví teoretická část práce. V textu jsou tedy sledovány následující proměnné: rizikové chování, informovanost a setkání s nežádoucími jevy. Níže uváděné tabulky umožňují vhled do struktury jednotlivých otázek.

7.1 Index rizikového chování

Index rizikového chování byl sestaven z otázek č. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 32 a 33. U každé otázky byly jednotlivým odpovědím přiděleny body s hodnotou od 1 do 4 podle míry rizikového chování. Čím větší míru rizika představovala zvolená varianta, tím větší dostala počet bodů, takže 1 bod byl přidělován nejméně rizikovým variantám a 4 body těm nejvíce rizikovým. Důvody, proč byly určité varianty odpovědí vybrány jako nejvíce rizikové a jiné jako nejméně již nebudou příliš vysvětlovány, protože se tím zabývala teoretická část práce. Minimálně mohli respondenti získat 12 bodů a maximálně 105 bodů. Každá otázka a možné odpovědi byly bodovány individuálně, proto dále uvádím tabulky s jednotlivými otázkami a odpověďmi.

Kolik času průměrně denně strávíš na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
do 1h	79	40,7%
1 – 2h	47	24,2%
2 – 3h	26	13,4%
3 – 4h	17	8,8%
4 – 5h	9	4,6%
více než 5h	16	8,2%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 5: Otázka č. 7: Kolik času průměrně denně strávíš na FB?

U otázky č. 7 jsou za nejrizikovější považovány odpovědi „více než 5h“ a „4 - 5h“, kterým byl přidělen nejvyšší počet bodů, čili 4 body. Vycházím zde z předpokladu, že čím více času dítě stráví u Facebooku, tím větší je pravděpodobnost, že se vystaví nějakému riziku. Nejméně bodů (1 bod) má odpověď „do 1h“ jakožto nejméně riziková.

Kolik lidí máš v současné době v seznamu přátel na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Méně než 50	37	19,1%
50 – 100	30	15,5%
100 – 200	39	20,1%
200 – 300	24	12,4%
více než 300	64	33,0%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 6: Otázka č. 8: Kolik lidí máš v současné době v seznamu přátel na FB?

Počet lidí v seznamu přátel je důležitým ukazatelem toho, do jaké míry jsou děti a dospívající ochotní přijímat tzv. přátele. Čím více mají přidaných přátel, tím větší riziko to pro ně může znamenat. Proto byly jako nejrizikovější vyhodnoceny poslední dvě odpovědi a mají tudíž nejvíce bodů.

Kdo všechno je v Tvém seznamu přátel na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přátelé, které znám osobně	151	77,8%
Přátelé, které znám jen od vidění	56	28,9%
Přátelé přátel	34	17,5%
Lidé, které jsem poznal na internetu (na chatu, seznamce, jiných internetových stránkách...)	22	11,3%
Kdokoliv, kdo mě požádá o přátelství	18	9,3%

Tabulka 7: Otázka č. 9: Kdo všechno je v Tvém seznamu přátel na FB?

U otázky č. 9 mohli respondenti zvolit více odpovědí, proto se celkový počet nerovná 194 a netvoří 100%. Za nejrizikovější jsou považovány opět dvě poslední varianty, kterým byly přiděleny 4 body. Pokud respondent vybral více odpovědí, body se sčítaly. Nejméně riziková je první varianta s 1 bodem, jelikož se předpokládá, že jestliže jedinec druhého zná osobně, nepředstavuje pro něj takové nebezpečí.

Kdy přijmeš mezi své přátele na FB někoho, koho neznáš osobně?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Kdykoliv	28	14,4%
Když mi je sympatický	22	11,3%
Když ho znají moji přátelé	61	31,4%
Nikdy	68	35,1%
Z jiného důvodu	9	4,6%
Žádná odpověď	6	3,1%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 8: Otázka č. 10: Kdy přijmeš mezi své přátele na FB někoho, koho neznáš osobně?

Otázky č. 9 a 10 se týkají toho, jak si děti a dospívající hlídají nebo nehlídají, s kým naváží přes Facebook kontakt. U otázky č. 10 už mohli zvolit pouze jednu odpověď. Nejvíce rizikové je, pokud přijmou jako přátele na Facebooku kohokoliv a vůbec tedy nefiltrují, koho mají ve svém seznamu přátel a přidávají si zkrátka každého, kdo je o to požádá. Proto je odpověď „Kdykoliv“ ohodnocena 4 body. U varianty „Z jiného důvodu“ respondenti většinou uváděli, že si přidávají lidi kvůli hrám a aplikacím, když jsou ze stejného města, znají se od vidění, mají stejné zájmy. Tyto odpovědi byly obodovány jednotlivě opět podle míry potenciálního rizika, ale žádná nezískala nejvyšší počet bodů.

Jaké informace máš vyplněné ve svém profilu?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Celé jméno (jméno a příjmení)	162	83,5%
Datum narození	111	57,2%
Město, kde bydlím	84	43,3%
Celou adresu bydliště	9	4,6%
Adresu školy	22	11,3%
Telefonní číslo	18	9,3%
E-mail	83	42,8%
Zájmy	55	28,4%
Nic z výše uvedeného	4	2,1%
Jiné	7	3,6%

Tabulka 9: Otázka č. 11: Jaké informace máš vyplněné ve svém profilu?

U další otázky, jejíž výsledky jsou uvedeny v tabulce výše, mohli dotazovaní žáci vybrat opět více odpovědí, takže zde platí to samé jako u otázky č. 9. Největší riziko představuje uvedení

celé adresy bydliště a telefonního čísla na profilu, proto tyto odpovědi získaly nejvíce bodů. Ale i uvedení dalších osobních údajů může pro žáka znamenat riziko, takže se body u dalších odpovědí pohybovaly od 2 do 3 bodů kromě varianty „Nic z výše uvedeného“ jako v podstatě nerizikové, která byla ohodnocena 1 bodem. Odpovědi se sčítaly, poněvadž čím více informací o sobě jedinec prozradí, tím větší je pravděpodobnost jejich zneužití. Pod variantou „Jiné“ byly uváděny odpovědi představující malé riziko jako je uvedení samotného křestního jména, jestli je dotyčný ve vztahu apod.

Máš na svém profilu nastavené soukromí?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	143	73,7%
Ne	51	26,3%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 10: Otázka č. 12: Máš na svém profilu nastavené soukromí?

U otázky týkající se nastavení soukromí byla evidentně riziková odpověď „Ne“, která odkazuje na to, že se respondent vůbec nastavením nezabýval. Zde se dotazník větvil a respondenti podle zvolené odpovědi dále odpovídali na to, proč nemají soukromí nastavené, nebo jak ho mají nastavené. Ti, co soukromí nemají nastavené, jako důvod uváděli, že je to zkrátka nezajímá, nechtějí se tím zabývat, nebo vůbec o možnosti nastavit si soukromí nevěděli, případně neví, kde by toto nastavení našli.

Kdo může vidět Tvoje příspěvky na profilu?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Všichni	23	16,1%
Přátelé přátel	14	9,8%
Přátelé	94	65,7%
Pouze já	4	2,8%
Mám vlastní nastavení	8	5,6%
Celkem	143	100,0%

Tabulka 11: Otázka č. 13: Kdo může vidět Tvoje příspěvky na profilu?

Na otázku č. 13 odpovídali už jen ti žáci, kteří mají nastavené soukromí. Proto zde celek tvoří 143 respondentů, což je většina z těch, co Facebook používají (74%). V tomto případě už jde vidět, že většinou přemýšlejí o tom, kdo uvidí jejich příspěvky a určitým způsobem si své

soukromí chrání, protože většina z nich má nastavení zobrazování svých příspěvků pouze pro přátele. Otázkou samozřejmě je, kolik přátel mají přidaných a koho jsou ochotni přijmout jako svého přítele, takže odpověď „Přátelé“ získala 2 body a jako nejméně riziková byla vyhodnocena varianta „Pouze já“, která má 1 bod. Pokud žáci mají nastavení, že jejich příspěvky může vidět kdokoliv (varianta „Všichni“), je to v podstatě stejné jako by soukromí nastavené neměli, proto byla tato odpověď ohodnocena 4 body.

Co na FB nejčastěji děláš?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Sdílím své pocity a myšlenky	44	22,7%
Sdílím své osobní problémy	11	5,7%
Sdílím své zážitky, to, co právě dělám nebo budu dělat	39	20,1%
Sdílím své fotky nebo videa	69	35,6%
Sdílím pocity a myšlenky svých přátel	14	7,2%
Sdílím osobní problémy svých přátel	8	4,1%
Sdílím zážitky svých přátel, to, co právě dělají nebo budou dělat	17	8,8%
Sdílím fotky nebo videa svých přátel	26	13,4%
Prohlížím si profily svých přátel (jejich fotky, videa, odkazy, komentáře apod.)	69	35,6%
Chatuji (tzn. píšu si online) se svými přáteli nebo jim posílám zprávy	140	72,2%
Nic z výše uvedeného	30	15,5%

Tabulka 12: Otázka č. 15: Co na FB nejčastěji děláš?

Respondenti mohli v další otázce (č. 15) vybrat více odpovědí, proto zde platí to samé jako u některých z výše uvedených otázek fungujících na stejném principu. Jako nejrizikovější se jeví veškeré sdílení obsahu týkajícího se daného uživatele, a proto jsou prvním čtyřem odpovědím přiděleny 4 body. O bod méně získaly varianty se sdílením čehokoliv, co se týká někoho jiného. Uživatel sice v takovém případě nevystavuje nebezpečí sám sebe, ale rizikové to může být pro někoho jiného. Body za jednotlivé odpovědi se opět sčítaly, jelikož čím větší je širší aktivit žáka, tím více o sobě prozrazuje a někdo toho může zneužít.

Setkal/a ses někdy osobně s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	30	15,5%
Ano, několikrát	61	31,4%
Ano, velmi často	28	14,4%
Ne	75	38,7%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 13: Otázka č. 18: Setkal/a ses někdy osobně s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB?

U otázky, zda se respondent někdy setkal osobně s člověkem, se kterým se seznámil na Facebooku, se odpověď „Ano, velmi často“ vyznačovala nejrizikovějším chováním, takže získala 4 body. Dále byly body dalším odpovědím přiřazeny sestupně podle četnosti setkání a odpovědi „Ne“ byl přidělen 1 bod. V této části se dotazník opět větvil, takže podle toho, jestli žáci odpověděli Ano či Ne, zobrazila se jim další otázka.

Řekl/a jsi o tom někomu?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, kamarádovi nebo sourozenci	75	63,0%
Ano, rodiči nebo jinému dospělému	24	20,2%
Ne	20	16,8%
Celkem	119	100,0%

Tabulka 14: Otázka č. 19: Řekl/a jsi o tom někomu?

Pokud žáci zvolili u předchozí otázky (č. 18) některou z variant zahrnující Ano, odpovídali dále na otázku, jestli o tom někomu řekli. Celkový počet zde tedy tvoří pouze žáci, kteří se setkali s někým, koho znali pouze prostřednictvím Facebooku a procenta také odpovídají celku 119. Můžeme tak vidět, že setkávání s lidmi známými pouze prostřednictvím Facebooku je u dětí a dospívajících docela běžné. Tabulka č. 14 ale ukazuje, že se s takovou schůzkou většina dotázaných alespoň někomu svěří. Tyto varianty získaly menší počet bodů (3 a 2 body) než odpověď „Ne“, která byla obodována číslem 4 jako nejrizikovější.

S kým jsi šel/šla (nebo obvykle chodíš) na takovou schůzku?	Absolutní četnost	Relativní četnost
S kamarádem nebo sourozencem	80	67,2%
S rodičem nebo jiným dospělým	7	5,9%
S nikým, chodím sám/sama	32	26,9%
Celkem	119	100,0%

Tabulka 15: Otázka č. 20: S kým jsi šel/šla (nebo obvykle chodíš) na takovou schůzku?

Pro otázku č. 20 platí totéž co pro předchozí otázku (č. 19). Z výše uvedené tabulky vyplývá, že žáci na schůzku většinou chodí se svým kamarádem nebo sourozencem. Varianty byly obodovány stejně jako u předchozí otázky a nejvíce bodů tedy získala možnost, kdy jde respondent na schůzku sám.

Šel/šla bys na osobní schůzku s někým, koho znáš jen z FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	3	4,0%
Spíše ano	3	4,0%
Spíše ne	18	24,0%
Určitě ne	51	68,0%
Celkem	75	100,0%

Tabulka 16: Otázka č. 21: Šel/šla bys na osobní schůzku s někým, koho znáš jen z FB?

Otázka uvedená v tabulce výše se týkala pouze těch žáků, kteří odpověděli na otázku č. 18 „Ne“, čili se nikdy nesešli s člověkem známým jen přes Facebook. Celkový počet je tedy 75 a tomuto celku také odpovídají procenta. I když zatím k setkání nedošlo, je rizikové, pokud by žák na takové setkání šel v případě, že by se objevila příležitost. Proto byla odpověď „Určitě ano“ ohodnocena 4 body. Další odpovědi jsou obodovány sestupně, takže odpověď „Určitě ne“ získala 1 bod.

Vědí Tvoji rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají), že máš založený profil na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	169	87,1%
Spíše ano	11	5,7%
Spíše ne	7	3,6%
Určitě ne	7	3,6%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 17: Otázka č. 32: Vědí Tvoji rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají), že máš založený profil na FB?

Povídají si s Tebou rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) o tom, co na FB děláš?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	59	30,4%
Spíše ano	33	17,0%
Spíše ne	63	32,5%
Určitě ne	39	20,1%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 18: Otázka č. 33: Povídají si s Tebou rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) o tom, co na FB děláš?

Poslední dvě otázky zařazené do indexu rizikového chování se týkají komunikace s rodiči. Odpovědi u nich byly obodovány stejným způsobem – možnosti „Určitě ano“ bylo přiděleno nejméně bodů (1 bod) a dále byly odpovědi bodovány vzestupně, což znamená, že nejvyšší počet bodů (4 body) získala odpověď „Určitě ne“. Jako nejvíce rizikové se totiž jeví, jestliže rodiče vůbec nevědí, že má jejich dítě založený profil na Facebooku a nepovídají si o jeho aktivitách. Vypovídá to o špatné komunikaci mezi nimi, o nedůvěře dětí rodičům něco sdělovat nebo případném nezájmu rodičů, což může vést k potížím.

Nyní se podíváme na to, jaké indexy vyšly respondentům. Kdybychom chtěli prezentovat všechny získané hodnoty zvlášť, tabulka by byla příliš obsáhlá a nepřehledná, proto byly indexy rozříděny do třech kategorií podle rizikovosti. První skupina byla sestavena na základě nejméně rizikových odpovědí obodovaných 1 až 2 body, druhou skupinu tvoří nejčastěji odpovědi se 2 až 3 body a poslední skupina, která je nejrizikovější, je tvořena odpověďmi za 3 až 4 body s tím, že u variant s možností zvolit více odpovědí se jednotlivé body sčítaly a za nejvíce rizikové se považovalo, pokud jedinec vybral všechny nebo většinu

z možností. Na stejném principu byly sestaveny i níže uváděné tabulky indexů pro chlapce a dívky.

Index rizikového chování	Absolutní četnost	Relativní četnost
14 - 32	72	37,1%
33 - 63	116	59,8%
64 - 93	6	3,1%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 19: Bodové kategorie indexu rizikového chování

V tabulce výše je uvedeno bodové rozpětí kategorií s minimální a maximální hodnotou, která byla naměřena ve výzkumném vzorku. Z tabulky lze vyčíst, že největší skupinu tvoří respondenti s indexem se střední hodnotou, kterých je víc než polovina. Dále dle četnosti následuje skupina, která se vyznačuje nejméně rizikovým chováním. Respondentů s velkou mírou rizikového chování jsou jen 3%, takže pokud budeme považovat za jedince s rizikovým chováním ty, kteří spadají do poslední skupiny, můžeme říci, že se jedná o zanedbatelnou část z celku. Na druhou stranu u respondentů patřících do druhé kategorie, kterých je nejvíce, se objevuje ještě poměrně rizikové chování.

Tabulky níže uvádějí indexy rizikového chování pro chlapce a dívky. Index vždy ukazuje bodové kategorie vytvořené stejně jako v případě indexu týkajícího se všech respondentů. Nyní ovšem celek tvoří jen dívky či chlapci.

Index rizikového chování - dívky	Absolutní četnost	Relativní četnost
14 - 32	29	30,5%
33 - 63	61	64,2%
64 - 93	5	5,3%
Celkem	95	100,0%

Tabulka 20: Bodové kategorie indexu rizikového chování - dívky

Index rizikového chování - chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
14 - 32	43	43,4%
33 - 63	55	55,6%
64 - 93	1	1,0%
Celkem	99	100,0%

Tabulka 21: Bodové kategorie indexu rizikového chování - chlapci

Lze vidět, že nejvíce chlapců i dívek dosáhlo indexu střední kategorie, takže můžeme říci, že míra rizikového chování není závislá na pohlaví. Významnost rozdílu byla porovnána také ve statistickém programu SPSS a rozdíl byl shledán statisticky nevýznamným. Tím se **vyvrátila H₃: U dívek je nižší míra rizikového chování než u chlapců.** Dle zjištění se tedy **dívky nechovají méně rizikově než chlapci, v tomto případě není rozdíl mezi nimi významný.**

7.2 Index informovanosti

Index informovanosti o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku byl vytvořen na základě otázek č. 16, 17, 22, 27, 28, 29, 30 a 31. Jednotlivým variantám odpovědí byly přidělovány body ve stejném rozmezí jako u předchozího indexu, čili 1 až 4 body. Nejnižší bod získala odpověď svědčící o nejmenší informovanosti, nejvyšší bodová hodnota patřila odpovědi poukazující na největší informovanost respondenta. To znamená, že čím větší je výsledná hodnota indexu, tím lépe je respondent informován o možných rizicích spojených s používáním Facebooku a možnostech prevence. Nejmenší hodnota indexu mohla být 8 bodů, největší 47 bodů. Tabulky níže ukazují, jaké bylo rozložení odpovědí u daných otázek.

Myslíš si, že sdílení osobních údajů (jako je Tvoje adresa, telefonní číslo, fotka) může být nebezpečné?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	107	55,2%
Spíše ano	57	29,4%
Spíše ne	23	11,9%
Určitě ne	7	3,6%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 22: Otázka č. 16: Myslíš si, že sdílení osobních údajů (jako je Tvoje adresa, telefonní číslo, fotka) může být nebezpečné?

Otázka č. 16 vypovídá o tom, zda žák ví, že sdílení osobních údajů na Facebooku může mít neblahé následky. Pokud tedy žák odpověděl „Určitě ano“, pravděpodobně o možných negativních důsledcích ví, a proto byla tato odpověď ohodnocena 4 body. Dále byly body přidělovány sestupně, takže varianta „Určitě ne“ získala 1 bod.

Myslíš, že lidé na FB o sobě uvádějí vždy pravdivé informace?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	6	3,1%
Spíše ano	29	14,9%
Spíše ne	110	56,7%
Určitě ne	49	25,3%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 23: Otázka č. 17: Myslíš, že lidé na FB o sobě uvádějí vždy pravdivé informace?

Do indexu informovanosti byla zařazena i otázka uvedená v tabulce výše, jelikož poučený žák by měl vědět, že se na internetu lidé poměrně často prezentují jinak, než jací ve skutečnosti jsou a někdy si vytvářejí záměrně zcela jinou virtuální identitu i s cílem ublížit nebo dosáhnout svých tužeb. Proto byl odpovědi „Určitě ano“ přidělen 1 bod a dále byly odpovědi bodovány vzestupně.

Myslíš si, že osobní setkání s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB, může být nebezpečné?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	66	34,0%
Spíše ano	73	37,6%
Spíše ne	45	23,2%
Určitě ne	10	5,2%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 24: Otázka č. 22: Myslíš si, že osobní setkání s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB, může být nebezpečné?

Víš, co bys měl/a dělat v případě, že by Tě někdo na FB obtěžoval, urážel, vyhrožoval Ti nebo dělal něco jiného, co by Ti bylo nepříjemné?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	115	59,3%
Spíše ano	60	30,9%
Spíše ne	9	4,6%
Určitě ne	10	5,2%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 25: Otázka č. 27: Víš, co bys měl/a dělat v případě, že by Tě někdo na FB obtěžoval, urážel, vyhrožoval Ti nebo dělal něco jiného, co by Ti bylo nepříjemné?

U výše uvedených tabulek s otázkami č. 22 a 27 byly odpovědi bodovány vzestupně, takže odpověď „Určitě ano“ má hodnotu 4 bodů, odpověď „Určitě ne“ má 1 bod. Otázka č. 22 poukazuje na to, co si žák myslí o setkávání s cizími lidmi, což by mělo korespondovat s tím, jestli žák zná rizika takového setkání. Následující otázka se pak týká toho, jestli by žák uměl správně jednat, kdyby se dostal do nebezpečné nebo nepříjemné situace, což by mělo vypovídat o jeho informovanosti o možnostech ochrany před těmito situacemi. V této části se

dotazník větvil, takže pokud respondent vybral některou z variant obsahující Ano, zobrazila se mu otázka uvedená níže v tabulce.

Co bys v takovém případě udělal/a?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Požádal/a bych toho, kdo mě obtěžuje nebo uráží apod., aby s tím přestal	54	27,8%
Vymazal/a bych si tohoto člověka z přátel	89	45,9%
Zablokoval/a bych tohoto člověka, aby mě už nemohl kontaktovat	108	55,7%
Nahlásil/a bych chování tohoto člověka přes stránky FB	76	39,2%
Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci	41	21,1%
Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému	70	36,1%
Nic	7	3,6%
Něco jiného	6	3,0%

Tabulka 26: Otázka č. 28: Co bys v takovém případě udělal/a?

Otázka č. 28 se zaměřuje na to, do jaké míry je respondent poučený o možnostech své obrany v případě, že se na Facebooku setká s nežádoucím jevem. Maximem bodů (4 body) byly ohodnoceny odpovědi vypovídající o hlubší informovanosti v této oblasti a aktivním přístupu žáka k řešení problému – jako takové se jeví možnosti „Zablokoval/a bych tohoto člověka, aby mě už nemohl kontaktovat“, „Nahlásil/a bych chování tohoto člověka přes stránky FB“ a dále „Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému“. Další varianty byly obodovány 3 nebo 2 body, jelikož se jeví jako méně efektivní, ale přesto představují stále aktivní přístup kromě odpovědi „Nic“, která získala pouze 1 bod. U možnosti „Něco jiného“ žáci většinou uváděli, že by se pomstili, což poukazuje na nevhodný přístup k problému a pravděpodobně špatnou informovanost o lepších prostředcích obrany, takže byl odpovědi přidělen 1 bod. Několikrát se u této varianty objevila také odpověď, že by se problém řešil s rodiči a s policií, což bylo vyhodnoceno jako zralé řešení za 4 body. Jednalo se o otázku, u které mohli respondenti vybrat více odpovědí, takže se body za jednotlivé odpovědi sčítaly a celek netvoří 100%.

Myslíš si, že pro Tebe může být používání FB nějak nebezpečné?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	16	8,2%
Spíše ano	46	23,7%
Spíše ne	90	46,4%
Určitě ne	42	21,6%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 27: Otázka č. 29: Myslíš si, že pro Tebe může být používání FB nějak nebezpečné?

Slyšel/a jsi někdy o nebezpečí, se kterými se můžeš setkat při používání FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Určitě ano	112	57,7%
Spíše ano	50	25,8%
Spíše ne	17	8,8%
Určitě ne	15	7,7%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 28: Otázka č. 30: Slyšel/a jsi někdy o nebezpečí, se kterými se můžeš setkat při používání FB?

Výše uvedené otázky zjišťovaly, jak respondenti vnímají používání Facebooku z hlediska jejich bezpečnosti a jestli byli seznámeni s případným nebezpečím, se kterým se na Facebooku mohou setkat. Je zajímavé, že ačkoliv většina respondentů o nebezpečí souvisejícím s používáním Facebooku slyšela, nemyslí si, že by zrovna pro ně mohlo používání Facebooku představovat nějaké nebezpečí. U obou otázek byly odpovědi „Určitě ano“ až „Určitě ne“ obodovány sestupně od 4 do 1 bodu.

Mluvil s Tebou někdo o bezpečnějším používání FB? (Na co si dát pozor, jak si lépe zabezpečit účet, kam se obrátit v případě potíží apod.)	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	46	23,7%
Ano, několikrát	87	44,8%
Ano, velmi často	24	12,4%
Ne	37	19,1%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 29: Otázka č. 31: Mluvil s Tebou někdo o bezpečnějším používání FB? (Na co si dát pozor, jak si lépe zabezpečit účet, kam se obrátit v případě potíží apod.)

Poslední otázka týkající se informovanosti se zabývá tím, jestli žáci byli někým informováni o možnostech bezpečnějšího používání Facebooku. Nejvíce poučení o této problematice by tedy měli být ti žáci, kteří zvolili variantu „Ano, velmi často“, a proto jí byly přiděleny 4 body. Odpovědi „Ano, několikrát“ a „Ano, jednou“ získaly 3 a 2 body, odpověď „Ne“ pouze 1 bod, protože v tomto případě je pravděpodobné, že žák nemá dostatečné informace co se týče bezpečnějšího užívání Facebooku.

V tabulce níže lze vidět celkové indexy informovanosti uspořádané do kategorií pro lepší přehlednost jako v předchozím případě. I zde byl pro stanovení kategorií zvolen stejný postup a tabulka ukazuje pouze hodnoty indexů zjištěné u respondentů.

Index informovanosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
10 - 17	13	6,7%
18 - 27	80	41,2%
28 - 43	101	52,1%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 30: Bodové kategorie indexu informovanosti

Více než polovina respondentů se nachází v kategorii s nejvíce body vyznačující se největší informovaností. Pouze několik žáků se jeví jako málo informovaných. Velkou část tvoří také žáci z prostřední kategorie, která by měla reprezentovat ještě poměrně dobrou informovanost. Můžeme tedy říci, že dotazovaní žáci jsou v průměru dobře informováni o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku.

Dále se budeme věnovat informovanosti u dívek a chlapců zvláště, kde celek tvoří vždy zástupci jednoho pohlaví využívající Facebook.

Index informovanosti - dívky	Absolutní četnost	Relativní četnost
10 - 17	3	3,2%
18 - 27	30	31,6%
28 - 43	62	65,3%
Celkem	95	100,0%

Tabulka 31: Bodové kategorie indexu informovanosti - dívky

Tabulka č. 31 ukazuje, že většina dívek (65%) je o rizicích Facebooku a možnostech jeho bezpečnějšího užívání velmi dobře informována. Dívek ve střední kategorii je o polovinu méně a v nejnižší kategorii se nachází pouze zanedbatelná část dívek (3%). Na základě těchto výsledků lze říci, že dívky jsou z větší části velmi dobře seznámeny s případnými riziky a možnostmi prevence.

Tabulka níže vypovídá o tom, že chlapci nejsou tak dobře informováni jako dívky. Nejvíce (přibližně polovina) se jich nachází ve střední kategorii, o něco méně zástupců má kategorie s nejvyšší informovaností (39%) a nejméně chlapců dosáhlo indexu spadajícího do nejnižší kategorie (10%), ale přesto je to více než u dívek, kde byly pouze 3% z nich.

Index informovanosti - chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
10 - 17	10	10,1%
18 - 27	50	50,5%
28 - 43	39	39,4%
Celkem	99	100,0%

Tabulka 32: Bodové kategorie indexu informovanosti - chlapci

Rozdíl v informovanosti u dívek a chlapců byl potvrzen také statistickými výpočty v programu SPSS, který vyhodnotil rozdíl jako statisticky významný. Znamená to, že byla **potvrzena** následující hypotéza **H₄: U dívek je vyšší míra informovanosti než u chlapců.** Lze říci, že **dívky jsou více informovány o rizicích a bezpečnějším používání Facebooku než chlapci.**

7.3 Index nežádoucích jevů

V indexu nežádoucích jevů jsou zahrnuty otázky č. 23, 24, 25 a 26. U všech těchto otázek byly na výběr stejné odpovědi, takže i systém přidělování bodů jednotlivým odpovědím byl stejný u všech otázek. Jednotlivé varianty byly obodovány opět v rozmezí 1 až 4 bodů, kdy 1 bod znamenal nejmenší četnost výskytu nežádoucích jevů (v podstatě žádnou) a 4 body byly přiděleny odpovědi, která představovala největší četnost výskytu. Bodování jednotlivých odpovědí bylo následující: odpověď „Ne“ - 1 bod, „Ano, jednou“ - 2 body, „Ano, několikrát“ - 3 body a „Ano, velmi často“ za 4 body. Čím více bodů respondent získal, tím častěji se na Facebooku ocitl v nebezpečné nebo nepříjemné situaci. Minimální počet bodů mohl být 4 body a maximální 16 bodů. Četnost výskytu nebezpečných jevů na Facebooku u dotazovaných žáků uvádím v tabulkách níže.

Obtěžoval Tě někdy někdo na FB? (např. sexuálními návrhy, které Ti byly nepříjemné, přílišným vyzvídáním, naléháním na osobní setkání apod.)	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	26	13,4%
Ano, několikrát	16	8,2%
Ano, velmi často	5	2,6%
Ne	147	75,8%
Celkem	194	100,0%

*Tabulka 33: Otázka č. 23: Obtěžoval Tě někdy někdo na FB?
(např. sexuálními návrhy, které Ti byly nepříjemné, přílišným vyzvídáním,
naléháním na osobní setkání apod.)*

Dělal si z Tebe někdy někdo na FB legraci, která pro Tebe byla hodně nepříjemná?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	54	27,8%
Ano, několikrát	18	9,3%
Ano, velmi často	6	3,1%
Ne	116	59,8%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 34: Otázka č. 24: Dělal si z Tebe někdy někdo legraci, která pro Tebe byla hodně nepříjemná?

Stalo se Ti někdy, že někdo na FB zveřejnil Tvoji fotku, video nebo informace o Tobě, které se ti nelíbily (byly ponižující, zesměšňující apod.) a nechtěl/a jsi, aby je někdo viděl?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	48	24,7%
Ano, několikrát	20	10,3%
Ano, velmi často	0	0,0%
Ne	126	64,9%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 35: Otázka č. 25: Stalo se Ti někdy, že někdo na FB zveřejnil Tvoji fotku, video nebo informace o Tobě, které se Ti nelíbily (byly ponižující, zesměšňující apod.) a nechtěl/a jsi, aby je někdo viděl?

Vyhrožoval Ti někdy někdo na FB?	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jednou	18	9,3%
Ano, několikrát	10	5,2%
Ano, velmi často	6	3,1%
Ne	160	82,5%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 36: Otázka č. 26: Vyhrožoval Ti někdy někdo na FB?

Výše uvedené tabulky ukazují, že u všech otázek dominuje odpověď „Ne“ a tvoří vždy přinejmenším polovinu z celkového podílu odpovědí. Respondenti se tedy v prostředí Facebooku do ohrožujících situací dostávají jen minimálně, více se zde spíše setkávají s nějakými nepříjemnostmi (někdo si z nich dělá legraci, zveřejňuje soukromé materiály nebo informace apod.).

Níže uvádím výslednou tabulku s přehledem bodových kategorií indexů respondentů. Kategorie byly opět vytvořeny podle stejných kritérií jako u předchozích indexů.

Index nežádoucích jevů	Absolutní četnost	Relativní četnost
4 - 7	162	83,5%
8 - 11	25	12,9%
12	7	3,6%
Celkem	194	100,0%

Tabulka 37: Bodové kategorie indexu nežádoucích jevů

Tabulka uvádí pouze hodnoty bodů, které se u respondentů objevily, z čehož lze vidět, že nikdo nedosáhl maxima, čili 16 bodů, které představuje nejvyšší četnost setkání žáka s nežádoucími jevy na Facebooku. Nejvyšší index u respondentů byl s 12 body a tohoto indexu dosáhlo pouze několik z nich, takže nejohroženější skupina je nejmenší. Ve střední kategorii je o něco více respondentů, ale stále se jedná ještě o docela malý počet vzhledem k celku. Nejvíce žáků se nachází v první kategorii, kdy se žáci dostali do nebezpečné nebo nepříjemné situace pouze výjimečně nebo vůbec.

Co se týče porovnání indexů mezi dívkami a chlapci, lze říci, že rozdíl téměř neexistuje, zastoupení chlapců a dívek v jednotlivých kategoriích je srovnatelné. Není tedy třeba uvádět ani tabulky, protože obsahují podobné hodnoty. Významnost rozdílu byla porovnána i ve statistickém programu SPSS a rozdíl byl shledán statisticky nevýznamným. **Nebyla** tedy **potvrzena H₅: Dívky se setkávají s nežádoucími jevy v menší míře než chlapci.** Z toho vyplývá, že **dívky se nesetkávají s nežádoucími jevy častěji než chlapci, rozdíl mezi nimi není v tomto ohledu statisticky významný.**

V následujících dvou částech 7.4 a 7.5 jsou uvedeny výsledky významnosti vztahů mezi indexy a statistické ověření stanovených hypotéz. Hypotézy týkající se závislosti proměnných na pohlaví byly připojeny k interpretaci jednotlivých indexů a nebudeme se jim tedy již věnovat. Vztahy mezi níže uvedenými indexy byly vypočítány pomocí Pearsonova korelačního koeficientu a porovnány T-testem v programu SPSS, verze 18.

7.4 Vztah mezi indexem rizikového chování a indexem informovanosti a statistické ověření hypotézy

Pro vztah mezi indexem rizikového chování a indexem informovanosti vyšla korelace 0,133, která podle T-testu není statisticky významná. Jelikož vyšla kladná hodnota, dalo by se říci, že informovanější žáci mají spíše tendenci k rizikovějšímu chování, ale korelace je nízká, tudíž statisticky nevýznamná.

Na základě těchto výpočtů můžeme konstatovat, že **vztah mezi indexem rizikového chování a indexem informovanosti není statisticky významný**, takže se **nepotvrdila H_1 : Se zvyšující se mírou informovanosti klesá míra rizikového chování**. Naopak lze u výzkumného vzorku sledovat opačnou tendenci, i když ne příliš významnou.

7.5 Vztah mezi indexem rizikového chování a indexem nežádoucích jevů a statistické ověření hypotézy

Pearsonův korelační koeficient pro vztah mezi indexem rizikového chování a indexem nežádoucích jevů je 0,315 a je významný na hladině 0,01. Uvedené statistické výpočty znamenají, že **mezi indexem rizikového chování a indexem nežádoucích jevů existuje statisticky významný vztah**. Tím se **potvrdila H_2 : Se zvyšující se mírou rizikového chování se zvyšuje míra setkání s nežádoucími jevy**. Můžeme tedy říci, že jedinci vyznačující se rizikovějším chováním v prostředí Facebooku se zde častěji ocitají v nebezpečné či nepříjemné situaci.

8 Závěry výzkumu

Výzkum přinesl zajímavá zjištění týkající se vztahu informovanosti a rizikového chování u žáků 2. stupně ZŠ v Kadani. Nepotvrdil se předpoklad, že by větší informovanost o rizicích a bezpečnějším užívání Facebooku měla snižovat míru rizikového chování. Naopak se objevil náznak, že informovanější žáci se chovají rizikověji, což je překvapivé. Tato opačná tendence ovšem nebyla shledána jako statisticky významná, takže na základě statistického ověření můžeme říci, že mezi mírou informovanosti a mírou rizikového chování neexistuje statisticky významný vztah. Zároveň tento výsledek otevírá otázku o účinnosti informování o rizicích a bezpečnějším používání Facebooku a zda děti a dospívající připisují tomuto způsobu informování očekávaný význam.

Můžeme říci, že rizikové chování s sebou nese i větší pravděpodobnost, že se žák setká s některým z nežádoucích jevů. Tento druhý předpoklad byl potvrzen. Výpočty prokázaly, že mezi rizikovým chováním a setkáním s nežádoucími jevy existuje statisticky významný vztah. Tento výsledek byl očekávaný, ale přesto bylo potřeba statistické ověření, abychom mohli tvrdit, že rizikové chování jde skutečně ruku v ruce s větším ohrožením žáka. Nabízí se otázka, jak by se tedy dalo působit na žáky, aby se snížilo rizikové chování a tím i pravděpodobnost, že se setkají s nežádoucími jevy.

Výzkum zjišťoval i to, jestli existují rozdíly mezi dívkami a chlapci u zkoumaných jevů, což bylo dobře možné i díky tomu, že se výzkumu zúčastnil přibližně stejný počet dívek a chlapců. Na základě porovnání indexů jednotlivých proměnných u obou pohlaví i následného statistického ověření se došlo k závěru, že mezi dívkami a chlapci není rozdíl co se týče rizikového chování a setkání s nežádoucími jevy. Významný rozdíl byl shledán pouze v informovanosti, kdy se ukázalo, že dívky vykazují vyšší informovanost ohledně bezpečnějšího používání Facebooku a rizik s ním spojených. Jak však ukázaly předchozí výsledky, nelze říci, že by měla vyšší informovanost vliv na rizikové chování a tím i setkání s nežádoucími jevy. Potenciální ohrožení riziky spojenými s používáním Facebooku je tedy stejné u obou pohlaví. Otázkou zůstává, jak tato rizika snížit.

Výzkumu se zúčastnili pouze žáci ze dvou kadaňských škol, takže výzkumná zjištění platí pro danou oblast a nelze je považovat za obecně platná u celé populace žáků 2. stupně ZŠ, což ostatně ani nebylo cílem výzkumu. Kromě nenáhodného výběru respondentů může být úskalím výzkumu také subjektivní sestavení dotazníku a následně i indexů, které měří míru rizikového chování, informovanosti a setkání s nežádoucími jevy. Výzkum se zabýval rozdíly mezi chlapci a dívkami, ale už se nezaměřil na to, jestli jsou rozdíly ve zkoumaných oblastech u mladších a starších žáků, což by také mohlo přinést zajímavé výsledky.

Výzkum přinesl námět na další zkoumání zejména v oblasti prevence. Dotazníkové šetření by bylo dobré doplnit o rozhovory s některými žáky, což by pomohlo poznat problematiku více do hloubky. Rozhovory by také mohly pomoci najít jiné způsoby práce v této oblasti, které by žáky více oslovily. Je tedy potřeba zjistit, jak by se dalo lépe působit na děti a dospívající, aby se chovali na Facebooku zodpovědněji a využívali dostupné prostředky pro svoji ochranu.

Závěr

Práce ukázala sociální síť Facebook z jiné strany, než jak ho zná většina jeho uživatelů. Je nesporné, že Facebook přinesl mnoho pozitiv a výhod jako je například usnadnění komunikace mezi lidmi a jejich zdánlivé přiblížení, i když se každý nachází třeba v jiné části světa. Na druhou stranu je ovšem s Facebookem spojeno dost negativních jevů, které mohou pro uživatele představovat jistá rizika a mohou ho dostat do nebezpečných či přinejmenším nepříjemných situací. Jelikož se většina facebookových uživatelů zajímá především o to, jaké výhody jim používání této sociální sítě přináší a mnohdy zapomínají na její záporné stránky, upozorňuje práce právě na negativa a rizika související s jejím používáním.

Rizika Facebooku popisovaná v práci se týkají zejména dětí a dospívajících, protože jsou ve věku, kdy jsou ještě důvěřiví a snáze manipulovatelní nebo zkrátka chtějí zkoušet nové věci, mít spoustu zážitků a nebojí se riskovat. V každém případě to pro ně znamená jisté ohrožení. Práce se kromě vymezení základních charakteristik Facebooku a specifických principů, na kterých funguje, zabývala také problémovými oblastmi, které mohou způsobit mladým uživatelům nesnáze různého stupně a charakteru. Následně byla věnována pozornost konkrétním rizikovým jevům představujícím vážnější potíže.

Práce nabízí také možné způsoby řešení různých problémových situací a předkládá preventivní možnosti ochrany. Část textu o prevenci byla určena také rodičům a učitelům, protože zejména doma a ve škole by dítě mělo být seznámeno s tím, jaká rizika mohou být spojena s užíváním Facebooku. Mělo by se dozvědět o tom, jak se v tomto prostředí chovat, aby se rizika snížila na minimum, případně jak by mělo vzniklou situaci řešit. Nebylo ovšem možné popsat všechna rizika související s používáním Facebooku, ani vyčerpat všechny možné způsoby prevence a postupy při řešení vzniklého problému, proto jsou v práci uváděny odkazy na internetové stránky či literaturu, kde lze najít podrobnější informace.

Na teoretickou část navazoval výzkum, který zjišťoval, jestli rizikové chování žáků 2. stupně ZŠ souvisí s jejich informovaností. Předpokládalo se, že žáci, kteří jsou více informováni o rizicích Facebooku a možnostech, jak ho používat bezpečněji, se budou chovat méně rizikově než ti, kteří příliš informováni nejsou. Výsledek však překvapivě ukázal, že

v podstatě není souvislost mezi těmito proměnnými a informovanost tedy nehraje tak velkou roli. Tím se otevřela otázka, jak by se v této oblasti dala zlepšit práce s žáky, aby byli motivováni k zodpovědnějšímu chování v prostředí Facebooku a snížila by se tak pravděpodobnost, že se dostanou do nebezpečí. Výzkum se totiž zabýval i tím, zda rizikové chování žáka souvisí s jeho častějším setkáním s nežádoucími jevy jako je kybergrooming, kyberstalking a kyberšikana. V tomto případě zjištění odpovídalo předpokladu, že rizikovější chování s sebou nese i větší ohrožení v tom smyslu, že se žák častěji setkává s nežádoucími jevy.

Výzkum se zajímal také o rozdíly mezi chlapci a dívkami u jednotlivých zkoumaných jevů. Obě pohlaví byla ve výzkumném vzorku zastoupena v podstatě ve stejné míře, takže se daly výsledky dobře srovnávat. Zjistilo se, že mezi pohlavími nejsou významné rozdíly co se týče rizikového chování a toho, jak často se setkávají s nežádoucími jevy. Ukázalo se, že dívky vykazují větší informovanost v oblasti rizik a bezpečnějšího používání Facebooku, což ovšem nemá vliv na jejich přístup k jeho používání, jak je patrné z předchozích závěrů.

Výzkumná zjištění odpověděla na otázky stanovené na začátku výzkumu, takže lze říci, že došlo k naplnění cílů výzkumu. Potvrdily se jen některé hypotézy, což otevřelo nové otázky a nastínil se i směr dalšího zkoumání, které by mohlo navázat na zjištění prezentovaná v této práci.

Práce nejdříve uvedla čtenáře do zkoumané problematiky prostřednictvím teoretické části, kde byly shrnuty poznatky z prostudované literatury a internetových zdrojů. Poté byla předložena výzkumná část, která se prakticky zabývala jevy popsány v teoretické části. Smysl práce tedy spočívá v poukázání na nebezpečí, která mohou hrozit dětem a dospívajícím v prostředí Facebooku a v hledání cest, jak se případnému nebezpečí vyhnout nebo jak vzniklý problém co nejlépe řešit. Hlavním přínosem je propojení teorie s praxí, kde se ukázalo, že je nutné stále ověřovat, zda jsou dosavadní postupy v oblasti prevence rizikových jevů na Facebooku účinné. Ukázalo se, že je potřeba dále bádát v této oblasti a snažit se hledat další účinné a přesvědčivé prostředky ke snížení rizik při používání Facebooku.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

1. BOUDON, Raymond (et al.). *Sociologický slovník*. Přeložil Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 249 s. ISBN 80-244-0735-3.
2. DĚDEČEK, Dominik. *Facebook: jednoduše*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2010. 127 s. ISBN 978-80-251-3196-1.
3. GÖRZIG, Anke, HADDON, Leslie, LIVINGSTONE, Sonia a ÓLAFSSON, Kjartan et al. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings*. LSE, London: EU Kids Online, 2011. 170 s. ISSN 2045-256X.
4. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.
5. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
6. JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2.
7. KIRKPATRICK, David. *Pod vlivem Facebooku: Příběh z nitra společnosti, která spojuje svět*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. 320 s. ISBN 978-80-251-3573-0.
8. KNAPOVÁ, Jana. *Internetové sociální sítě jako součást systému sociálních vztahů u dětí školního věku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 99 s. Vedoucí práce Hana Krykorková.
9. KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 121 s. ISBN 978-80-210-5488-2.
10. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010a. 16 s. ISBN 978-80-254-7573-7.
11. KOPECKÝ, Kamil. *Stalking a kyberstalking: nebezpečné pronásledování*. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010b. 14 s. ISBN 978-80-254-7737-3.
12. KOPECKÝ, Kamil, KREJČÍ, Veronika, SZOTKOWSKI, René. *Nebezpečí internetové komunikace III*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 60 s. ISBN 978-80-244-3088-1.

13. KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: kybernetická šikana*. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010. 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5.
14. KYŠKA, Roland. *Všetci sme nahí na facebooku*. Bratislava: Forza Music, c2010. 147 s. ISBN 978-80-89359-24-0.
15. LINHART, J. – PETRUSEK, M. – VODÁKOVÁ, A. (et al.) *Velký sociologický slovník*. Sv. 2., P – Ž. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 749 – 1627. ISBN 80-7184-310-5.
16. MILLER, Daniel. *Tales from Facebook*. Cambridge: Polity, 2011. 218 s. ISBN 978-0-7456-5210-8.
17. MORAHAN-MARTIN, Janet. Internet use and abuse and psychological problems. In *The Oxford Handbook of Internet Psychology*. Oxford: Oxford University Press, 2007. s. 331 - 345. ISBN 978-0-19-856800-1.
18. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
19. ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: TRITON, 2003. 158 s. ISBN 80-7254-360-1.
20. VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7 (brož.).
21. VAŠUTOVÁ, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.
22. VYBÍRAL, Zdeněk. Výzkum disinhibice u mladých uživatelů chatu. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. s. 275 – 288. ISBN 80-86598-36-5.

Seznam internetových zdrojů

1. BARTONĚK, Jan. *Vítá vás vaše historie...Změny na Facebooku* [online]. Publikováno 8. října 2011 [cit. 2013-01-20, 23:15]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/327-vita-vas-vae-historie-k-chystanym-zmnam-na-facebooku>>.
2. *Bezpečnost dětí na internetu* [online]. Publikováno 5. listopadu 2009 [cit. 2013-03-14, 16:23]. Dostupné z: <<http://old-saferinternet.webmagazine.cz/ke-stazeni-/711-3>>.

3. *Bezpečné používání | Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-10, 19:46]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/safety/groups/teens/>.
4. *Bezpečnostní tipy | Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-11, 18:23]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/help/#!/help/379220725465972/>.
5. *Co je to hoax* [online]. c2000 – 2013 [cit. 2013-03-06, 22:36]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>.
6. ČERNÁ, Monika. *Úvod do sociálních sítí: soukromí* [online]. Publikováno 5. března 2012 [cit. 2013-01-23, 22:53]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/15079/UVOD-DO-SOCIALNI-SITI-SOUKROMI.html/>.
7. *Červené tlačítko – Poznámky | Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-06, 18:24]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/CERVENETLACITKO/notes>.
8. DVOŘÁK, Jakub. *Poradíme, čím ochránit děti před škodlivým internetem* [online]. Publikováno 12. března 2009 [cit. 2013-03-13, 19:04]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/poradime-cim-ochranit-deti-pred-skodlivym-internetem-pdf/sw_internet.aspx?c=A090114_183621_sw_internet_dvr.
9. *E-BEZPEČÍ - Kybergrooming – praktické ukázky* [online]. Publikováno 11. listopadu 2008 [cit. 2013-02-06, 22:55]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/70/35/lang,czech/>.
10. *E-BEZPEČÍ - Kybergrooming* [online]. Publikováno 13. září 2008 [cit. 2013-02-06, 22:46]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/42/35/lang,czech/>.
11. *E-BEZPEČÍ – Tragický případ kybergroomingu z Anglie* [online]. Publikováno 28. října 2009 [cit. 2013-02-25, 21:51]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/212/35/lang,czech/>.
12. *EU Kids Online* [online]. c2012, poslední revize 6. února 2013 [cit. 2013-03-04, 17:54]. Dostupné z: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>.
13. *Facebook* [online]. Poslední revize 11. prosince 2012 [cit. 2013-03-19, 19:28]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>.
14. *Facebook* [online]. c2013 [cit. 2012-11-21, 17:00]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/#!/facebook>.
15. *Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-19, 18:16]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/principles.php>.

16. GAJDOŠOVÁ, Jana. *Zdravotní a psychické následky kyberšikany mezi dětmi a dospívajícími* [online]. Publikováno 17. listopadu 2011 [cit. 2013-02-23, 17:20]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/355-zdravotni-a-psychicke-nasledky-kyberikany-mezi-dtmi-a-dospivajici-mladei>>.
17. *Horkalinka.net – Facebook* [online]. [cit. 2013-03-11-17:51]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/facebook>>.
18. *Checkfacebook* [online]. c2012, poslední revize 20. května 2013 [cit. 2013-05-20, 18:58]. Dostupné z: <<http://www.checkfacebook.com/>>.
19. *Jak funguje nastavení Veřejné u nezletilých uživatelů?* [online]. c2013 [cit. 2013-03-11, 17:50]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/#!/help/197437713652609/>>.
20. *Jsou vaše děti na Facebooku v bezpečí?* [online]. Publikováno 13. července 2012 [cit. 2013-03-19, 21:05]. Dostupné z: <<http://www.facemag.cz/jsou-vase-deti-na-facebooku-v-bezpeci/>>.
21. KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, Zuzana. Rodič, vychovatel a dítě na internetu. In *Děti a online rizika* [online]. Sdružení Linka bezpečí, 2012. [cit. 2013-03-10]. s. 51 – 68. Dostupné z: <<http://www.linkabezpeci.cz/data/articles/down738.pdf>>.
22. KOPECKÝ, Kamil. *Informace o projektu* [online]. c2008 – 2013 [cit. 2013-03-05, 16:25]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>>.
23. KOPECKÝ, Kamil. *95 procent případů kyberšikany je realizováno z žertu* [online]. Publikováno 16. července 2012 [cit. 2013-02-18, 1:16]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/508-95procent>>.
24. KOPECKÝ, K. - KOVÁŘOVÁ, V. *Fenomén – disinhibiční efekt* [online]. Publikováno 1. června 2012 [cit. 2013-01-20, 23:03]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/485-fenomen-disinhibini-efekt>>.
25. *Má happy slapping své hranice?* [online]. Publikováno 7. ledna 2009 [cit. 2013-02-23, 18:32]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/25-88>>.
26. MUŽÍKOVÁ, Michaela. *Řada Čechů přiznává: Už nemohu dál, léčím se ze závislosti na Facebooku* [online]. Publikováno 14. září 2010 [cit. 2013-01-20, 19:17]. Dostupné z: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-46427240-rada-cechu-priznava-uz-nemohu-dal-lecim-se-ze-zavislosti-na-facebooku>>.

27. *Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. c2012 [cit. 2013-03-02, 15:13]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/>>.
28. *Naše mise* [online]. c2013 [cit. 2013-03-04, 19:10]. Dostupné z: <<http://www.prvok.upol.cz/>>.
29. *Naučte teenagery pravidlům bezpečné hry | Facebook* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12, 22:34]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/safety/groups/parents/>>.
30. *Nebezpečné pronásledování* [online]. c2009 [cit. 2013-01-30, 20:22]. Dostupné z: <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>>.
31. *O nás* [online]. c2011 [cit. 2013-03-04, 20:13]. Dostupné z: <<http://www.e-synergie.upol.cz/index.php/o-projektu>>.
32. *O projektu – E-nebezpečí* [online]. c2010 – 2012 [cit. 2013-03-05, 20:23]. Dostupné z: <<http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/informace-o-projektu>>.
33. *Policie na Hodonínsku řeší brutální šikanu mezi školáky* [online]. Publikováno 22. prosince 2009 [cit. 2013-02-23, 18:50]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/krimi/187591-policie-na-hodoninsku-resi-brutalni-sikanu-mezi-skolaky.html>>.
34. *Projekt Minimalizace šikany* [online]. Publikováno 16. února 2010 [cit. 2013-02-18, 22:40]. Dostupný z: <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/vyzkum2010/vyzkum_tiskovka_presskit.doc>.
35. *Projekt „SocialWeb-SocialWork“* [online]. c2012 [cit. 2013-03-04, 18:25]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/evropska-komise/projekt-socialweb-socialwork.html>>.
36. *Safer Internet CZ* [online]. c2012 [cit. 2013-03-02, 18:31]. Dostupné z: <<http://www.ncbi.cz/evropska-komise/safer-internet-cz.html>>.
37. SATRAPA, Pavel. *Netiketa* [online]. Publikováno 31. března 2005 [cit. 2013-03-10, 18:17]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/>>.
38. SEKNIČKOVÁ, Pavla. *Online komunikace očima mladistvých* [online]. Publikováno 14. listopadu 2012 [cit. 2013-01-20, 20:05]. Dostupné z: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/566-onlinekomunikace>>.

39. SULER, John. *Psychology of Cyberspace – The Online Disinhibition Effect* [online]. Publikováno červen 2001, poslední revize srpen 2004 [cit. 2013-01-20, 20:15]. Dostupné z: <<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html>>.
40. ŠAFÁŘOVÁ, A. - VACEK, P. Internet v životě dívek. *E-pedagogium* [online]. 2011, č. 3 [cit. 2012-11-9]. s. 163 - 176. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/epedagogium/2011/epedagogium_III2011.pdf>. ISSN 1213-7499.
41. *Tipy a rady, jak ochránit své děti na internetu* [online]. c2010 [cit. 2013-03-12, 22:43]. Dostupné z: <<http://pomoc-online.saferinternet.cz/jsem-rodic/tipy-a-rady-jak-ochranit-sve-deti-na-internetu>>.
42. TŮMOVÁ, Štěpánka. *STALKING – STOLKÉRSTVÍ – Nová forma psychického teroru* [online]. Publikováno 11. dubna 2007 [cit. 2013-01-30, 17:43]. 5 s. Dostupné z: <<http://afp.wz.cz/clanky.doc/Stalking.doc>>.
43. *Úvod do sdružení nebud' oběť* [online]. c2010 – 2012 [cit. 2013-03-20, 17:45]. Dostupné z: <<http://www.nebudobet.cz/?page=editorial>>.
44. VLACHOVÁ, Marta. *E-BEZPEČÍ – Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou* [online]. Publikováno 20. listopadu 2009 [cit. 2013-02-25, 22:58]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/226/6/lang.czech/>>.
45. VNOUČEK, Petr. *Facebookový vrah má doživotí. Sociální síť sklízí kritiku* [online]. Publikováno 10. března 2010 [cit. 2013-02-25, 21:58]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/media/internet/facebookovy-vrah-ma-dozivoti-socialni-sit-sklizi-kritiku_161662.html>.
46. ZANDL, Patrick. *Ilegální pochybnosti o červeném tlačítku* [online]. Publikováno 11. února 2010 [cit. 2013-03-06, 19:12]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/ilegalni-pochybnosti-o-cervenem-tlacitku/>>.

Seznam internetových zdrojů doporučených ke studiu

1. *Antifacebook.net* [online]. Dostupné z: <<http://www.antifacebook.net/>>.
2. *Centrum bezpečnosti* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/safety>>.
3. *Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/>>.
4. *Co a jak hlásit? / Co je nezákonné a co nevhodné?* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/co-je-nezakonne-a-co-nevhodne>>.
5. *Červené tlačítko* [online]. Dostupné z: <http://www.stahuj.centrum.cz/internet_a_site/prohlizece_a_rozsireni/ostatni/cervene-tlacitko/>.
6. *E-bezpečí – vzdělávací akce* [online]. Dostupné z: <<http://vzdelavani.e-bezpeci.cz/>>.
7. *E-nebezpečí pro učitele* [online]. Dostupné z: <<http://www.e-nebezpeci.cz/>>.
8. *E-SYNERGIE* [online]. Dostupné z: <<http://www.e-synergie.upol.cz/>>.
9. *Ewa má problém* [online]. Dostupné z: <<http://www.ewamaproblem.cz/>>.
10. *Facebook in Real Life* [online]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=MRsRLZiyH20#!>.
11. *Facebook v reálném životě* [online]. Dostupné z: <<http://www.videacesky.cz/parodie-parody-youtube/facebook-v-realnem-zivote>>.
12. *Facebook vs. Realita* [online]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=22gUYhzG3iI>>.
13. *Feťák z facebooku* [online]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=KB0u-N6d2sg>.
14. *Horká linka* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/>>.
15. *Jak funguje horká linka?* [online]. Dostupné z: <<http://www.horkalinka.net/jak-funguje-horka-linka>>.
16. *Jak mohu ke svému účtu přidat bezpečnostní otázku? | Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/help/174775012577892/>>.

17. *Mimořádné funkce zabezpečení | Centrum nápovědy služby Facebook* [online]. c2013. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/help/#!/help/413023562082171/>>.
18. *Minimalizace šikany* [online]. c2008. Dostupné z: <<http://www.minimalizacesikany.cz/>>.
19. *Naše mise* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.prvok.upol.cz/>>.
20. *Nebud' obětí!* [online]. c2010 – 2012. Dostupné z: <<http://www.nebudobet.cz/>>.
21. *Netiketa* [online]. Dostupné z: <<http://www.hoax.cz/hoax/netiketa>>.
22. *Pomoconline.cz* [online]. Dostupné z: <<http://pomoc-online.saferinternet.cz/index.asp>>.
23. *Poradna E-bezpečí – Napiš nám* [online]. Dostupné z: <<http://www.napisnam.cz/>>.
24. *Prevence kybersikany* [online]. Dostupné z: <<http://www.kybersikana.eu/>>.
25. *Saferinternet.cz* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.saferinternet.cz/>>.
26. *SID 2013 | Den bezpečnějšího internetu* [online]. c2013. Dostupné z: <<http://www.saferinternet.cz/aktivity-projektu/safer-internet-day/sid-2013>>.
27. *SocialWeb – SocialWork* [online]. Dostupné z: <<http://www.socialweb-socialwork.eu>>.
28. *Star Wars Kid – YouTube* [online]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=HPPj6viBmU>>.
29. *Young People against hate speech online* [online]. c2012. Dostupné z: <<http://act4hre.coe.int>>.
30. *Zásady komunity na Facebooku* [online]. c 2013 Dostupné z: <<https://www.facebook.com/communitystandards>>.
31. *Zásady používání dat* [online]. Poslední revize 11. prosince 2012. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/about/privacy/>>.

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam internetových stránek projektů zabývajících se riziky internetové komunikace a prevencí

www.ncbi.cz

www.saferinternet.cz

www.bezpecne-online.cz

<http://pomoc-online.saferinternet.cz/>

www.horkalinka.net

www.socialweb-socialwork.eu

www.prvok.upol.cz

www.napisnam.cz

www.e-synergie.upol.cz

www.e-bezpeci.cz

<http://vzdelavani.e-bezpeci.cz/>

www.e-nebezpeci.cz

www.kybersikana.eu

www.minimalizacesikany.cz

www.nebudobet.cz/

Příloha č. 2: Dotazník

Milá žákyně, milý žáku,

prosím o vyplnění následujícího dotazníku, který se věnuje používání Facebooku. Vždy si pozorně přečti otázku i s možnými odpověďmi a vyber jednu variantu, není-li uvedeno jinak. Dotazník je anonymní, odpovídej proto upřímně a podle pravdy. Výsledky budou sloužit pouze pro účely méj diplomové práce.

Děkuji Ti za spolupráci.

Studentka Sociální pedagogiky FF UK v Praze

1. Název školy:
2. Třída:
3. Věk:
4. Pohlaví: Muž – Žena

5. Máš svůj profil na Facebooku (dále jen FB)?
 - Ano
 - Ne

6. N: Uveď proč (a dále dotazník nevyplňuj):

7. Kolik času průměrně denně strávíš na FB?
 - do 1h
 - 1 – 2h
 - 2 – 3h
 - 3 – 4h
 - 4 – 5h
 - více než 5h

8. Kolik lidí máš v současné době v seznamu přátel na FB?
 - Méně než 50
 - 50 – 100
 - 100 – 200
 - 200 – 300
 - více než 300

9. Kdo všechno je v Tvém seznamu přátel na FB? (Můžeš vybrat více možností.)
- Přátelé, které znám osobně
 - Přátelé, které znám jen od vidění
 - Přátelé přátel
 - Lidé, které jsem poznal na internetu (na chatu, seznamce, jiných internetových stránkách...)
 - Kdokoliv, kdo mě požádá o přátelství
10. Kdy přijmeš mezi své přátele na FB někoho, koho neznáš osobně?
- Kdykoliv
 - Když mi je sympatický
 - Když ho znají moji přátelé
 - Z jiného důvodu – uveď:
 - Nikdy
11. Jaké informace máš vyplněné ve svém profilu? (Vyber vše, co máš na svém profilu.)
- Celé jméno (jméno a příjmení)
 - Datum narození
 - Město, kde bydlím
 - Celou adresu bydliště
 - Adresu školy
 - Telefonní číslo
 - E-mail
 - Zájmy
 - Jiné – uveď:
 - Nic z výše uvedeného
12. Máš na svém profilu nastavené soukromí?
- Ano
 - Ne
13. A: Kdo může vidět Tvoje příspěvky na profilu?
- Všichni
Přátelé přátel
Přátelé
Pouze já
Mám vlastní nastavení
14. N: Proč nemáš soukromí nastavené?
- Nevím, kde se to nastavuje
O možnosti nastavení soukromí jsem neslyšel, neznám to
Nebaví mě se tím zabývat
Něco jiného – uveď:
15. Co na FB nejčastěji děláš? (Můžeš vybrat více možností.)
- Sdílím své pocity a myšlenky
 - Sdílím své osobní problémy
 - Sdílím své zážitky, to, co právě dělám nebo budu dělat
 - Sdílím své fotky nebo videa

- Sdílím pocity a myšlenky svých přátel
- Sdílím osobní problémy svých přátel
- Sdílím zážitky svých přátel, to, co právě dělají nebo budou dělat
- Sdílím fotky nebo videa svých přátel
- Prohlížím si profily svých přátel (jejich fotky, videa, odkazy, komentáře apod.)
- Chatuji (tzn. píšu si online) se svými přáteli nebo jim posílám zprávy
- Nic z výše uvedeného

16. Myslíš si, že sdílení osobních údajů (jako je Tvoje adresa, telefonní číslo, fotka) může být nebezpečné?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

17. Myslíš, že lidé na FB o sobě uvádějí vždy pravdivé informace?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

18. Setkal/a ses někdy osobně s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB?

- Ano, jednou
- Ano, několikrát
- Ano, velmi často
- Ne

19. A: Řekl/a jsi o tom někomu?

Ano, kamarádovi nebo sourozenci
 Ano, rodiči nebo jinému dospělému
 Ne

20. A: S kým jsi šel/šla (nebo obvykle chodíš) na takovou schůzku?

S kamarádem nebo sourozencem
 S rodičem nebo jiným dospělým
 S nikým, chodím sám/sama

21. N: Šel/šla bys na osobní schůzku s někým, koho znáš jen z FB?

Určitě ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Určitě ne

22. Myslíš si, že osobní setkání s člověkem, se kterým ses seznámil/a na FB, může být nebezpečné?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne

23. Obtěžoval Tě někdy někdo na FB? (např. sexuálními návrhy, které Ti byly nepříjemné, přílišným vyzvídáním, naléháním na osobní setkání apod.)
- Ano, jednou
 - Ano, několikrát
 - Ano, velmi často
 - Ne
24. Dělal si z Tebe někdy někdo na FB legraci, která pro Tebe byla hodně nepříjemná?
- Ano, jednou
 - Ano, několikrát
 - Ano, velmi často
 - Ne
25. Stalo se Ti někdy, že někdo na FB zveřejnil Tvoji fotku, video nebo informace o Tobě, které se ti nelíbily (byly ponižující, zesměšňující apod.) a nechtěl/a jsi, aby je někdo viděl?
- Ano, jednou
 - Ano, několikrát
 - Ano, velmi často
 - Ne
26. Vyhrožoval Ti někdy někdo na FB?
- Ano, jednou
 - Ano, několikrát
 - Ano, velmi často
 - Ne
27. Víš, co bys měl/a dělat v případě, že by Tě někdo na FB obtěžoval, urážel, vyhrožoval Ti nebo dělal něco jiného, co by Ti bylo nepříjemné?
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Určitě ne
28. A: Co bys v takovém případě udělal/a? (Můžeš vybrat více možností.)
- Požádal/a bych toho, kdo mě obtěžuje nebo uráží apod., aby s tím přestal
 - Vymazal/a bych si tohoto člověka z přátel
 - Zablokoval/a bych tohoto člověka, aby mě už nemohl kontaktovat
 - Nahlásil/a bych chování tohoto člověka přes stránky FB
 - Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci
 - Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému
 - Něco jiného – uveď:
 - Nic
29. Myslíš si, že pro Tebe může být používání FB nějak nebezpečné?
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Určitě ne

30. Slyšel/a jsi někdy o nebezpečí, se kterými se můžeš setkat při používání FB?
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Určitě ne
31. Mluvil s Tebou někdo o bezpečnějším používání FB? (Na co si dát pozor, jak si lépe zabezpečit účet, kam se obrátit v případě potíží apod.)
- Ano, jednou
 - Ano, několikrát
 - Ano, velmi často
 - Ne
32. Vědí Tvoji rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají), že máš založený profil na FB?
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Určitě ne
33. Povídají si s Tebou rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) o tom, co na FB děláš?
- Určitě ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Určitě ne

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku.

Pozn.: Při větvení dotazníku následovaly otázky podle toho, zda respondent zvolil u předchozí otázky variantu obsahující ANO (A) či NE (N).

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne.....

.....

Podpis

Pořadové Číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum